

Christus quos modo mortuus peccato dicat.

Sanctum in morte peccati.

Uoluptates corporis quales.

Doctrinas ducta corporis delicium.

Sanctus arguitur.

Corpus per se non est iniquum.

Peccati impetum in nos nullum.

Doctrinae forma.

tamen haud ita se habet. Superius naq; differuit oportere nos semper peccato esse demortuos. Nunc uero ut in nobis ipsius uita illius diuinae habenda sit resurrectione. Na si cu Christo morte per baptismum obuium, credimus tñ nos uel uita ipsius nouitate resurrectione assequi posse, nobis ppetuo affutur. Christus siquidē nō amplius moriturus, uiuit in sempiternū. Et q̄ mortuus sit, peccato dicit obisse, hoc est nostris erratis, t̄aeti mortu nō esset obnoxius. Quod aut̄ uiuit, uiuit deo. i. diuinae potētia. In dei em̄ & patris uirtute iā agit p̄teruā. Et qm̄ nō iterato moriturus ē Christus, nec ipsi quidē scdo mortē baptismi ob grām patiemur. Maneamus igit̄ in prioribus hoc est in morte quidē peccati, resurrectione uero eius q̄ scdm̄ deū est uita, hoc est, in Christo Iesu adipiscemur, id ē, illius ope. Qui em̄ uel mortuos suscitāt, lōge magis & uiuos i uita utabit.

Non ergo regnet p̄ctm̄ in uestro mortali corpore, ut obediat̄ illi in cōcupiscētis eius. Postiq̄ sar patefecit, nos nec uolentia ulla nec necessitate coercitos, sed uoluntarios ab ipsa nequitia detineri, nequa q̄ hmōi intulit. Ne scilicet tyrānidē in uos p̄ctm̄ exercent, sed minime regnet Rex siquidē uolētibus p̄sident. Cū uero in nostro mortali corpore (inqt) duo quā dā p̄tendit, alterū q̄ minus stabiles sunt corporis uoluptates. Quippe qd̄ mortale sit & nō diuturnū. Quo fit ut nihil illi q̄ diu l̄a tandū sit, possit accidere, neq; q̄ laboriosa sunt, tolerat. Vnde nec ei licebit tristia quae q̄ uel agōnē defugere, q̄ sunt plerūq; uoluptatibus p̄uia. Altero aut̄ nos cōmonefacit, mortalitātē hāc delictū fuisse corpori inditā. Noli ergo morē ei amplius gerere, qd̄ mortē inducit. At quale est peccati hoc regnū: Tunc quidē illud uidebit potiri imperio, cū in his ei obtēperabimus, q̄ & uoluptatis sunt & corporis cōcupiscētiae. Fit itaq; ut nihil officiat corpus, sed id qd̄ ad p̄ctm̄ p̄stāt obsequiū maxime neceat. Aduerte aut̄ quam sumus ipsi a Christo gratiā consecuti. Deliquit utiq; Adam immortale corpus sortitus, nos uero & si mortale obducimur, peccata simul & uitia superamus.

Neq; exhibeatis mēbra uestra arma iniquitatis p̄ctō, sed exhibete uos ipsos deo rāq; ex mortuis uiuētes, & mēbra uestra, arma iustitiae deo. Vbi nā gentiū esse Manichaei, q̄ corpus suapte natura nequā & ip̄ obū adstruebāt, cū cōstet armoz̄ loco id esse. Arma uero mediū teneat uirtutē inter & uitia. Militi siquidē ad ciues tutādos sic cōcedit. A p̄donibus uero ad ciues p̄dendos ferrū arripit. Nolite ergo exhibere mēbra uestra arma iniquitatis p̄ctō. Qui em̄ delinquit, in proximū sepe, in seipsum semp nequiter agit. Sed deo exhibete, plane discernētes, q̄ tū inter deū & p̄ctm̄ interfit, uel q̄ sit cōditio potior, peccati ne, qd̄ afferat mortē, iugū subire, an dei, q̄ uitā. Cū uero arma iustitiae mēbra ipsa appellat, & simul qd̄ paulo añ dictū est patefecit, nō ē corpus p̄ se iniquū. Siquidē p̄t illud ad iustitiae arma cōuertit, simul etiā ut ostendat imminere & bellum ob id qd̄ sub deo duce militiā exercendā, & arma fore in animae defensionem exponenda.

Non em̄ sub lege estis, sed sub grā. Corpus (inqt) hoc uestrū añ Christi aduentū facile a delictō expugnabat. Neq; enim spūs aderat opē laturus, neq; q̄ peccatū uim trucidādā haberet baptismus. Propterea neq; lex ē facienda inuigēret quicq; proficiebat. Cū uero Chrīs in mūdū prodisset, facilior facta est colluctādā potestas. Vnde eo acrius nobis sunt illata certamina, q̄ maiora sunt transmissa subsidia. Nullū igit̄ in nos imperiū habet peccatū, nisi enixius ipsi succubuerimus. Quippe quibus nulla sit imposita lex, q̄ iubeat solū & nihil afferat opis. Sed gratia contri buta, quae superioribus delictis omittis, de bonis futuris faciat certos.

Quid ergo, peccabimus: quoniā nō sumus sub lege, sed sub grā. Absit. Nescitis quoniā cui exhibuistis uos seruos ad obediendū serui estis eius cui obedistis, siue peccati ad mortē, siue obedi tionis ad iustitiā. Vbiq; occurri posse obiectionibus Paulus suspicat, ideoq; illas & inducit & soluit. Quē admodū illud cū absit, inqt. Deinde p̄facile nobis arguit eē peccādā abstinentiā, p̄noscite itaq; utrū sit satius, p̄cti ne obstringi nos seruitute, utroq; illud adire. Id enim cū exhibete in q̄ p̄tendit, & mortē lucrifacere. i. immortale supplicii nobis parare. Siquidē Adā p̄ctm̄ mortē peperit corporis, p̄sens uero delictū mortē intulit sempiternā. i. p̄petuis hoies supplicij tradidit. An Christo obtēperare, iustitiamq; & quae hanc consequuntur bona adipisci.

Gratias aut̄ deo q̄ fuistis serui peccati, obedistis aut̄ ex corde in eā formā doctrinā in q̄ traditi estis. Ideo inqt̄ deo habēda sunt gratiae, quoniā nō hūanā illud, sed diuinā potētia est, fuisse uos & tātis erutos malis. Nō enī coacti, sed uoluntarij & ex corde obtēperastis. Nō ergo uobis pristina illa repetēda sunt mala, a qbus spōte iādudū defeceritis. Ostēdit p̄terea cū fuerint nō iuti ad bonū traducti, eē id omne diuine grāe ascribēdum. Traditi estis, id est, a deo deducti estis in formam doctrinā. Qualis autem sit doctrinā hāc forma, si queras. Certe uitam dixerim rectiorem & bonis operibus incumbentem.

Liberati aut̄ a p̄ctō, serui facti estis iustitiae. Hūanū dico, p̄pter ifirmitatē carnis uŕe. Sicut eī exhibuistis mēbra uestra seruire imūditij, et iniquitati ad iniquitātē. Ita nūc exhibete mēbra uestra seruire iustitiae in sanctificationē. Duplici estis a deo affecti bñficio, & q̄ a estis a tāta scelerū sceditate erepti, tū etiā q̄ a uobis p̄missum est iustitiae inseruire, qd̄ fane uobis ad gloriā cedit nō mediocrē. Cū uero eēt illi dicēdū qd̄ diu p̄ctō obtēperastis, tādū & deo p̄stare obsequiū. Anticipans (inqt) humanū dico, i. tenue qd̄ exiguū & uestra infirmitati cōueniens, Nam & si longe magis

magis deo sit q̄ peccatis inseruēdū, ob uestrā tñ infirmitatē, uel parē ei⁹ quā delictō exhibuistis, deo p̄stare nūc seruitutē. Videte q̄ p̄spiciū id obsequiū fecerit, qd̄ ultro impēdamus, cū inquit. Quē admodū exhibuistis mēbra uestra in seruitutē, tanq̄ uos ipsi mācipantes peccato im mūditiā iugū subistis, in cētus uidelicet adulterij, & rez̄ eaz̄ q̄ nequeunt, cū obfca nō sint, ex plicari, tāeti cū de sola immūditia dixerim, de quouis scelere dictū uelim, utpote q̄ ad oēs p̄hic ipsum sermonē cōmune qd̄ habeat ad iniquitātē, id est, cū nequitie plurimū studeatis. Neq; enī cū facinus aliquod unū admittēbatis illo cōtēti reliquis puos finis imponebatur, sed scelus unū aliud succēdebat, ut uestra nequitia in maius excreceret, pari ergo mēsurā exhibete mēbra hāc uestra iustitiae inseruire. Hoc est, omni uirtute contendite, ut continenter & sancte pro pristina illa immūditia, quod reliquum uobis est uita, degatis.

Quem enim essetis serui peccati, liberi fuistis iustitiae. Quē ergo fructū habuistis tūc in illis, in qbus nūc erubescitis. Nā finis illoz̄ mors est. Cū in nequitia (inqt) uersabamini, eratis a iustitia soluti & liberi. Hoc est, nō illi subiecti, eidēq; obsequi aberat oino uolūtas, sed procul ab ea fe rebamini. Nūc uero iustitiae huic seruitus, nil prorsus eritis peccati seruitute detēti, quē p̄terea ex ea ccepistis immūditiae fructū. Præter pudorē profecto nullū. At qd̄ illi erubescēbāt: Olim nimis cōmissa & praua facinora, q̄ finis mors ē. Quae & si corporalis plerūq; ē deprehēdit, animā tñ ad perniciē semp est & interitū. Factū est tñ, ut mortē huiusmodi euaserit munere dei singulari. Pudor uero ille perutilis & in uobis restiterit. Quippe quos p̄teritorum nunc pudeat scelerum.

Nunc uero liberati a peccato, serui aut̄ facti deo habetis fructū uestrū in sanctificationē, sine uero uitā terna. Stipēdiā em̄ peccati mors. Gratia aut̄ dei, uita terna in Chro Iesu dño nro. Ex delicti operibus qui sequitur fructus erubescētia est. Ex iustitiae uero actiōibus sanctifica tio, puritas, & castimonia in fructū obuēniunt, illius finis mors est, huius uita p̄petua. Delicti sti pendii mors est. Stipēdiū uero pecunia dicit, q̄ militibus a principe ad commēatū depēditur. Peccatū igitur nobis, q̄ seruos habuerat, seruitutis p̄mū mortē retribuebat. Gratia aut̄, non mercedē dixit a deo futurā, perinde ac si inquit. Non em̄ laboz̄ accipitis p̄mnia. Sed p̄ grām sunt hęc omnia in Christo Iesu, qui hęc operatur & facit.

An ignoratis fratres, (scietibus em̄ legē loquor) q̄a lex in homine dānatur quāto tēpo re uiuit. Nā quae sub uiro est mulier, uiuente uiro alligata est lege. Si aut̄ mortuus fue rit uir eius, soluta est a lege uiri. Igitur uiuente uiro uocabitur adultera si fuerit cū alio uiro. Omnia mortalitate ad legē sanctionē transgreditur. Ostēditq; non ultra de bere hos esse legē obnoxios. Lex em̄ inquis, cuius uos notionē habetis, in hoīem dñā, qd̄ iū uita hanc duxerit. In mortuos uero nullū habet imperiū. Fit itaq; ut ipsi legi mortui sitis, cū nihil illa in uobis habeat potestatis. Id ipsum ante exēplis corroborat. Viro em̄ (inquis) mortuo, mu lieri facultas est alteri se uiro coniungere. Sic & hoc loco, lex ipsa uiro similis p̄t uideri, uos uero fecimur, p̄uide ut ita prosequerē, exigebat oratio. Itaq; fratres nihil amplius uobis lex do minatur, q̄a mortua sit. Abstinit tamen hmōi dicere, ne Iudaeos offenderet, sed mulierē indu cit, sub cuius p̄sona Iudaeos ipsos expressit, ut quē admodū illa uiro hac uita defuncto libertatē adeptā est, sic & Iudaei, lege cessante, legis sunt potestate exempti.

Itaq; fratres mei mortificati & uos estis lege per corpus Christi, ut sitis uos alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemur deo. Si mortui fueritis ipsi effecti, nequa q̄ sub lege estis. Nā si uiro iā mortuo non ultra est mulier obligata, longe magis cū & ipsa e uita abscēserit, a legē erit iugo soluta. Estote ergo & uos a lege liberi per Christi corpus cruci pro nobis suffixum. Ideo nāq; hoc corpus fuit morte affectū, ut legi uos moriētes sub altero sitis, qui uestri ob gra tiā & mortuus sit & resurrexerit. Lex enim ubi semel interijt, uita nō amplius fruitor, Christus uero moriens uiuit nequa q̄, ergo uobis licebit ab eo deficere qui uiuens sit. At quid nobis inde lucri obuēniat: Nemp̄ ut deo fructificemur, hoc est, ut ex eo quod cum Christo iniuimus fec dere, deo rectas pariamus uias.

Quem enim esse uos in carne, passionē peccatoz̄, quae p̄ legē erant, operabantur in mēbris no stris, ut morti fructificarent. Cū ostendisset legē nihil nobis proficere ad uitia corporis euitā da, propterea quia cōmonefaciat dītaxat ut recte uiuatur, non demat uitia, mox illud subdit, Cum essemus, in quiens, in carnis uita per praua quā dā facinora, peccatoz̄ passionē, quae nobis per legē innotuerunt, per animam in nostris mēbris operabātur. Neq; enim apertius dixit, mēbra ipsa nequitiam exercuisse, ne p̄beat carnem criminandi occasiōnem. Anima siquidē, citharistae loco habenda est, mēbra uero pro cithara, quam si inepus forte ille pulsauerit, & ipsa in concinnum sonum reddat, necesse est. Silegit itaq; ipsi subijcitur, cū minus liceat uitia nobis defugere, morti praua opera gignimus.

Nunc aut̄ soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut seruiamur in nouitate spūs, & non in uetustate literae. Non enim dixit legē fuisse irritā redditā & inanē, ne Iudaeos laceret, sed ipsi, inqt, sumus a lege soluti, i. moriēdo dimissi, & in libertatē redacti, & mortui & im mobiles

Immunditia.

Peccatorum neuis.

Pudor immū ditiae.

Stipēdiū peccati. Stipēdiū qd̄.

CAP. VII.

Iudex lege cō sante legis pō restare sunt cōs empti.

Lex Iudaeōz̄ interijt.

Lex nihil facit ad corpus uis itia uitanda.

Animā citharistae mēbra cū tharā loco.

Nonitas spūs,
lra vtrūtas

mobiles ad eā rem facti qua antea tenebamur. Peccatū scilicet. In hoc enim eramus quasi vineu-
lis irretiti, mortui autē illi sumus ut deo seruiamus in nouitate spūs, non in literā uetustate. Olim
nanq; haud facile uirtus poterat uendicari, cū Adā in corpore illo mortali pleraq; naturā uitia
excepisset. Nūc uero Christi munere in baptisimi ablutione natura hęc nostra p̄ spiritū est ob-
firmata, q̄ nos in nouauit & iuniores effecit, & ab literā infirmitate liberauit. Propterea & in ue-
teri lege perrauerat hominū cælibatus. Nunc uero nostrā huius ecclesie hoies innūerī sunt, q̄
nō modo Veneris abstinentiā, sed etiam sibi mortis contemptum pepererint.

Lex peccatum
non est.

Quid ergo dicemus? Lex peccatū est? Absit. Sed p̄ctm̄ nō cognoui nisi p̄ legē. Nā cōcupis-
centiā nō cognoscebā, nisi lex diceret, nō concupisces. Cū pleraq; attulisset q̄ legē uita sunt
obtrectasse, cuiusmodi illa sunt, p̄ctm̄ uobis non dominet. Neq; enim sub lege estis, sed sub gra-
tia. Et lex subintravit ubi abundauit delictū, & paulo ante, quoniā passiones p̄ctōs quæ per le-
gem profertur & literā uetustate, ut istiusmodi omnē mitiget suspicionem, quasi obiectio-
nem quandam inducēs, & perinde ea in re consulturus sic inquit: Quid igitur dicemus de lege,
num illa peccati infirmulabimus? Moxq; id soluens, Primū nititur interdico, absit inquit, ueniens, ut
in his solet q̄ absurdiora uidētur. Deinde rationes quasdam proponit. Lex inquit, p̄ctm̄ non est
sed p̄ctm̄ aperiens. Neq; enim concupiscentiā cognouissem, si lege non esset concupiscentia in-
terdicta. Verū quo pacto uel extitisset diluuiū uel Sodoma conflagrasset, nisi uel ante æditam le-
gē, mali notione habuisset hęc cupiditas. Noscebatur sane p̄ctm̄, sed nondū erat concupiscentia
interdicta. Neq; a deo illud cognitū erat, ut non magis in postere legis testimonio innotescer-
ret. Superioribus enim seculis naturali quadā lege literis postmodū demandata, delicti habitā
cognitio, q̄d profecto maioris uesaniæ causam præbuit, nō legis uitio, q̄d bonū instrueret, sed
eius neglectū, qui legi minus uacarent, quod in sequentibus perspicuū facit.

Iners & corrupti
p̄ra uoluntas.

Occasione autē accepta, p̄ctm̄ per mandatū operatū est in me omnē cōcupiscentiā. Sine lege
enim p̄ctm̄ mortuū erat. Nō enim legē dixit concupiscentiā peperisse, sed p̄ctm̄. Quod dicit
secundū aliquos potest iners quædā & corrupta uoluntas, uel demōne per p̄ctm̄ designat, q̄d
utiq; sensere nōnulli, uel uoluptatis est studiū. Impetuosus enim est quidā ad peiora prolapsus,
qui legis doctrina ad ea utat q̄ secundū se fuerint. Quæ admodū enim & medicus fabricatū cuiq;
& gelidā portione in te pestiue optatū, quo minus explere sitibūdā illā miserit auditate, eo magis
augebit nō imminuet q̄ sitim, & medici officiū sic potius eiusmodi interdiceret, ægrotatis sine
portione manere. Sic & lex ipsa hoies instruebat, ut hos a cōcupiscēdo abigeret. uoluntas tamē
p̄cti oblectatione deuenta, paruā hęc propagauit cupiditate, neq; unū aliquod huiusce cōcupis-
centiæ genus, sed multiplex & uariū profeminauit, malū enixe operata. Si quidē cū quis aliquid
exequi quod ferat animus prohibet, illico insanit & furit maxime, & p̄ctm̄ tū magis patebit, cū
lex præteritur. Nā sine lege delictū emoritur, id est, nusquā esse existimatur. Lege autem extan-
te & decētia suggerente, uiuit peccatum, id est, extat & delictum esse conuincitur. Vnde scien-
ter delinquant qui legem transgrediuntur.

Simile dicit
Pauli theolo-
gia.

Ego autē uiuebā sine lege aliquādo. Sed cū uenisset mandatū, p̄ctm̄ renixit, ego autē mortuus
sum. Sub sua p̄sona Apostolus humanā naturā p̄tendit, sic inquit: Ante traditā Moysi legē
uiuebā equidē sine lege. Propterea nec uehemēs erat in me cōdenatio. Cū autē mandatū uenisset,
p̄ctm̄ apparuit delictū esse. Enim uero & p̄cti illi, si q̄d in crimē collaberent, uel imprudētes
& nescij delinquebāt. Legi uero id boni inest, q̄d hoibus q̄ praua sunt aperit. Illud autē, mortuus
erā, duplici modo p̄telligi. Vel quia deliquerim, uel q̄ a criori supplicio obnoxius sum affe-
ctus. Quod sane nō legis est crimē, sed eius q̄ legē offenderit. Exēpli grā. Aegrotat quispiā, nec
ualetudine se affectū intelligit, accedēs medicus laborare hūc morbo significat, inuigilatq; hoc il-
love cibo abstineat, q̄ minuire ægritudine queat, sic ille cū medico nihil obtemperat, moritur.

Simile.

Et inuentū est mihi mādātū q̄d erat, ad uitā, hoc esse ad mortē. Nā peccatū, occasione acce-
pta, p̄ mādātū seduxit me, & p̄ istud occidit. Neq; enim mādātū mihi factū est ad mortē dixit,
sed inuentū, ut hūc in modū rei absurditātē exponat. Legi nāq; mens erat, ut ad uitā traduce-
ret, eoq; & tradita est. At si ex ea mors ipsa defluxit, nō est propterea illa culpāda. Sed peccatū,
id est impetus ille, q̄ ad malū defert, & corruptus & uoluptuarius animus, quin potius ut propri-
us loquar, uoluptas me ipsa seduxit, occiditq; sub mādātū p̄textu. Quod profecto si nullū fuisset
q̄d errata monstraret, neq; cōmississe uiderer, nec fore tormētis obnoxius. Occidit uero, cū in-
quit, ad utrūq; p̄t accōmodari. Peccatū uidelicet & p̄cnā, & illud est q̄d dicitur est supra, mortuus
sum: apostolus id demū concludit & sentit, lege nō existēte nec imputari peccati. Illa uero iā
ædita, nec tamen seruata apparuisse delictū & reuixisse. Vnde q̄ fuerit mādātū facta transgres-
sio, subsecutū est crimē. Hoc est, in apertū prodijt, & peccati substantiā subiijt, q̄ antea nunq; ces-
sante lege subisset, nec mēte fit & cogitatione cōprehēsa, cū nec lex quidē aliqua eēt. Itaq; cū
neq; ad peccandū, quantū in ea erat, lex ipsa causam nullā obtulerit, nec a peccato quidē hoies
eximendi uim habet. Fit ergo, ut legis ob impotentiam, dei gratia egeamus.

Legis antiqua
impotentia

Itaq; lex quidē sancta & mandatū sanctū, & iustum, & bonū. Ecce apertissime hoc loco
Marcio

Marcionistay, Manichæorūq; & Simogianorū uetus obtrectantiū testamentū ora obstruxit.
Sanctā enim p̄spicue prædicat legē, sanctum insuper & mandatū æquum & rectum. Lex autē
sanctā à mandato hoc differt, tanq̄ à particulari quod uniuersale sit. Leges enim partim dog-
mata sunt, partim mandata, ut quæ legis sunt dogmata sanctiora. Sic & quæ in operibus uersan-
tur mandata, & sanctiōniā habent, & iustitiā & bonitatē, tæsti q̄s diximus, hmōi legē hære-
tici, tanq̄ ab improbo aliquo deo latam, blasphemant & criminantur.

Lex à manda-
to quō differt.

Marcionista,
Manichæi

Quod ergo bonū est, mihi factum est mors. Absit. Sed peccatū ut appareat p̄ctm̄, p̄ bonum
mihi operatū est mortē. Lex quidē haudquaquā, inquit, bona. Absit, sed p̄ctm̄ me interemit.
Vt p̄spicū sit quantū illud sit malū, quod sane peccatū uel si a lege ipsa medelā acceperit, deter-
rius redditur. Peccatū autē (ut ante diximus) & uoluptuosum animum esse intelligēs, peccan-
disq; impetum, siue demōnem ipsū uel opera quæ a uoluptate trahūtur. Sint itaq; deo & gra-
tia, qui a tantis malis eruerit.

Peccatum quō
interdum acci-
piat Paulus.

Ut fiat supra modū peccās p̄ctm̄ per mandatū. Vt fiat, hoc est, ut appareat quanta sit pec-
cati perniciēs. Quemadmodū & illud, fiat deus uerax, id est, appareat, inotescat. Hoc uero pec-
catum patuit per mandatū legis, uidelicet quæ ad interitū utebatur mandato, nec secus ac mor-
bus solus, qui cū medicorum medelis & cura fiat deterior, malam sui habitudinem dicatur præ-
ferre, quando quidem medentis arte nihil profecerit.

Scimus enim q̄d lex spiritalis est, ego autē carnalis sum uenūdatus sub p̄ctō. Cū per man-
datū dixisset patuisset peccatū, ne forte existimes legem hmōi esse criminis causam, respōdet p̄
lege, & eius prouocū suscipit, profertq; cōmunē quandā sententiā. Nouimus, inquit, spiritū
hanc legē esse. Est nanq; illud certissimū & oibus plane cōpertū, tantopere legē abesse, ut de-
licti sit causa, ut ad uirtutē erudiat, & nequitia aduersetur. Id enim spiritalis præterdit. At unde
ergo p̄ctm̄ hoc prodijt, & discipulorū nimis, uel negligentia uel imbecillitate. Ego enim carna-
lis sum, inquit, hoc est, natura hęc nostra humana ois, siue ante æditā legē, siue cū esset in lege, o-
mnē in se uitio; turbā excepit, nec solū ob Adæ prauaricationem sumus mortales effecti, quin
natura hęc ipsa uenūdāta & legi subiecta, tā opere uitia cuncta admittit, ut nequeat respirare.

Quod enim opor non intelligo. Non omnē hic ignorantia prædicat. Siem̄ per iustitiā
delinquent enim hoies, quo iure cruciantur. Sed quid inquit obducor: Quibulā ipse & corripior
tenebris & nescius sum, quæ admodū rapiat me delictū, ut quod ignore id faciam, sit itaq; ut nō
factū imprudentiā præferat. Sed angē se potius & infidias perpeti & dolos & inuitū arripit a te-
ate. Hęc autem omnia, & si de his diceret, qui ante Christi aduentum fuissent, illos tamen in sui
persona expressit.

Humana natu-
ra non nisi a
dusto sanare
poterat.

Sed quod odī hoc facio. Quis quemadmodū neq; uiolentiā iudicat, neq; necessitatem.
Adiecit enim & illud, quod cogor facere id ago. Nunc haudquaquā inquit hmōi aliquid, sed q̄d
odio, uolo itaq; illud, ita ut diximus esse capiendū. Verū quo pacto & praua homines comiserūt
quia & rapti ad malū, & fragiles sint, & huiusmodi fragilitatem ex Adæ transgressu excepērunt
Quibus rebus nec uideri lex poterat, tæsti quæ faciendā essent, denuntiarent. At Christus ad-
ueniens hæc cuncta sanauit. Hic enim per hæc præterdit apostolus quæ uel antea dixit uel di-
cturus deinceps est, ut arguat humanam naturam insanabilia quædam fuisse perpessam, nec po-
tuisse nisi a Christo adiuuari deniq; resanescere.

Si autē quod nolo id facio, consentio legi q̄ bona sit. Quod autem bona sit lex, patet ex his, q̄
ipse cognoui, inquit, nec corrupta sum mente, tametsi mala pertracto.

In eos qui car-
nem obtrectat

Nunc autē iā nō ego opor istud, sed q̄d inhabitat in me p̄ctm̄. Scio enim q̄d nō inhabitat in
me, hoc est, in carne mea bonū. Nō enim carnē dixit id efficisse, sed p̄ctm̄, id est, p̄cti uiolen-
tia, q̄ me arripuerit. Quid ergo deblaterat q̄ carnē abtrectant, & a dei opere factiā alienā. Que-
rat aliquis, quō id inquit apostolus, nō in me habitat, hoc est, in mea carne bonū, dicā equidem,
cū cōstat hominē ex duobus esse cōpositū, anima scilicet & corpore, hō; sane alter; ceteris do-
minatur & præfidet, alter; uero, id est caro, ut serua obsequitur. Non igitur inhabitat in carne
q̄d bonū est, hoc est, nō residet in corporis potestate, sed animæ. Quicquid itaq; destinauerit a-
nima faciendū, & corpus faciat necesse est. Neq; id secus se habet q̄ si dixerit quispiā nō in citha-
ra esse, sed in cithara cedo, ut pulcher aliquis, & cōcinnus a datur sonus. Neq; id inquit, citharā
ille in simulabit, sed organo illū & citharæ præfate monstrabit, qui hanc ex arte pulset.

Homo ex duo-
bus constat.

Quæ uelle adiacet mihi, p̄ficere autē bonū nō inuenio. Nō em̄ q̄d uolo bonū hoc facio, sed q̄d nō
lo bonū hoc ago. Si autē q̄d nolo istud facio, nō ergo opor istud, sed q̄d inhabitat in me p̄ctm̄. Cū
nō inuenio inq; molestiā & infidias p̄cti ostēdit. Liberat em̄ cū aiā, tū carnis substantiā crimi-
ne, et oim̄ summā in prauas actiōes, & uolūtātē ipsam cōuertit. Cū ei dicit q̄d nolo, aiā eximit
culpa. Cū uero nō aplius opor illud, carnē a detractiōe tutat. Quis igit malū hoc operat? Præua
certe & p̄ctis assueta uolūtās, quā nō ex deo eē opifice cōstat, sed ex nri animi motu q̄dā & ipetu
Nā aliqd uelle, simpliciter dei est opus, uelle autē mala nri mētis est uitū. Dicitur est supra qd sit
p̄ctm̄, & quemadmodum peccati uiolentia animū nostrum per uoluptatem corripiat.

Uelle aliquā
simpliciter dei
opus est.
Uelle malū mē-
tis est uitium.

Inuenio

Inuenio igitur legem uolenti mihi facere bonum, quam mihi malum adiacet. Obsecro dicitur, quasi aliquid desit. Sic enim dici oportuit, inuenio ergo legem fauentem, uolenti mihi quod bonum est facere. Non autem facienti, quoniam mihi adiacet malum, sed summa rei haec est, boni etiam (inquit) cognitionem complexus, quod bonum & legem inuenio iuuisse & extulisse. Et idem ipse, quod bonum est exequi uelim, complexor tamen a peccato corripior. Ita fit ut iuxta me iaceat malum, in mali operatio non dum a me sublata sit. Est & aliorum eiusmodi in eare sententia. Primum, quod imperfecta sit haec & manca oratio, deinde, quod constituit hoc pacto possit. Inuenio autem legem nemini alteri esse impositam, nisi mihi bonum facere uolenti. Si quidem soli dicitur recte agere cupienti, haec erit in legem, utpote quae idem sentiat quod ipse cupiat, ut in sequentibus patet.

Imperfecta et manca oratio in Paulo.

Lex peccati in membris, cur ita dicitur.

Legum quatuor species.

Lex naturalis insufficientis.

Condelector enim legem dei secundum interiorum hominem, uideo autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captiuam me in lege peccati, quae est in membris meis. Nouerunt equidem uel an haec, quod dicimus bonum, quod cum mandatum literis complexerim, & legem laudo, & cum ea secundum interiorum hominem lentio, uel secundum meum hunc sensum. Video autem aliam legem, in peccatis, quod e legem appellat, quae inquit ab ea fallunt, obtemperant uereturque haec legem deserere, tanquam lex sit quae perierit non liceat. Delictum id igitur mentis meae legem oppugnat, in naturalis. Vix quod paulo ante interiorum hominem dixit, hoc ipsum nuncupat mentem, & me inquit puincit, quin potius captiuum ducit, quod sane naturae legem & scriptam superat. A quo pacto comprehendit & ducit in seruitutem, nimis peccati lege, in uolentia & uiribus. Non enim dixit carnis impetu aut natura, sed lege peccati, quod meis in membris dominat, quod profecto nihil ad carnis facit de tractione. Nam, quae admodum si inuaserit quippiam regiam domum incolatque nihil aliud adscribitur adhibetque contumeliae. Sic & peccatum, cum in nostris inderit membris, non ea propter caro nequitiae arguet. Quippe cui uis fuerit illata, nonnulli uero quatuor esse legum species asserunt priorum dei quod non instituat quod sit factum de cogit. Secundam, quae plane impugnet quod nobis diaboli opera suggerit. Tertiam, quae mentis est lex, id est, naturae. Quartam, quae in membris consistat, hoc est, uoluntate ad peccata procliuem, & consuetudine quadam obfirmata ad mala animi promptitudinem.

In felix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. Lex naturalis insufficientis uidebat, per se scripta lex nihil ualuit. Sunt ergo utraque peccati tyrannidem superat. Vnde igitur erit facta luitis spes aliqua, quae me liberabit a corpore mortis huius, in morti subiecto. Nam postquam illud est ex Adae per uariationem patibile redditum, simul & eo redactum est, ut facile queat a delicti comprehendit. Sed dicitur quippiam si corpore tanta facilitate a peccato corripitur, cur ergo sunt tormentis affecti quae Christi aduentum deliquerat. Sane quae ea facere uidebant, quae uel durante peccato proficere possident.

Gratias ago deo meo pro Iesum Christum dominum nostrum. Cum enim in opus consilii esset, & dubius, nec alium inuenisset quod sibi salutem afferret, necessario Christum conuenit, eo quod deo & patri gratiam refert pro Iesum Christum dominum nostrum. Hoc est, quod ut patri gratiam haberent, subuit causam. Quippe quae ea peccerit, quae exequi lex ipsa nequiret, & me haec corporis fragilitate exemerit, illudque adeo roborauerit, ut nulla possit peccati uolentia superari. Sed quae admodum ob Adae transgressum, cum mortale esset delictum, facile poterat peccato conuincit, sic per eius quae & affixus est cruci & resurrexit obedientiam, pignore incorruptionis accepto, peccato uiriliter aduerfatur.

CAP. VIII.

Legitur ego ipsemet seruo legi dei, carne autem legi peccati. Nihil ergo nunc damnationis ex his, quae sunt in Christo, quod non secundum carnem ambulat, sed secundum spiritum. Seruo pro seruibas, meminit enim peritiorum, nam cum dicendum fuisset, nulla ergo nunc relinquitur damnatio &c. Et explicanda esset Christi ineffabilis gratia. Recordatur tamen, quae admodum nobiscum prioribus seculis ageret, utque & boni habuerimus notionem. Sed carne, in per carnis fragilitatem legi peccati subijciebamur. Nunc uero nihil damnationis (inquit) hos manet quod sunt in Christo, hoc est, ut baptismo eluerent dignitati, quoniam illud adiecit qui non secundum carnem ambulat, ut arguat id omne nostra negligentia factum, praesertim cum liceat in praesentia, & facile sit secundum carnem minus incedere, quod sane tunc graue oibus & perdifficile erat. Nec solum est (inquit) ab huiusmodi carnis incesu abstinendum quin accedat oportet & quae spiritus fiat, deambulatio. Neque enim quempiam magis nequitiae abstinentia ipsa coronat, quam uirtutis, & spiritualium operum participatio.

Lex spiritus Lex peccati.

Lex enim spiritus uita in se liberauit me a lege peccati & mortis. Legem spiritus, spiritum sanctum appellat. Quae admodum & legem peccati ipsum delictum. Vita autem legem eo intulit, ut haec peccati lege fecernat, quod mortem inuexit. Dei namque uel gratia peccati simul & mortem peremit, & certam non his, cum leuius effecisset, mox & colluctationem induxit. Quae sunt iniquae peruersa linguae hoc loco uita legem pro Moyse lege interpretari, quae tamen apostolus haudquaquam hoc modo, sed sanctam appellat & spiritalem, si spiritualis inquit Mosaisca est lex, quod igitur differat a lege spiritus. Valde quidem. Moyse enim per spiritum data est lex, haec uero spiritum subministravit.

Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne. Cum super mentionem fecisset, nunc patrem commemorat & filium, & trinitatem nos edocet. Videtur autem aduersus legem dixisse, quod tamen non ita se habet. Non enim legis nequitiam dixit, quae mali quippiam egerit, sed in quo erat infirmior. At quo pacto sit infirmior facta in carne, inquit, hoc est, quae quae carnis sunt saperet, omnium

omnium autem sensus quod per apostolum dicta nunc sunt, in sequentibus explicatur. Inquit enim, quem admodum supra diximus legem ipsam instruendi habuisse facultatem, non tamen inuenit in genitrici carnis sensibile punire. Pater itaque filium suum demisit in carnis peccati similitudinem, id est, carnem habentem & si nostrae huius peccati obnoxiae similes quidem secundum substantiam, peccati tamen experte. Et quoniam peccati fecerat mentionem, adiecit similitudinem. Neque enim aliam Christum praeter humanam haec carne assumpsit, quae sanctificauit assumptam, & coronauit, eodem modo peccato, quod carni inesset, quae suscepisset, haec ipsam ostendit nequaquam esse naturam peccatis addictam. Nec secus Christus effecit quod faceret quippiam quod muliere aliqua in foro uapulare conspexisset, ea autem uerberatum manibus eruat, foeminae illius se uel priuatae, & infimae sortis filium fateat, cum regius sit. Potest & de peccatis superiori quod modo intelligi, uidelicet quod per filium de peccato transmisit, in expugnandi gratia peccati, uel quia conuincitur peccatum graue admodum esse & exitiale. Quod diu enim in facinus aliquid labentibus exito erat peccatum, iure his uidebat mortem inferre, at ubi & Christi corpus, quod esse sine delicto depreherat, morte affectus, quae inquit egisset, commisitque grauitate, damnationem excepit, misit itaque suum filium deus, cum ut peccatum iniquitatis & errati argueret, tum ut iustus id condemnaret. Ne forte illud iactaret diabolus, Christum uis & propria potentia superasse.

Similitudo aprissima.

Ut iustificatio legis impleat in nobis, quod non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Dicit aliquis, quod mea refert si in ea Christus quam sumplerit carne, uictoriae retulit, quoniam potius tua inquit magni in modum interest, nam legis iustificatio, in exitu ipse & detestatio (hominem enim iustificare destinauerat deus in nobis sine sunt nata. Nam quae facere lex nitebat, id Christus nisi est gratia executus, ille quod de certauit, nos uero uictoria fruimur, eo quod nobis erit ne labamur, cauedum, quod non secundum carnem credimus. Hoc est, quod nequaquam carnis sunt sapimur, quoniam nec fat erit minus id sapere, nisi (ut dictum est supra) & spiritus adit sapientia. Propterea secundum spiritum addidit, declina enim a malo igitur, & bonum facito, tamen est Christus adit uictoria nos condonasse, haud tamen erit in pristinis relabendum errores, quoniam lauacrum gratia tutada, quod quidem leuior nobis hoc tempore futura sit, quae antea colluctatio.

Legis iustificatio in nobis sine nata.

Qui enim secundum carnem sunt, quod carnis sunt sapientia, quod uero secundum spiritum, quod sunt spiritus sentiunt. Qui enim in moderatius carnis se addixerit seruituti, quod carnis sunt mente uolunt, & nil profusus quod dei sit aio uerfat, quod uero spiritus profusus subijcitur, quod cum quod spiritum attinet & sentiunt & exequuntur.

Legis iustificatio in nobis sine nata.

Nam prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus, uita & pax. Carnis prudentia crassior mentem appellat, quae deterior sit hunc in modum denominat, non quidem quod per se ipsam aliquid sentiat caro, sed quae crassior quae illi infideat mens, ob carnis prudentiam, pinde ac si dicat aliquis, mens est carnalia sapiens, quae admodum & spiritus prudentiam dicimus animi, quae sentiat spiritualia, quae prudentia uita parit, ut longe appareat a mente haec carnea disuncta, quae non uita, sed mortem proge nit, pacem in se per prudentiam procreat, ut differat ab his uideatur quae insequuntur.

Carnis prudentia quid sit.

Quoniam sapientia carnis inimica est deo, legi enim dei non est subiecta, nec enim potest. Spiritualis uero mens pacem gignit, quod uero carnea sentit, odium generat erga deum. Dicit aliquis, ergo & manus illaturus est deo, quod carnis est sapientia natus, nequaquam inquit, sed quae diuinae legi non subditur, inimicitias ferri hic exercere in deum, neque id quidem cum audis expauescas, sed quae admodum decet, intellige. Non enim ualet carnis haec sapientia, quae ad usque sic mauerit, deo subesse, alioqui haud fecus se illud haberet, quod si quis inquit in impudicam fieri continentem non posse, neque enim dixit, non poterit, sed non potest, in tea deum scilicet in carnis sapientia permanet, nam quod pacto Paulus ipse & laetio, & alij fere innumeris ex improbitis sunt probi effecti, in istiusmodi fieri non poterat imitatio. Sic & in euangelio dominus, non per arbor mala fructus bonos facere, quod diu, si illa in sua malitia manserit nil itaque nobis quod carnis, sed quod spiritus sit sapiendum, ut pace ineamus cum deo, quod spiritum nobis largitur quod cuncta erunt facta facilia, quoniam in lege uidentur difficultatis habere plurimum.

Spiritus prudentia.

Qui autem in carne sunt, deo placere non possunt, uos autem in carne non estis, sed in spiritu. Hoc est quod carnis sapientia sectant, nequeunt deo gratificari quod diu conditione in hac fuerint. Non enim ob carnis substantiam exprimit, sed uita ipsam, quod per carnis inuestigationem crasse degatur, & hominem (ut ita dixerim) totum carnificat, quae admodum & in ueteri testamento habetur, non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quae caro sunt, & alibi: Vos autem non estis in carne, id est, non operam datis carnali uita, sed spirituali, uerum cur non illud & intulit, uos autem non estis in peccatis, quod haud dubie exposcere oratio uidebatur, cum in carne non esse dixisset, ut intelligas non modo per Christum extincta fuisse peccati tyrannidem, sed carnem ipsam toleratam leuiorem, & spiritui esse propinquior effecta, nam quae admodum ferre cum in igne & uersat & coluclit, ignis reddit, sic & illorum caro, qui spiritum per baptismum exceperint, in spiritu commutatur ardorem.

Pauli immutatio.

Si tamen spiritus dei habitat in uobis. Si quis uero spiritum Christi non habet, hic non est eius. Non enim dixit, si Christi spiritum non habetis, ne molestius dictum id uideret, sed spiritum inquit Christi si non habet, neminem notando, is Christi non est, & iure quidem. Habetur namque pro signaculo spiritus, quo qui caruerit, domini non erit, qui per illud signaculum innotescit. Si autem Christus in uobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus uero uiuit propter iustificationem. Addit his dictis hilaritatem quandam auditoribus si Christus in uobis

Haec carnis.

Peccati tyrannidem per Christi spiritum extincta.

Substantia uos car quæ a b: g: eis hypostasis dicitur.

uobis est inueniens. Tã est pleriq; hoc loco Christũ pro spũ ipso acceperint, qd tñ haud ita se habet. Sic em̄ sentit apostolus, qd qui Christũ habet, & spm̄ habeat fit necesse. Nã ubi unã cõstituit esse sanctã trinitatis substantiã, eodẽ & reliquã cõsequunt. Verũ quid nobis inde plus quippiã est obiectus, si Chrs̄ apud nos cõmoret. Nimirũ, qã quoad peccatũ demortuũ erit, hoc corpus, & uitã spũs est largiturus, cũ nobis inhæserit. Hoc est, nõ solũ spũs ipse fruatur uita, sed alijs hæc potest præstare. Est aut̄ uitã spũs ipse p̄ iustificationẽ, hæc obseruata, nõ erit delictũ, delictũ aut̄ prorsus sublato, nec mors quidẽ futura est. Ergo id omne ad uitã cõcedet, si x̄tas hæc nõ nostra secundũ deũ p̄ nos transfigatur. Hæc em̄ uera est uita, cũ erimus peccato demortui, & in futurũ insolubilis illa manet & sempiterna.

Resurrectio bonorũ & malorũ quõ differat

Quod si spũs eius q̄ suscitauit Iesum à mortuis, habitet in uobis, q̄ suscitauit Iesum Christũ à mortuis, suscitabit & mortalia corpora uestra propter inhabitantẽ spm̄ eius in uobis. Iterato de resurrectione nunc differit, inquit; Ne putberis aĩo, qd mortali obductus sis corpore, habes nã qd est spm̄ qui Christũ à mortuis excitauit. Vtq; illũ eduxit ab inferis, sic plane & te suscitabit. Quinetiã cõdonabit & uita. Resurgẽti p̄ terea & q̄ hoc spm̄ carẽt, sed in suppliciu, q̄ ne ro spũs fuerint, in uitã suscitabitur. Eoq; Paulus nõ dixit corpus suscitabit, sed uiuificabit, propter inhabitantẽ in uobis spm̄. Nec q̄ inhabitasset intulit, sed inuocauit. Vt p̄ te q̄ uobiscũ ad finẽ usq; sit pmanens. Vt em̄ nunc laturus est deus, si suum in uobis spm̄ inesse prospexerit, quin suis in nuptijs uos simul admittat, sic si spũs uidebit esse immunes omnino disperdet, etiam si à mortuis reuocabit ad uitam. Mortificate igitur corpus hoc uestrum ut spiritus in uobis inhabitet, ut huius gratiam & uita donemini.

Christus nõstri inquit.

Ergo fratres debitor es sumus nõ carni, ut secundũ carnẽ uiuamus. Cũ iã patefecerit quãtũ spiritualis hæc uita afferat cõmodi. Quippe q̄ Christũ nostrũ faciat inquit, cadauera ipsa excitantẽ. Cõmone facit demũ & arguit nil nos esse carni, sed spũs ipsi obnoxios. Nã dei in nos benesicia pgrãm cõferunt. Nostra uero benefacta ex debito exiguntur. Ediferens aut̄ quare menti nõ carni dixerit, ne id de carnis natura dictũ intelligas, secundũ carnẽ uiuere intulit, perinde ac si inquit, nõ em̄ penitus carnis curã ademerim, quippe cui plurimum sumus, quia fouet nutritq; beneficio hoc ipso obstricti. Sed studiũ omne quod carni impenditur, quod ad peccandũ inducit, prorsus sustulerim. Viuere aut̄ secundũ carnẽ is dicitur, qui carnem uitã præfecerit sempiternã, eandẽq; & animã heram constituat.

Uiuere secundum carnem

Si em̄ secundũ carnẽ uiueritis, moriemini, si aut̄ spũ facta corporis mortificaueritis, uiuetis. Mortẽ dicit, futurũ in gehẽna immortale suppliciu, alias tñ & mortẽ uitã appellat, q̄ in hoc seculo prauis facinoribus obuoluta degitur. Quẽadmodũ cõtra cũ spirituale ducimus uitã, improba corporis facta mortificamus, & uitã illã incorruptibile sumus in futurũ uicturi, & in presentẽ iã hæc ipsam acturi, cũ officio & uirtute. Siquidẽ q̄ mudo emoritur, is fane uiuit. Aduerte autem quẽadmodũ nõ corpus afferat morte cõficiendũ, quod proculdubio pro homicidio haberetur sed corporis opera mortificanda, & praua præfertim. Nec uisum simpliciter & auditum qui natura sunt corporis actiones, necandos inducit, sed horum abusum.

Corpus nõ est morte conficiendũ, sed corporis opera.

Quicũq; em̄ spũ dei agunt, hi filij sunt dei. Dixit supius illos eẽ uicturos, si praua opa morte cõficerent, nũc uero mercedẽ his & coronã supiori illa longe maiorẽ promittit, quo adeo uidelicet in filioz sint adoptionẽ recipiendi. Ideoq; haud quãq; dixit quicũq; spũ uiuunt, sed quicũq; agunt, id est gubernantur & dirigunt. Et spm̄ ipsum cũ aĩz, tũ corporis constituant dñm. Nã & si baptismũ acceperis, & dei sis filius p̄ baptismũ effectus, spm̄ uero nequaquã fueris ducem fortitus, feceris sane donoꝝ hmõi omnĩ iacturã. Vniuersi profecto q̄ lauacrum accipimus sp̄ ritũ, duci aut̄ per omnẽ uitam hoc spiritu, quasi nostro quodã iure deposcimus, & ideo nõ illud dixit, quicũq; acceperint spiritum, hi dei sunt filij, sed quicũq; spiritu ducuntur.

Spũs seruitutis, litera legis.

Non em̄ accepistis spm̄ seruitutis ite z in timore, sed accepistis spm̄ adoptionis. Dixit filios dei esse q̄ spũ agerent, & qm̄ ludæi sibi sunt uisi adoptionẽ hæc uedicasse, ut illud; Filios & genũ & exaltati, & alibi; Filius meus unigenitus Israel, ostẽdit hoc loco quantã nostrã inter & illorũ interit adoptionẽ, inquit; spm̄ illos accepisse seruitutis, literã scilicet legis hoc modo appellas, q̄ & si fuerit à spũ promulgata, seruis tñ maxime cõgruit. Vt p̄ te quã & supplicia & corporũ lapidationes, uisiones in sup̄ subequant & minã. Vt illud; Gladius nos deuorat, & ideo in gens est illis præ oculis obiectus timor, rursumq; & his x̄a sunt præmia. Nã & terrã promittuntur, & parui sunt mada data momẽti, & seruilia quãdã. Fit itaq; ut illi, & si filij dicebant, seruari tñ loco sint habiti. Nos uero pro ingenuis ducamur & liberis. Quippe q̄bus & celestia præmia proponunt, & cœli regnum. Non pro tormẽtis, lapidibus ipsi obruimur, neq; hmõi pœnis à sacerdotẽ afficimur. Sat habet si pro graui facinore a Chri mensa repellimur. Sũt præ terea & dei mada data ingenuis nobis satis accõmoda, cuiusmodi illa sunt. Nil cupide respexeris alienũ, nullũ se ceris iusurandũ, mitte q̄ possides, nõ timore supplicij, sed spũs potiũdi cupiditate. Vnde & charitas cõparatur, qd fane liquet ex his, q̄ & si mada magna in modũ excesserint, nõ tñ prope cruciantur. Cumq; a ludæis spũs ipse abisset, in nos tamen gratia abunde defluxit.

A Chri mē q̄ repelluntur.

In quo

In quo clamamus, Abba pater. Iudaico usus est uerbo, qd à pueris solet & filijs, cũ patrẽ appellat, usurpari. Quid ergo, nõne & ludæis mos erat deũ, patris hoc nõse clamitandũ? Maxime, deũ, inq; genitorẽ tuũ dereliquisti. Et rursum: Deus unus nos effinxit & pater unus est omnĩ nõstri. Quã & si dicta de illis fuisse cõstat, eoꝝ tamẽ est nemo inuentus, q̄ interpretandũ deũ dixerit patrẽ. Quod ipsi in præfentia facimus oẽs baptismõ accepto. Quod si forte ludæorũ nõnullos id egisse cõperimus, suo te ingento, nõ uulgata quadam eoꝝ cõsuetudine fecisse credendũ est, cũ fideles ipsi spũs sancti suggestionẽ id facerent. Nã quẽadmodũ nouimus uaticinandi spm̄ ei inesse q̄ illũ exceperit, idq; ex rebus futuris q̄ ille p̄dixerit coniectare solemus, sic spũs adoptionis eo dinoscitur, q̄ illius instinctu q̄ hũc spm̄ accepit, deũ dicitat patrẽ, est enim hoc uel unũ spũs sancti inter cetera donũ, quẽadmodũ, Paulus idẽ in subsequentiis explicat.

Abba pater b: b: iudæicum.

Spiritus ad adoptionis.

Paracletus nõ paracletus.

Hæredes z filij

Ipsẽ em̄ spũs testimoniũ reddit spũi nõ, q̄ sumus filij dei. Paracletus ipse suo testimonio grãm adstruit, q̄ nobis est data. Nõ em̄ ultro Abba illud sine alteri? assertõẽ pronunciam, sed paracleti illud donũ, & ipse nos p̄ spm̄ instruit. i. pgrãm ut ita precãdo loquamur Abba pater. Si aut̄ filij, & hæredes. Hæredes quidẽ dei, cohæredes aut̄ Chri. Cũ cõstet nõ oẽs filios hæredes esse, arguit nõ nos & filios esse & hæredes. Et qm̄ nõ oẽs ingentiũ regũ sunt hæredes etia, & si dei hæredes fuerint pleriq; haud tamen oẽs cũ Christo hæreditas participes uidebuntur. Vnde & id Paulus, sumus, inquit, iam assecuti, ut Christi simus cohæredes effecti.

Si tamẽ cõpatimur, ut & cõglorificemur. Cum dixerit Christus futuros nos cohæredes, ostẽdit nunc iure hæc nos esse adeptos hæreditatẽ. Nã si eos quoꝝ facinus nullũ extat præclaz tanta beneficiõ munificencia profectus est Christus, nõne & illos q̄ rectis operibus plurimũ infudarint, maiori mercede donabit. Quod sane Paulus infert, ne eos pudeat, uel sine ullo labore accipere, & gratis qd adepti sunt uiuunt. Aduerte tamẽ, quẽadmodũ hoc loco prætedat oportere eos qui tali finã ad affectũ, ut in repide discriminibus se & supplicij offerant.

Existimo em̄ q̄ nõ sunt condignæ passionẽ huius tẽporis ad futurã gloriã, q̄ reuelabitur in nobis. Postq; asseruit eos comites passionis futuros, ne id reformidẽt auditores. Quippe q̄ iã in mediũ essent discrimen coniecti, & ad adeunda tormẽta cõpellebatur, sic inquit: Haud quãq; tibi uerendũ est, nõ em̄ dignæ sunt tẽporis huius passionẽ, hoc est, momentanea hæc & labẽtia, gloria illa futura, q̄ in nobis est reuelanda. Nec ad præsens otĩũ dicit & quietẽ, sed gloriã, cuius uel nomen pergratũ est multis. Nã ubi otĩũ fuerit, nil prorsus gloriẽ refidebit. At ubi gloria, & otĩũ in se necesse est. Cũ aut̄ reuelabitur, inq; adstruit illã, & si interea delitescat, præfõ esse tũ etiã reuelatũ iri, hoc est perfecte manifestã fore. Et quoniã prægrandis sit hmõi gloria, & tãtopere exceedat hoc seculũ ut explicari sat nequeat, ideo in cœlis reconditur, & asseruatur, ut cũ tempore illã tẽrinitate prouehatur in longius. Cũ itaq; cõpertũ habeatis tẽporis huius passionẽ esse ad breue māsuras, seculi uero illius futuri & sempiterni gloriã fore perpetuam, contentendã uobis erunt passionẽ huiusmodi, & gloria hæc uendicanda.

Passiones tẽporis huius breues.

Nam expectatio creature, reuelationẽ filioꝝ dei expectat. Verũ inquit iã patefacere quãtũ simul gloriã uedicatur. Nã si mundi hæc machina & creata oia immutabuntur in melius, longe magis & ipsi, q̄ potiora sunt, assequemur. Enim uero qd & propheta asolent, ut flumina manibus plaudentes, & montes ipsos inducant saltates, & rebus demũ insensibilibus, & inanimatis uiuentiũ psonas imponant, itidẽ & Paulus faciens inq; creaturã ois magna & expectatio, uide licet ut ipsa in id qd potius est immutet, operiatq; gloriã nobis futurã reuelationẽ, q̄ dei filij sumus. Tunc enim & hæc ob incorruptionẽ glorificabit, cũ eandẽ & uos assequemur.

Quid machina in melius commutabitur.

Propheta rebus insensibilibus z inanimatis uiuentiũ personas imponunt.

Sanitati aut̄ creatura subiecta est nõ uolens, sed propter eũ q̄ subiecit eã in spe, qã & ipsa creatura liberabit à seruitute corruptionis in libertatẽ gloriã filioꝝ dei. Vanitati, id est corruptioni, subiecta est creatura, uidelicet corruptibilis reddita propter te o homo. Nã cũ mortale & patibile corpus susceperis, ideo terra & sentes & tribulos protulit, & cœli uetustate cõfectum, immutatione indiget. At cur alterius gratia corruptibilis facta est creatura, qã propter hoĩem omnẽ prorsus subñt seruitutẽ. Nõ uolens aut̄ cũ inquit, diuina prouidentia id omne effectũ demonstrat, & nulla terrã ipsius uirtute. Factũ præ terea est, ut in cõmodũ cedat, ut scilicet cũ hæc corruptibile noueris, cõtempui habeas, & cœli ipsum suspiciens demeris. Liberabit igit hæc mundi structura, nec ipse solũ libertate potieris. Quin etiã qd te inferius est, hæc pfruet. Inanimatũ dico & insensibile aliquid tecũ bona hæc fortiet. Nec iã corruptionẽ, sed te imitabitur, & quẽadmodũ ipse cũ corruptibilitatem iam excepisses, effecta est & structura hæc corruptibilis, sic & te incorruptibili permanẽte, seruabit & illa incorruptionẽ. Si itaq; id qd creatũ est tui ob grãm patit, debes & ipse ob deũ quod pateris x̄ quo animo ferre. Cumq; & creatura hæc glorificanda sit, longe magis & tibi debet hæc gloria. Nã ut asolet pater in liberos gloriã seruos ornare, sic deus hanc terrã machinam in uestram laudem decorabit.

Cœli uetustate cõfectũ indiget mutatione.

Terrã machina decoranda.

Scimus enim q̄ omnis creatura ingemiscit & parturit usq; adhuc. Non solũ aut̄ illa, sed & nõsi primitias spũs habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionẽ filiorum dei, expectatẽ redempti

redemptionē corporis nostri. Cogit his dicitis auditorē præsēntia hæc aspernari, perinde ac si hunc in modū cōmōnefaciat. Noli esse creatis rebus inferior, nec te p̄sētibus hisce immerse, sed potius ingemisce, q̄a nondū futurā sis gloriā affectus. Nā si id ipsum uel hæc terræ machina deflet, longe magis & ipse debes dolore angī. Inferit deinceps & nobis ingemiscendū sp̄ritus primitias nactus, qui cū futura iam de gustarimus, nondū carne sumus hęc consecuti. Ex his nanq; spiritalia dona accepimus, quæ ipsas præterdunt primitias. Per hæc em̄ & futura nos cōtemplamur. Vex ne occasione hæreticis præbeat obiectandi ob mundi huius prauitatem nos gemere, quia adoptionē subdit accepimus. Vex quo pacto? Nū cū semel fuerimus in adoptionem admitti, alterā operimur? Etia inquit. Non em̄ hanc dixerim adoptionē qua sumus iam per baptismū potiti, sed gloriā illā unq; absolutā, quæ in corporis incorruptione consistit, idq; per redemptionē præterdit. Est em̄ uirtus perfecta q̄dā & expedita, mortis & passionū liberatio, q̄ non amplius nobis sit ab ipsa adoptione ad seruitutē peccati diuertendum.

Adoptati nos alteram adoptionem expectamus.

Autem gratia, redemptionem latine.

Quæ certum non preceptum dicitur sperari

Spe em̄ salui facti sumus. Spes autē q̄ uidet, non est spes. Nā q̄ uidet, qd sperat. Si autē qd non uidemus speramus, p̄ patientiā expectamus. Quoniam de futuris disseruit, q̄ apud plerōq; fidē nec sortiunt, sic inquit. Noli fidelis ipse cū sis, quōq; pacto dicitis his meis diffidere. Quin potius uel hōz q̄ iā es adeptus, experimēto, & futuris fidē p̄stiteris. Vtq; ante hac præter fidē cū nihil attuleris, magna tñ adeo in præmiū accepisti, sic uelim pari nunc fide utaris ad futurorū spem assequēdā. Tunc em̄ uera spes erit & certior, cū ea sperant q̄ humanis obtutibus minus patescit. Quod em̄ quis uidet, qd sperat. Hoc est, nō em̄ dicimus q̄ iusum sperari. Nō igitur oīa in hac uita nobis q̄randa sunt. Si quidē p̄ patientiā speramus futura. Cū autē proponi patientiā audis, certamina & sudores intelligas designari iniungiq;. Debet itaq; Christianus uir toleranter omnia ferre, ea operiens, quæ & si sub aspectum non ueniunt, fide tamen sperantur.

Similiter autē, & sp̄s adiuvat infirmitatē nostrā. Paulus ideo patiētia meminit, ut auditorē faciat fidēntiorē. Inquit em̄ & sp̄m op̄e nobis latue. Noli ergo tolerādō & futura sperando deficere. Sp̄s nāq; tibi opitulabitur, spem dūtaxat & tolerantia inferenti.

Nam quid oremus sicut oportet, nescimus. Ostendit quēadmodū nostræ faueat sp̄s fragilitati, inq; q;. Adeo ipsi fragiles sumus & infirmi, ut nulli hōim teneat nec ipse nos, qd uotis sit & precibus deprecandū. Orabat em̄ & ipse pro carnis stimulo a se demēdo, utq; & Romā concederet. Precabat & Moyses ne Palaestina uideret, pro Iudæis & Hieremias ignoratibus plane q̄ expedirent. Hæc autē Paulus infert, q̄a non iniuria q̄ Romæ essent ex Christianis, cū fuissent persecutiones p̄pelli, & plurimū afflictarentur, erant tandē remissionē laboribus & quietē postulari. Futurūq; ut si minus id impetraret, obturbarent aio & grauiet ferret. Propterea dicit neminē posse, q̄ expediat postulare. Sunt itaq; uobis cuncta ferenda, solus nanq; spiritus nouit, q̄ nobis conducat, eoq; & eiusmodi subdit.

Inutilia sepe possunt homines & noxia.

Diaconus cuius figurā preferat

Sed ipse sp̄s postulat pro nobis, gemitibus inenarrabilibus. Quēadmodū enim & olim his deus dona plurima largiebatur, qui baptismū suscipere, q̄ & spiritalia uocabant, ut alius esset propheta sp̄m nactus, alius sapientia, & alius aliud quidpiā affectus. Sic deus orationis grām cōdonabat, quæ sp̄s dicebat. Et quoniam quæ nobis profutura sunt, ignoramus, & inutilia sepe deprecamur, cōserbat sp̄s donū in unū aliquē ex illis, qui tūc adessent, q̄ stans qd uidebat cōducere in mediū precabatur, & alios idē ut peteret, edocebat. Spiritu itaq; hoc loco donū appellat, & animā ipsam quæ orationis excipiat donū, ideoq; obuertetur & ingemiscat. Astabat em̄ spiritalis uir ille gemebundus & dolens, cuius hoc tempore Diaconus præfert figuram, & assiduas pro populo preces fundebat.

Qui autē scrutatur corda si quid desideret sp̄s, quia secundum deū postulat pro sanctis. Haud sane deo ignaro adstat homo supplicaturus. Quippe quin corda disquirat, teneatq; quid sp̄s sentiat, id est, spiritalis homo, qui oīa pro dei nutu exposcit, oratq; pro his qui in ecclesia et fide & sanctimonia pollent. Quod eo fit sane, ut p̄discamus & ipsi quæ secundū deū sunt postulare, id est, quæ illi placita sunt & grata. Cū igitur pro nobis spiritus & precetur & intercedat, nil doleas necesse esse, cum aduersis opprimetur.

Dei cultores cur molestia in terra patiantur.

Scimus autē quoniam diligētib; deū omnia cooperantur in bonū, his qui secundū propostū uocati sunt sancti. Quod dictū est ante, & creatura uanitati subdita est, & iterato corruptiorē subdit. Illud uero (ut diximus) quod qd petendi fit ignoramus, ut qui Romæ essent acrius afflicti cōmōnefaceret & solaret, intulit, quod & in p̄senti clarius explicat. His em̄ (inquit) qui dei charitate tenent, uel ea quæ difficilia sunt & urgentia ad bonū cooperant. Nō enim dixit nihil molestū aut graue deū colentibus accidisse, sed accidit quidē, & in eo; utilitatē qui afflicti sunt, deū (inquit) ut ingerant hæc mala pmittit. Deinde cū parū id credibile uideret, p̄teritis ex rebus id ipsum confirmat, his dico, qui secundū prædestinationem uocati sunt sancti. Te enim si uel longius abeuntē uocauit, & sibī p̄ familiaritate coniunxit deus, quāto enixius & uocatus in uabit. Accitit autē homo secundū prædestinationē, id est uoluntate propria. Nec fat habet hæc euocatio. Nam si omnes essent habituri salutem, uocarentur & omnes. Sed omnino nostra ac-

cedat uoluntas necesse est.

Nam quos p̄sciuit, hos & prædestinauit cōformes fieri imaginis filij eius, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autē prædestinauit, hos & uocauit. Præscius utiq; deus est, præ uidetq; q̄ sunt uocatione digni, deinceps p̄destinat. Præcedit itaq; prædestinationē agnitio. Prædestinationē autē uelim intelligas optimā dei & immutabilē uoluntate. Nouerat itaq; Paulū E-uangelio dignū, & ita prædestinauit, i. immutabiliter definiuit & statuit ad euangelium id munus uocare. Cōformes præterea facit imaginis filij sui quos dignos prænouerit. Quod em̄ natura ē primogenitus, hi p̄ grām sunt adepti, q̄ & dei filij nūcupant. Est igitur ille inter fr̄es multos primogenitus p̄ dispensationē denominatus, unigenitus uero p̄ diuinitatē. Nā ubi caro assumpta in oīm cōspectū, & propalā baptismo abluta, & nobis primitiæ est effecta, & natura illa hūana peccato obnoxia in eo sanctificata est, iure hic & primogenitus ē, & fr̄es nos huius appellamur. Quos autem nouauit, hos & iustificauit. Per lauacri scilicet regenerationem, & a peccatis exemit, & iustos reddidit.

Agnitio precedit p̄destinationē. Quid prædestinatio.

Quos autem iustificauit, hos & magnificauit. Quia adoptione hos dignos effecit, & donis alijs condonauit.

Quid ergo dicemus ad hæc nisi deus pro nobis, quis cōtra nos? Vides quēadmodū apertissimi me hoc ostendat ad oppressos se habere sermonē, cū subinde id inquit, si nos cū hostes essemus post iustificationem acceptam & gloriam tot bonis dignatus est deus, quanto magis cū nos ille tutabitur, quis tū poterit aduersari? Quin etiā uel si terræ in nos orbis insurgat, in nostram, diuina sapientia, gloriam, hunc omnem uertet insultum.

Subinde pro frequentet more suo.

Qui etiā proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illū. Quomō nō etiā cū illo omnia nobis donabit. Vt reliqua omittā quæ dixerā, uidelicet q̄ iustitia nobis & gloria dederit. Attendas id uelim, quēadmodū nec filio suo proprio, hoc est, unigenito & amatissimō, qui ex natura fit genitus (cū cæteri sint p̄ baptismū in adoptionē admitti) pepercit deus, sed pro nobis hūc obtulit, siue ingenui & conspicui gloria, siue minus generosi & inglorij fuerimus. Neq; id modo nostri gratia egit, quin & occidendū hūc tradidit. Cur ergo qui tantis nos affecit beneficijs nō cūcta est nobis hoc rēpore largiturus. Qui em̄ pro nobis filij dedit, nōne & creata hæc cōferet? Si itaq; uotis ille minus arguerit, arguit, sane haudquāq; profutura q̄ possunt. Noli ergo tantopere otīū & quietem percipere, qui pressuris & malis pro Christo exagitaris. Eris nanq; & uoti compos, si cōducere arguetur quod flagitas.

Patris in nos beneficia.

Quis accusabit aduersus electos dei? Cū post tentationes alias, & illud à Iudæis Christianis obijceret, qd instabiles essent & nutabundi & gregatim sese in Christi fidē proriperēt, ideo nunc Paulus inq;. Cū nos deus elegerit, q̄ poterit electionis huiusce nos incufare? Opificē sane q̄ seorsum selegit quippiā, nō em̄ ifimulabit. Deū uero si qd se creauerit, q̄s criminabit?

Deus qui iustificat, quis est q̄ condemnat? Christus Iesus q̄ mortuus est, immo qui & resurrexit. Non deū dixit q̄ peccata dimittit, sed q̄ præstātus est q̄ iustificat. Non itaq; timēdi sunt qui uel molestiam inferunt uel iniuriā, & probra igesserint. Quandoquidem elegit nos deus, & iustos effecit, quæ ue nostri ob gratiam mortem subiuit & resurrexit, Christus est dei filius, quis ergo quos deus tot bonis dignatus sit damnabit?

Qui est ad dextrā dei q̄ interpellat pro nobis. Interpellare illū pro his dixit, ut Christi erga nos explicet charitatē, q̄ & si carnis assumptæ dispensationē perfecit, haud tamē suam in nos clementissimā substulit animi affectionē, sed intercedit pro nobis. Nō em̄ intercessio hæc unigeniti ipsius imminuit gloriā, cū dixerit prius q̄ est ad dextrā dei, qd plane magnitudinē p̄fert, & filij maiestatē. Deinceps intercedit, adiecit, nil ex eo aliud indicaturus ut diximus, q̄ summam huius in nos charitatē. Dicit aliquis, cū em̄ patris facta sit mētio, utpote cui à deo nostri ob gratiā supplicet, imminuitur ergo gloria dei & autoritas, q̄a supplicet, quin potius id uel ineffabile dei in nos prouidentia patefacit. Nōnulli uero interpellat sic capiūt, uidelicet in quantum corpus hoc filius gestat, nec deposuit, ut garriunt Manichæi, perinde ac si corpus ipm sit apud patrē interpellator. Nā cū intueat hoc inquit deus, charitatis tū reminiscit, quæ erga genus humanū ostēderit. Sic plane & ad misericordiā hęc it. Hæc autē eo Paulus (ut sæpe diximus) explicat, ut Christianos oppressos miriget & cōsoleat, cū aperit & sp̄m pro nobis intercessisse, nec nostri de causa pepercisse filio patrē, q̄ iustificasse nos & gloria cōdonasse. Supplicare præterea pro nobis & patri filij. Cū itaq; tā multiplex fiat apud patrē intercessio optime uobis sperandum erit, nec quoq; pacto animo condendum.

Sancti estul re garriūt chris tum corpus de possit.

Quos nos separabit à charitate Christi, tribulatio, an angustia, an fames, an persecutio, an nuditas, an periculū, an gladius. Postq̄ ineffabile patefecit patris & filij & sancti sp̄s in nos charitatē, sp̄s, ceu arreptus fit satur, quis nos segregabit ab amore Chri. Eū nūq; q̄ tāto sit charitatis ardore affectus, nihil est qd disingere possit à deo, q̄ppe cui tā egregie diuinitis sit prouisum. Hoc uero tribulatiois & angustia nomine, complexus est Paulus quæcunq; possunt nos malis afficere, & si minus hæc sigillatim enumerat.

Uel hoc loci at
rende quā fidus
interpres fuerit

Sicut scriptū est, q̄a propter te mortificamur tota die, & existimati sumus sicut oues occiso
nis. Ne forte ob id uideant quia fuerint a deo hi destituti, malis his afflictari, prophetā indu-
cit huiusmodi proclamantē agentē q̄, cōsolationis plurimū illa habere quā dei ob gratiam tole-
ramus. Uel si quotidie mors ipsa sit subeunda, quod fieri uoluntate potest, natura non potest.
Mortificari aut̄ illud immolare est & sacrificiū deo offerre. Id em̄ pr̄tēdit cum inquit: tanquā
oues occisionis, ut quemadmodum illā cum occiduntur nihil repugnant, sic nobis cum malis
afficimur, erit̄ quo animo tolerandum.

Sed in his omnibus superamus propter eū qui nos dilexit. Cum mortificamur dixisset,
mox & consolationē adiecit, ne quis humanitatis seclatū fragilitatem desperet. Nec simplici-
ter uincimus, inquit, sed maxime superamus, hoc est, summa facilitate sine labore ac sudore, uel
in his ipsis uictōres euadimus, in quibus & insidias patimur. Hęc em̄ perfectior est & summa ui-
ctoria, cū exagitati persecutores ipsos & afflictantes tolerādo euincimus. Neq; his dicit̄ ipse dis-
fidus, deus em̄ tecum una in hostem decertat. Accedit etiam quod amore nos ille prosequitur,
unde nec mirū uideri debet, si in malis medijs uictoriam reportamus.

Quertus sum em̄, quod neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; fortitudo, neq;
pr̄sentia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profundū, neq; creatura alia, poterit nos separare a
charitate dei, quā est in Christo Iesu domino nostro. Primū de dei in nos charitate differuit
nunc suū in deū exponit beneuolentię ardorem. Vt q̄ magni aliquid dicere de se uideatur, sic in-
quit, eo em̄ magnitudinis sumus ex nostro hoc flagrantissimo in dei amore prouecti, ut nō mo-
do quā in hac uita fortiri mala solemus, queant nos ab eiusmodi charitate distrahere, quin etiā
uel si quis mortē futuram illā in æternis supplicijs cōminetur, uel uitā polliceatur immortalē, id
dūtaxat, ut a Christo diuellat, is nunq̄ suis bonis fecerit satis. Verum quid mihi uel imperatores
uel tyrānos protuleris, quādo nec angeli ipsi, nec potestates supernę oēs poterūt nos a deo eru-
ere. Quin etiā me nec pr̄sentia hęc, nec futura, nec altitudo, id est cōlestia, neq; profundū, id est
quā in terris sunt, nō gloria, nō ignominia cōmouebūt. Nōnulli aut̄ altitudinem pro cœlorum
impio acceperūt, profundū uero pro imperij huiusce iactura. Si alia pr̄terea esset creatura siue
uisibilis, siue q̄ mēte nō obtutu cōprehēdit, nunq̄ a Chrī me charitate auertet. Neq; eo hęc intu-
lit, p̄inde ac si angeli, hoies a deo distūgāt, sed sui erga deū amoris ut exprimat magnitudinē, nec
eū quidē quē se Iudæi profitent habere, sed quē in Chrī Iesu adeptus est quispiā. Iudæi quidem,
& si deū colere iactent, nō tamen in Christo hunc colunt, quippe cui nec fidem adhibeant.

Victoria p̄scā.

Judæi deū co-
lunt, sed non in
Christo.

CAP. IX.

Veritate dico in Christo Iesu, & nō mētor, testimoniū mihi perhibētē cōscientia mea
in spū sancto, qm̄ tristitia est mihi magna, & cōtinuus dolor cordi meo. Futurū
est ut in orationis progressu ostēdat nō oēs q̄ ex Abraham sunt, Abraham fuisse ex femi-
ne procreatos. Et ne ex animi passione aliqua uideat id dicere, pr̄ueniens, Iudæorū
pr̄dicat bona suspitionē hm̄i sublaturus, fateat̄ q̄ se uel summa erga hos teneri beneuolentia.
Vt aut̄ dicit̄ suis nō abroget fidē, ueritatē inq̄ dico & Chrī nō mentior, producit testes tres
nūero, Christi, propriā cōscientia & spū sanctū, inquit q̄, ingens me inuasi in meorū, q̄ cor meū
pro Iudæis obrodit, q̄ de gratia sunt eiecti, id em̄ erat, & si minus expressit, diciturus.

Optabā em̄ ego ipse anathema esse a Chrīo, pro fratribus meis q̄ sunt cognati mei secundum
carnē. Perdiciendū est tibi prius qd̄ anathema sit. Est sane seiunctio quādā & alienatio. Ana-
thema pr̄terea gr̄ce, potest latine oblatio dici & sacrificiū. Et quēadmodū q̄ deo & offerunt
& dedicantur, attrētare audet nemo, sic eū qui anathema sit ratione quadā nullus conueniet, aut
cū eo uersabit. Nā sacris oblationis honoris gratia tanq̄ deo dicatis appropinquare nulli hoim̄
audebūt. Ab hoc uero q̄ maledictioni fuerit obnoxius, nō secus ac a prophano & ab ipsa diuini-
tate alieno secedūt oēs. Quid igit̄ sibi uult qd̄ Paulus dicit. Vide nāq; dicit̄ suis sup̄ioribus ad-
uersari. Nā supra id clamitās profitebat, q̄ nos separabit ab amore dei. Nūc uero optat a deo se
iungi. Vident itaq; dicta hęc inter se esse cōtraria. At nō ita se habet. Illud nāq; uehemētissima
quadā in deū charitate dicit̄ ab incēsus. Hoc uero ut cū deo p̄petuo maneat. Cū em̄ uniuersi de
uno criminarent, qd̄ Hebr̄eos, quos antea adoptione & gloria dignissimos iudicasset, fuisent q̄
Chrīi progenitores, eiecerit & affecerit ignominia, & his postmodū gētes succerit, q̄ sui nullā
habuissent antea notionē, eoq; & diuinā prouidentia obtrectat̄ pleriq; & maledictis infecta-
rent, tanq̄ nullā in hos æquitatē seruasset deus, ut pote q̄ suos sefellisset maiores. q̄s suis ornare
beneficijs promississet. Dolens itaq; Paulus, & pro dei gloria tutāda & istoz̄ maledictis p̄cullus, o-
probabat se anathema fore, dūmodo detractores hm̄i salutē assequerent, et abolerent eoꝝ in deū
cōuita. Vides ut Paulus pro sua in deū ardētissima charitate cupientissimus sit, & fieri liceret,
se se uel a cœtu sanctoz̄ q̄ deo assistit sepositū iri, & glorię illius æternę frui. Nō tñ a dei amo-
re seiungi, quēadmodū pleriq; cōsueuerē parētes, q̄ dulcissimo se se liberoz̄ cōmercio abdicant
ut absentes gloriā pariāt, cū nihil interea illi omittat̄ pristinā in liberos charitatis. Quin etiā ab-
iectos se & inglorios haberi p̄petiunt, ut illi prouehant honoribus. Ipse igit̄, inq̄, q̄ res innume-
ras gesserim, et deū ultra q̄ fert hūana natura coluerim, cupiditate teneor et ingēti, dei ob gloriā

Anathema qd̄

Comitāta Iu-
dæoz̄ in deum.

.si dici

(si dici fas est) uel a dei excidere gloria. Quod sane dictū non gloriam tollit, sed uendicat potius.
Cū uero cū fratribus meis qui cognati mei sunt secundū carnē, inquit, suā in illos charitatis p̄-
cordia patefacit, aperitq; q̄ illorum fit salutis percupidus.

Qui uero Israelita, quoz̄ adoptio est filioꝝ, & gloria, & testamentū, & legislatio, & obseq̄-
um, & promissa. Quoz̄ patres & ex gbus Christus, secundū carnē. Qui est super oia deus bndi-
ctus in secula. Amē. Hoc loco Iudæos laudat & magnificat, ne uideat̄ (ut dixim⁹) ex aiā passio
ne hęc dicere. Tacite aut̄ ostendit diuinā uoluntatis fuisse, ut salui redderentur Iudæi, qd̄ patet
ex his, tū quia illos sit adoptione dignatus & gloria, tū etiam quia & patribus sit multa pollicet̄.
Tum demū quia alia complura his sit perpetua sane & egregia imperitura, placuitq; ut ab his &
Christus originē duceret. Hi tamen huiusmodi dei in se beneficia repudiauerunt. Ob idq; dei cha-
ritatē magnū in modū obtupescens Paulus, agit unigenito gratias, qui est super omnia in quib⁹
benedictus deus. Si em̄ alij (inquit) maledictis deū incesauerunt, existimantes haud merito exce-
pisse hunc ad se gentes, nos tamen qui dei mysteria nouimus, scimus hunc & gloria esse & laude
dignū. Ex his haud dubie uerecundia & pudore obruitur Arrius, cum Paulus Christum ubiq;
pr̄dicet & adstruat deum.

Non autē qd̄ exciderit uerbū dei. Vror equidem (inquit) ob hanc in deū blasphemiam, cu
peremq; & si haud quāq̄ sint omnes habituri salutē, uniuersos tamen saluos futuros. Non enim
mentitus est deus, aut factas patribus promissiones infellit, tametsi maledici asserant deū, quā
alijs promississet, contulisse in alios, sed aduerte quā subsequuntur.

Non em̄ omnes qui ex Israel, hi sunt Israelitæ. Neq; quod semen sunt Abraham, omnes filij. Quod
em̄ pollicitus est deus, inquit, & executus est. Dixit utiq; tibi, & semini tuo dabo hęc ter-
ram. Videamus ergo quod illud sit semen, non em̄ omnes q̄ ex Abraham prodire sunt & Abra-
hæ semen. Neq; qui ex Israele, item Israelitæ. Sed qui secundū Isaac geniti sunt, quive & Israelis
sunt digni uirtute, qua deū ille uidere promeruit. Neq; enim ex Iacob dixit, sed Israel, ueneran-
dum illud cōmemorans nomen. Si itaq; qui hominū ex Iacob oriatur didiceris, comperies sa-
ne dei promissa nil esse mentita. His nanq; sunt promissiones factæ. Quo fit, ut haud quāq̄ dig-
nus uideatur conuicio deus, quia perfererat quod fuerat pollicitus, tametsi id plerofq; clam ha-
beat. Nec multis fit cognitum.

Sed in Isaac uocabitur tibi semen, id est, non qui filij carnis, hi filij dei existimantur. Sed q̄ fil-
ij sunt promissionis, hi deputantur in semen. Promissionis enim uerbū hoc est. Secundū hoc tē-
pus ueniā, & erit Sara filius. Nil ipse (inquit) interpretor, quod uerū sit Abraham semen, sed
uetus id testamentū edisserit, in Isaac tibi semen uocabitur asserens. Quicūq; itaq; secū Isaac fu-
erint progeniti, & promissione uidelicet certiores sunt Abraham filij, uel dei potius. Quippe cū
id omne uerbo sit diuino effectū, nec em̄ Isaac uel legis est ortus uel naturæ potētia, sed promif-
sionis uirtute. Secundū tēpus hoc ueniā inquit, & erit Sara filius. Dei itaq; uerbū Isaac illi for-
mā & ortū dedit. Haud secus & in nos ipsos qui & dei filij sumus, cū in baptismi eluimur lauamur
tanq̄ in uulua quadā materiali diuina dicta pronūtiant, q̄ nos iterato & effingūt & pariunt. Nā
in patris & filij & sancti spūs noie baptizati, renascimur. Et quēadmodū tūc promiserat deus Isa-
ac nasciturus, & res ipsa hęc euētū fortita. Sed & nostrā, quā p̄ prophetas fuisse pollicitus, ge-
niturā cōpleuit, q̄ per baptismū cōstare. Illud itaq; in Isaac uocabit tibi nomē, sic intelligit̄, ui-
delicet eos eē Abraham filios, q̄ eodē q̄ ortus est Isaac modo, sunt geniti. Id est, lauaco illo diuino
Nō ergo frustra dei excidit uerbū, Sed uero semini, id est, his q̄ ex gētib⁹ Christi fidē cōpere,
& dei sunt filij facti, promissa seruaui, quēadmodū & in Isaac egit qui hōꝝ pr̄fert figuram.

Non solū aut̄ illi, sed & Rebecca ex uno cōcubitu habēs duos filios, Isaac patris nfi. Ostendit
& si multos haberet & uarios Abraham liberos, Isaac solū id feminis nomē fuisse sortitū. Vnde
& qui haud abfimile illi ortū haberet, eandē eē appellationē adeptos. Nuncigit̄ inq̄ non in
Isaac solū id ipsum poteris cōtēplari, Sed qd̄ maius est in fratribus ipsis, ex parētibus unis suscep-
tis, uel gemellis & partu unico æditis, Esau & Iacob uidelicet. Hi nāq; haud quāq̄ par sunt forte
usi, cū alter electus sit, alter odio habitus. Nulla itaq; erit p̄ te ratio exigēda, cur gētes elegerit de-
us, & Abraham semen, uel diuinū potius, illas effecerit, propulerit uero Iudæos & pr̄sus eiecerit.

Quum nondū nati fuisent, aut aliq̄ egissent boni aut mali, ut secundū electionē propostum
dei maneret. Nō ex operibus, sed ex uocātē dictū est ei, ga maior seruiet minori, sicut dictū est.
Iacob dilexit, Esau aut̄ odio habui. Necessario mihi hoc loco uel eoꝝ explicandus est sensus, q̄
longe post dicturus est Paulus. Et qm̄ quærebāt pleriq; cur deus gentes p̄tulisset Iudæis, auxerit
& amplissimis semp honoribus, p̄sertim cū cōstet proprijs nullis uirtutibus diuina beneficia
fuisse promeritas, quippe cū æque eēt & ipse peccatis obnoxia, colligit apostolus plerq; quē
in dubiū ueniunt, nec cōprehēdi a nobis sat possunt, & soli deo sunt cognita. Et primū ex gemi-
nis illis demonstrat, neq; alterū fuisse ob uirtutē electū, neq; ob nequitia alterū odio habitū, cum
nōdū aut prauis facinoribus eēt infecti, aut bonis imbuti. Vt pote q̄ materno adhuc utero con-
derent. Sed diuina p̄destinatione, id est, p̄scientia illū amorē promeruisse, hęc odiū. Sicuti & p̄-

Christus, deus
uocat a Paulo

Beneficia dei
in Iudæos,

Jo Arrius

Israelis nomē
uenerandum.

In Isaac uoca-
bitur tibi nomē
quō intelligēdiū

Esau & Iacob
impari sorte uis

Sentes Iudæ-
is pr̄latæ

pheta testat. Aliū amari, aliū odio habui. Ut perspicuū sit oīa dei nutu & p̄scientia fieri. Sed qđ istos cōmemorē, cū & Israelitæ oēs uitulū effinxerint, quē colerent. Quos nōnulli sunt affecti supplicijs, nōnulli euare impunes. Et Pharaō certe obstinatus erat, sicut similes habebat multos, solus tamen quo iure ex cruciat: Vides ut hęc mortalibus incōprehensibilia sint, & soli pateant deo. Sic uobis qđ electi sunt gētes, & reiecti Iudæi, absurdū uidet, deo uero æquissimum.

Quia esse homo in oculis deo.

Quid ergo dicemus. Nunquid iniquitas apud deū? Absit. Moysi em̄ dicit. Misereor cuius misereor, & misericordiā pręstabo, cuius miserebor. **¶** Addit infertur (ut dictū est ante) & aliud quiddā ex ueteri testamento, ostēsurus soli deo cognitos fuisse Iudæos. Qui & partim amore essent, partim tormētis digni. Tā & si uniuersi in uitulo illo cōfando pariter deliquissent. Istorum tamen nōnullos misereor, nōnullos uero leuitis tradidit morte multādos. Cuius cōmiserationis & seuitiæ causa uel Moysem latuit, qui tantū apud deū autoritate ualeret. At ipse rationē deposcis, cur gentes pręsertim, cū essent delictis obstrictæ, Iudæis honoribus pręferant. Poterat autē apostolus quā alibi causam attulisset, uel hoc loco afferre, cū diceret Israelitas extimasse ex operibus se iustificatū iri, gētilis uero fide & gratia, qđ tamen enuntiare in pręsentia abstinuit. Cū unū illud pręcipue adnitar, hōmōs homines diuinos opes; indagatores coercerent, persuasurus nihil esse dei facta à mortalibus perscrutanda.

Paulus non fuit liber arbutrium.

Igitur nō uolētis neq; currētis, sed miserētis est dei. **¶** Voluit Isac Esau benedicere, iustus ille in capū contendit, ut ex uenatione, patri, cū aliqd detulisset, benedictionē acciperet. Deus uero iusto iudicio benedictionē hęc Iacob, qđ dignior esset, ut assequeret, effecit. Dicit aliquis uidetur sane libere hoc loco arbitriū sustulisse apostolus, nequāq; hoc tollit. Nā quē admodū cum cōcedā est domus, in opifice pendere oīa dicimus, tā est ille id opus p se exequi nequeat. Sed et materia est ad strūcturā necessaria, & iuuantū ministror; indiget opera, **¶** Sed qm̄ illi absolouendā est domus, fatemur illius eē omne id opus. Sic itē dicere de deo solemus, & in eius potestate cuncta consistere. Qui nihil à nobis, nisi animi exigat promptitudinē. Et qm̄ finē ille rebus imponit, & benemerentes coronat, dānatq; fontes, dicimus uniuersa in eius potestate consistere.

Deus mortalium corda quā obdurat.

Dicit em̄ scriptura Pharaoni, qā in hoc ipsum excitauit, ut ostendā in te uirtutē meā, & ut annūtiēt nomē meū in uniuersa terra: ergo cui uult miserē, & quē uult indurat. **¶** Perorat itā & decernit, nullas eē à deo in quēpiā p̄cenas efflagitādas, cū ipse cui uelit ignoscat, & quē uelit obdurat. Cui rei Israelitæ sunt argumēto, qui uitulū excitauit. Et Pharaō ille, cui? & cor est obduratū. Tunc uero deus mortaliū corda obdurat, cū illos pro sua magnitudine tolerat diu, cuius dei ceptus ob toleratiā reddunt idē obstinatiores ad malū. Nec secus deus se habet qđ herus aliqui qui seruū nactus sit improbiū. Quē ubi humaniter & clementer utatur, facit deteriorē. Quod quidē non eo fit qđ dñs seruū malignitate imbuerit, sed quia seruus dñi placabilitate fit ad augendā improbitatē & nequitia abusus. **¶** Vt pote qui herilem hōmō in se benignitatem contemperit.

Dices itaq; mihi, qđ adhuc q̄ritur, uoluntati em̄ eius quis resistit. **¶** Omni studio nititur (ut sępe diximus) patefacere Paulus dispensationes hōmō omnes & iudicia soli deo innotuisse. Ideo qđ ambiguitates unde quaq; colligit multas. Nec tamē soluit, ut auditor sē urgeat magis, suadetq; ab hōie hęc cōprehendi nō posse. Nec plane cognitione ulla teneri. Quærat aliquis. Si itaq; quē uelit deus obdurat, qđ ergo delinquens culpā dñs est? Quis em̄ poterit eius uoluntati obistere? Voluit ille & obdurauit, eo nec illud iniuria fit, si obduratus aliquis in aliquo plorabit facinus. Hunc ergo quo iure uel culpat, uel cruciat deus? Hęc itaq; obiectio, idcirco inducta est, ut arguantur qđ diximus hominibus esse obscura, & deo duntaxat cōprehensibilia. Propterea neque apostolus ea soluit, sed hęc sitantes & dubios obstruit, inquires.

O homo tu quis es ut respondeas deo. **¶** Vides quā reprimat in tēpestiuā hanc & superuacua neā hominū curā, & strenos imponat hęc cōquirentibus, erudiatq; ad diuinā cognitionē, ut intelligat quātū sit deus, & qđ uideat homo. Tu quis es, nū is, qui cū eo habes partiri imperium? At tibi licet decernere qđ illi agendū sit, qđ uel minimē? Scrutari nāq; uis; hoc illud deceat nec ne, eius est sane qđ in facie deo respondeat, & iudex sit in hūc constitutus. Nequāq; erit hoc pacto agendū. Sed rebus ipsis parendū est & fides pręstanda, ut cunq; per eum sint gestæ.

Nunquid dicit figmentū ei qui se finxit, qđ me fecisti sic? An nō habet potestātē figulus luti ex eadē massa facere aliud quidē uas in honorē, aliud in contumeliā? **¶** Istiusmodi exēplo usus est Paulus, nō ut libere nobis demat arbitriū, neq; ut otiosos & desides arguat, sed ut istruat quē admodū deo sit obsequendū, utq; intentio & quæ dā taciturnitas ad obsequendū sit pręferenda. Nā quē admodū figulus (inquit) eodē ex luto, nihil si cū illis ipsis cōtradictib; effingit, quod animus tulerit. Sic tibi, cur deus qui ex uno eodēq; hominū genere tormentis hos cruciet, illos honoribus augeat, indagandū nil erit. Quin potius ceruice summissa hūc protinus adora, & luti quod fingitur imitare, utq; illud figuli manū subsecut, sic & ipse disponens dei uoluntatem sectare. Velim tñ interelligas, qđ quē admodū nō ficti ratione, sed utentū partim hęc uasa pręstio sa redduntur, partim uilia cum ex uno eodemq; luto conficta sint. Sic in hominibus nō natura, quippe quæ mater sit omnū, sed uoluntas hos facit supplicio dignos, corona illos & præmijs. **¶** Quod

Cur honorē alij, alij deiciantur, nō esse querendum.

Quod si uolens deus ostendere iram suam, & notam facere potentiā suā, sustinuit in multa patientia uasa iræ apta in interitū, ut ostenderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quæ pręparauit in gloriā, quos & uocauit non solū ex Iudæis, sed etiā ex Gentibus. **¶** Postquā illorum ora obstruxit, qui diuina iudicia inuestigare admiterent, demū obiecta dissoluit. Est tamen hæc rei totius scientia. Iræ uas Pharaō erat, hoc est, homo ob innatā duriciē dei iram succēdēs. Hunc sustinuit deus & tolerauit, & mira in eū longanimitate est usus. Quam tamen ille abutens in animi duriciē uertit, & factus est iræ susceptibile uasculū, & ad perditionē idoneū, quam scilicet sponte adierit. Nil em̄ deerat quod ad eius perniciem faceret, sed cuncta pręsto fure, apta profecto & accommodata, quæ illū ad interitū ferrent. Vt igitur hunc furentē, & iracundiæ uasculū sponte sua effectū, ex crucians deus, suam prę se tulit potentiā, sic & de his deus, qui plurimū ex gentibus deliquissent, & suæ gloriæ diuitias patefecit. Et ideo tandē est illos cōmiseratus. Quia illi se commiseratione dignos fecissent. Nec em̄ clementiæ dixit, sed gloriæ. Nā uenia quæ p̄c cantibus datur in summā eadē deo ad gloriā. Quæ autē pręparauit, id est, quæ ille pręstituit, nec gentiles dixit saluos esse per eū omnes effectos, sed ex gentibus, aliquos scilicet. Noli ergo ludē id ferre molestius, ecce ex gentibus & si pleriq; ignoscitur, tñ non oēs sunt ueniā cōsecuti.

Pharaō uas iræ

Sicut in Osea dicit. Vocabo non plebē meā, plebem meā: & non misericordiam cōsecutani misericordiā consecutā: & non dilectā, dilectam. Et erit, in loco ubi dictū est eis, Nō plebs mea uos, ubi uocabuntur filij dei uiui. **¶** Ne forte id dicant Iudæi, quid nos fallis o Paule talia prędicans? Iudicet Oseam clamantē, dicentēq;. Vocabo, qui nō est populus meus, populū meum. Verū quis erit hic populus? Gentes nimirū: quæ illa dilectæ; Ecclesiæ gentiū, quorum alij in populū concesserunt, adamatq; sunt, & uiuentis dei filij redditi, quod proculdubio uidetur pręstantius. At si dixerit quispiam de Iudæis hæc dicta fuisse, Qui & si fuerint ingrati, admissos tantē in gratiam redijisse, non erit ei fides pręstanda. Nā & si de illis dicta hæc esse constaret, quid impediret, quo minus uel in gentes id ipsum cadere uideatur.

Ecclesiæ

Esaias autē clamat pro Israhel. Si fuerit numerus filiorū Israhel tanquā arena maris, reliquæ saluæ fient. **¶** Non uno contentus Osea, quin etiā & Esaiam inducit, clamantē, hoc est uocē libere ædentem, & nihil repressum, quia nō omnes Israelitæ salui essent futuri, nisi qui digni salute forent. Reliquæ autē saluæ fient, cū inquit, electos prętendit, quos scilicet reliquerit deus, se iunxeritq; ut dignos uideat. Cū uero dicit secundū maris arenam, admonet eos promissionis, quæ sit in ueteri testamēto conscripta, cuius indignos se fecerint. Perinde ac si inquit, nolite animo obturbari, si mentita esse uideatur hæc repromissio. Cū constat prophetas omnes clamitando pręcinnuisse, non esse omnes saluē dignos.

Uerbum em̄ confusans & abbreviās in æquitate, quia uerbū breuiatum faciet dominus super terram. **¶** Ostendit hoc loco quemadmodū reliquū illud Israhel saluabitur, inquitq;. Nec laboribus opus esse ad illor; salutem, nec terræ ob id longius sunt obeunda, nec misera quæq; calamitosa sunt toleranda, quæ legis operibus insunt. Sed deus ipse confusans abbreviansq; fidei uerbum, in omnes terras, id quidem in æquitate faciet & iustitia, hoc est, ut iustificet omnes qui uerbū illud sunt suscepturi. Nam si Iesum dominum tuo ore fateberis, crediderisq; corde & animo hunc ipsum fuisse à mortuis excitatum, saluus haud dubie fies. Hoc sane breuiatū est uerbum, hæc inquam compendiosa & breuia fidei dicta.

Sodoma, Gomorra, & Amora, Hebræi dicunt.

Sicut prędicit Esaias: Nisi dominus sabaōth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorra similes fuissēmus. **¶** Dixit saluas fore reliqas illas, nūc uero cur sit illud effectum interpretatur, inquitq;. semen illud electū et fermentū ipsum reliquit iam deus. Quod enim elegit dixerat, reliquit nunc dixit. Perinde ac si inquit, nisi nos deus ipse tutetur, uniuersi haud secus quā Gomorra ipsa & Sodoma in perniciem ibimus, ut pote qui ob praua facinorosa sumus damnationi obnoxij.

Quid ergo dicemus, quod gentes quæ non sectabantur iustitiā, apprehenderunt iustitiā, iustitiam autē quæ ex fide est. Israhel uero sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. **¶** Hoc loco apertissime causam refert quæ & susceptæ a deo sunt gentes, & reiecti Iudæi. Inquitq; gentes ideo iustificatas esse, quia ex fide tenerent iustitiā. Israhelitas uero, quia iustitiæ legem, id est quæ ex opibus tota cōstaret, sequerent, conquirerent. Nondū tamen eo prouectos, ut iustificari poterint, neq; em̄ tanti lex erat, ut exactationibus ipsis iustos redderet homines.

Cur gētes susceptæ, Iudæi uero reiecti.

Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus legis. **¶** Quæris quā obrem nō sunt Israhelite iustitiam assecuti, & si innoxii uel ut assequerentur incurrerēt. Edisce ergo nō ex fide illos iustitiā, sed ex legis operibus conquisisse. Ex legis uero operibus inquit, nō iustificabitur omnis caro. Attende autem nō ex operibus dixisse simpliciter, sed quasi ex operibus, Vt arguat nō ueris illos incubuisse operibus, sed fucata potius quædam prę se tulisse.

Syon Hebræi dicunt,

Offenderit em̄ lapidē offensiois, sicut scriptū est. Ecce pono in Syon lapidē offensiois & petra scandali, & omnis qui crediderit in eū nō cōfundetur. **¶** Qui offendit idcirco illud, quæ reb? **¶** C 4 alijs

Christus lapis
offendiculi
Iudaorum.

alij uacet, neq; ea quæ corâ sunt uideat. Igitur & Iudæi cū legi inhierant ad Christū offenderūt id est, illi non crediderūt. Nā ab eorū euentu qui minime credidissent. Christus est offendiculi lapis, & petra scandali dictus. Ipse nanq; quantum in se erat, pro fundamento fuerat, & firmamentum impositus. Inquit em̄. Et omnis qui crediderit in eum non confundet, siue gentilis sit ille, siue Iudæus. Fides itaq; sola est, non opera ipsa, quæ & operatur omnia & iustificat.

CAP. X.

Fratres uoluntas quidē cordis mei, & obsecratio apud deū pro Israel, est ad salutē. Cū Iudæos sit p̄fidiā incusaturus, demulcet hos prius, ne ex odio dicere quæ diciturus ē, uideatur. Inquit q̄. Voluntas mea & uehemens desiderii. Neq; id modo, quin etiā & precem meā pro uobis maxime conmittunt, non solū ut tormenta illa futura euadatis, innoxij, sed ut salutem etiam consequamini. Qui ergo possunt uobis uideri inuisus, quibus sim ipse comprehensus salutem?

Seli habentes
non secundū sci
entiam.

Testimoniū em̄ perhibeo illis q̄ æmulationē dei habent, sed non secundū scientiā. Ignorantes em̄ dei iustitiā, & suā quæ rentes statuere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Videtur initio quōdem illis gratificari demulcens. Inquit em̄ hos dei zelum habere, non tamen secundum scientiā. Vnde commiseratione dignos potius eos q̄ supplicio arguit. Legis siquidē hie zelo tuentur, quæ a deo tradita. Zelus tamen huiusmodi haud quidē secundū scientiam est. Neq; em̄ scire uolunt quemadmodū lex illis cessauerit, nec ultra uim habeat. In sequentibus uero ostendit contentiosos hos esse, cupidos principatus. Quippe qui cū propriam queant obfirmare iustitiā, eam uide licet, quæ legis sit & labore proprio & operibus parata, quæ uē plane collapsa est, nec queat cōsistere, neq; hanc statuisse coarguunt, nec diuinā se iustitiā subiecisse, quod sane horū & sup̄biam retegūt, & mentē præ secluræ percupidā, uel insanam potius patefacit. Quandoquidem id quaerat statuere, quod instabile sit, & ea in re frustra ueretur. At dei iustitia ex fide cōstat, quippe quæ nihil exigat, quod nobis gloriosum sit aut graue, sed omnis spes sit diuina in gratia sita.

Iudæi contra
tiosi & cupidi
principatus.

Finis em̄ legis Christus ad iustitiā omni credenti. Postquā & legis iustitiam dixit, ne forte qui ex Iudæis crediderant, dicerent. Ergo & ipsi hac omnia iustitia, legem transgressi sumus, & itē qui prorsus nil crederent, id forsā obijcerent. Cū constet igitur in lege inesse iustitiā, & si minus nos ad id temporis hāc adimpleuimus, omnino tamen sumus hanc obituri. Vtrumq; itaq; confutans Paulus inquit, legis finem Christū esse. Quod em̄ lex ipsa uolebat, ut hominē iustificaret, nec tamē est quod uoluit executā, id Christus perfecit, & hominē iustificauit. Nec dixeris qui ex Iudæis in iustitiam ad Christū te fidem cōtuleris, legem te fuisse transgressum, cū uideas potius legis hanc uoluntatem, fuisse in te finem iam nactā, qua in Christū credideris. Nec contra tibi quidem Iudæi non dū fide suscepta ad sperandū est in te perfectū iri legis iustitiā, cuius p̄fectior est Christus. Si iustitiā igitur uendicare hanc cupis, Christus est tibi per fidem suscipiendus, hoc pacto, omnium factus es compos.

Moyse em̄ scribit, qm̄ iustitiā quæ ex lege est, qui fecerit homo, uiuet in ea. Cōfirmat qd̄ dixit Christū fuisse quod lex minus impleset, iam executum & Moyse assertit dixisse hominē posse ex operibus iustificari, neminem tamen inuentū esse qui legis opera ista perficeret, eo nec licere quidem per legem iustificari.

Quæ autē ex fide est iustitia sic dicit. Ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in cœlum? id est, Christum deducere. Aut quis descendet in abyssum? hoc est, Christū ex mortuis reuocare. Sed quid dicit scriptura, hoc est. Prope est uerbū in ore tuo, hoc est uerbum fidei, quod prædicam. Quod si confitearis, in ore tuo dominū Iesum, & in corde tuo credideris, quod deus illum excitauit a mortuis, saluus eris. Audiisti legis opera nō posse hominē iustitiā impertiri. Perdissent dum tibi insuper erit, q̄ facile liceat, & nullo labore in Christo iustitiā comparare. Quandoquidem perspicuū sit fidem in apostolum in corde fundatā, uel solam oris cōfessionē exigere. Necessarium autem erit dictum latius explicare. Et quis nam ille qui, cœlos sit cōscensurus, quive in profundū descensurus ad inferos, quod Paulus a Moyse sumens longe aliter q̄ litera habeat, interpretatur. Moyse interea quantum ad literā attinet exteriorē sic inquit: Dei mandatū Iudæi iacet tibi sub oculis, nec tibi ut hoc ipsum inuenias & potiaris, uel cœlū est inscendendū, uel sub eundis abyssus, sed præsto est illud, & tibi propinquus. Ecce tuo scilicet in ore & mente adest. Nā cuncta tibi p̄legē aperuit deus. Hæc quidē secundū literā differuit Moyse, aliter tamen Iōge apostolus. Nihil hæsites, inquit, neq; id aio subdubius uerbes, quæ admodum e cœlo Christus descendit, & cruci affixus sit, uel ex abyssu cū mortē obisset, id est, ex abditissimo & profundissimo loco emerit. Quin potius crede carnē sumptuq; descendisse de cœlo, quod itē a mortuis suscitatus ascēdit, deus em̄ hūc suscitauit. Potes itaq; uel ob suscitationis dignitatē Ch̄o fidē p̄stare. Quid ergo hac re facilius? Cū in ore salutis uis ois cōsistat, & ne ob facilitatē hm̄o contēptibile appareat fidei uerbum, ostendit fidei aduersari incredulitatem, quæ mente & cogitatione uoluntur, eoq; his uiriliter obfistendū, ne dixeris, inquit, in corde tuo, hæc cillave, i. nihil aio agites quod ambigas, uel si quid occurrat quod te in dubium uertat propelle.

Nota.

Fides quid in
cerdū aduerset.

Corde em̄ credit ad iustitiā, ore autē cōfessio fit ad salutē. Op̄ habet & cor oris ministerio. Quid

Quid em̄ prodesse aio dūtaxat credere, nisi in hominū cōspectu & uerbis profiteremur qd̄ credimus. Iustificat em̄ quæ menti infidet fides, perfecta autē salus in confessione uersatur. Ex ea nāq; & fides splendescit & plurimos iuuat. Eget præterea & os ipsum cordis officio. Nā plerique ueritate mentita & si Christū ore fatentur, corde tamen ab eo sunt longius.

In fide os eorū
die & cor oris
officio indiget.

Dicit em̄ scriptura, omnis qui credit in illum nō confundetur. Non em̄ est distinctio Iudæi & Græci. Nā idem dñs omnū, diues in omnibus qui inuocant illū. Omnis em̄ qui inuocauerit nomen dñi, saluus erit. Cū diceret corde præstari credulitatē, & ore confessionē producit sacris ex literis testimonia, ut quæ admodū fidei, ita & cōfessionis, & inuocationis ipsius necessitatē nobis cōmendet. Quia omnis qui credit, & fidē præ se ferat necesse est, q̄ iusti nō cōfundent. Cū uero ois qui inuocauerit inquit, confessionē designat, quæ operat salutē, unuquiq; igitur siue Iudæus sit ille, siue Græcus acceptus est deo. Quippe qui sit omnū dñs, & diues in omnibus qui inuocant illū. Hoc est, opes in his possidet sempiternas, q̄ eius inuocauerit nomen, perinde ac si dixerit quispiā imperatorē in auro argenteo amplissimas habere fortunas. Cū itaq; credentes deus pro diuitijs habeat, nequaquā ipse, & si quauis uenia, indigna admiseris, desperes. Est em̄ ille uel te susceptorus, ut suarum opum in partem locet.

Quomodo ergo inuocabit, in quē nō crediderūt. Aut quomō credent ei, quē nō audierūt quomodo aut audient sine prædicatē, quō uero prædicabunt, nisi mittant, sicut scriptū est, q̄ speciosi sunt pedes annuntiantū pacē, annuntiantū bona. Dixit superius quicunq; inuocauerit eū, saluabitur, coarguit itaq; negligentia & incredulitatis hoc loco, quia non inuocauerit. Cur em̄ inquit nō inuocauerit? Qui nō crediderūt, quā obrem nō crediderūt? Nū quia nō audierūt? nequaquā. Audierunt quidē & persepe. Mox obiectionē hanc subdit: At quo pacto poterāt sine prædicante audire? proinde hanc soluit, dicens. At qui multi sunt ad eos, qui prædicarent transmissi. At unde id liquet (dicit aliquis) fuisse hos ad illos dimissos. Ad id demū propheta producit dicentē: q̄ pulchri sunt pedes annuntiantū pacē, annuntiantū bona. Nihil em̄ circa actū prædicatō apostoli, præter bona illa ineffabilia & pacē. Quæ esset iā deo cū hominibus ipsis conciliata. Fit ergo ut fidei nō susceptor crimē ascribat Iudæis, q̄ nō ceperint prædicantes.

Quo paucoꝝ in
credulitatē nū
bil lacrimarū pas
situr euangeli
ca ueritas.

Sed nō omnes obediunt euāgelio. Esaias em̄ dicit: Domine quis credit auditui nostro. Cū prædicatores dixisset propheta fuisse testimonio comprobatos, quod diuinitus essent in mundū transmissi, eo quod oportuisset ut audirentur ab omnibus, haud dubie, inquit, non omnes euāgelio paruertit, nihil tamen ob id iacturæ patitur ueritas. Illud uero iam pridem Esaias prædixit, quis credidit auditui nostro. Perinde ac si dicat, per pauci auditui nostro obtemperarunt.

Ergo fides ex auditu, auditus autē per uerbū Christi. Hoc dictū a superioribus pendet, ac ueluti perorat. Et terminat quæ sup̄ius dixerat, præter dicit q̄ aliud quiddā de dictū. Nā cū Iudæis per singula tēpora postulantibus signa & resurrectionē quærētibus pene oculis intueri. Fide dicit ex auditu cōstare, quin etiā auditu esse præstatiōrē, eoq; præter hāc nō esse aliq̄ quippiā expetendū. Si quidē auditio hæc nō in dictis quibusdā simplicibus, sed diuinis cōsistat. Itaque si miracula q̄ a deo prodeunt flagitas, erit tibi & uerbis, ut ab eo enuntiat, fides præstada.

Et auditu fide
constare.

Sed dico, nunquid nō audierunt? & quidē, in omnē terrā exiit sonus eorū, & in fines orbis terræ uerba eorū. Haud secus respondet, q̄ si quispiam diceret, quid ad Iudæos illud, si missi sunt qui euāgelii prædicarent. Hi tamē horū neminē intellexerunt. Inquit igitur terrarū orbis hos audiuit, & hi dūtaxat sunt auditionis huius expertes, apud quos tā diu sunt prædicantes apostoli diuersati, essent q̄ eorum ex genere oriundi, Quo ergo pacto rationis quippiā habere in se uidebuntur hæc dicta?

Sed dico, nūquid Israel non cognouit. Alia rursus obiectio. Si constat (inquit aliquis) prædicasse apostolos, hos uero istorū dicta nihil exaudisse, ergo nec ueniam merebuntur.

Primus Moyse dicit, ego ad æmulationē uos adducā in nō gentē, in gentē insipientē, in irā uos mittā. Et si nō aliunde, ex honore saltē, qui gētibz ipsi impensus est, sapere debuissent. Nā cum eos spectarent qui idolis inseruissent, fuisse tot bonis repente donatos, oportuit eos uel zelo ductos p̄nocere, has esse gentes de quibus Moyse præcinnisset. Non em̄ solū honoris im̄mensitas hęc satis iā uidebatur, ut sese ad gentes sectādas impelleret, quin illud etiā quod adiecti & uiles adeo haberent, qui tantis essent affecti honoribus, ut nec pro gētibz quidē credi apud alios possent. Id em̄ designat qd̄ inquit, qui gentes nō sunt & insipientes. Nam quid dari gentilibus ipsos potest infultus, qui lignis & lapidibus inhierant?

Esaias autē aude dicit q̄. Inuentus sum a non quærētibz me, palā apparui his qui me nō interrogabant. Moysem cū dixisset priorem fuisse de gētibz uaticinatū, mox aliū inducit propheta eadē illa apertius asserentē. Esaias inquit ueniens aude & dicit, id est, uisus est q̄ uera sunt nudius explicare, & potius discrimen subire, q̄ obticere. Inuentus autē sum (inquit) a gentibus qui minus me quærērent, nec plane rogarēt. Quos autē Moyse gentē insipientem appellat, hos Esaias non quærēntes neq; rogantes dicit, tanquam indociles & rationis expertes, & quibus essent dei uerba

Esaiæ testimo
nium.

uerba infensa. Oportuit itaque uel ex his omnibus Iudæos non ignorare se se fuisse de populo & esse alienos, & gentes inductas.

Ad Israel autē dicit, tota die expandi manus meas ad populum nō credentē, sed cōtradicentem mihi. Non causam habeat excusandi, q̄ se gentibus deus inuenit facile pbuisset, uis uero cōuersione defugerit. Sicut inq̄: Tota die, id est, p̄ omne tēpus manus meas expādi, ut uos ad traherē, at uos populus incredulus quidē & cōtūmax obstinatis, uobis itaq̄ id. crimini dā, nō mihi. Ipse nāq̄ diffētis brachijs, ad me ut iretis, hortatus sum, uos tñ minime paruistis, unde patet sane Israelitas & prādicantes auduisse apostolos, & cognouisse, haud tamen uoluisse illorum dictis obtemperare.

Populus Incredulus

CAP. XI.

Dico ergo, nunquid repulit deus populum suū? Absit. Nā & ego Israelita sum ex femine Abrahamā, de tribu Benjamin, nō repulit deus plebē suā quā p̄sciuit. Cū Israelitas a firmo populo cōtūmacē, p̄inde ac si dubitās inq̄, nū q̄ populus sit inobediēs, eo & falsae sunt repromissiones: Minime. Neq̄ enī q̄ p̄sciuit populum deus reiecit. i. q̄ nouerat eē ad fidē suscipiendā idoneū. Sū etēnī & ipse Israelita. Deinde, ne illi obijcerēt, te rogo solū p̄ populo ducis, rursum infert, nō reiecit deū populum suū, cum cōstet, uidelicet ad hominē tria milia exitisse. Sicuti patet in actis apostolorum, & alijs infinitis, qui in Christum crediderunt.

An ignoratis in Helia qd dicit scriptura, quēadmodū interpellat deū aduersum Israel. Dñe, prophetas tuos occiderūt, altaria tua subfoderunt, & ego relictus sum solus, & quærūt animam meā. Sed qd dicit illi responsum diuinū: Reliqui mihi septē milia uirōz, q̄ nō curauerūt genua ante Baal. Ne forte id dixerint, qd ais Paule, tribus milibus aut milibus quinq̄ uel innumera multitudine tantū populi terminabis, q̄ arena & stellis assimilet: Inquit igitur Helia tēporibus milia hominū septē superfuisset, q̄bus erat de salute sperandū quod tamē nec Helia ipsi innotuit. Nūc uero nō iniuria dixerim, q̄ plurimos esse qui Christi fidē exceperint. Quod si uos latet, nil mirū, quādo quidē & Helias ille suae aetatis hoies ignoraret, q̄ salui essent futuri. Tacite autē cū rē aliā uidet tractare, & Christi mortē interferit, cuius se cāde hi inquinassent iā pridē & ab initio prādicatā. Verū ne asserat illi Christū se occidisse ut seductore: quo pacto (inquit) & p̄ricos illos prophetas maiores uestri e medio sustulerunt, nū & illi seductores fuerē? At nobis dictū sunt pro eo: licentia & molesti erāt & graues, uerū cur illi & altaria disturbāt, nū illa poterant improbare: Cur prāterea & Helia qui pro eo salute intercederet, facitaret admiratōe quēq̄ dignissima ut morte afficerent, conquirebant. Cū itaq̄ tantus esset improboz hominū numerus, septē milia dūtaxat sibi elegit dñs, sicuti responsum diuinū dicit, id est, apparet deus & loquens. Haud igitur est quoq̄ modo mirandum, si uel gentes & quos dignos prāsciuerit, selegit deus, quod clarius in sequentibus demonstrabit.

Helias

Judaei prophetas primo e medio sustulerunt

Sic ergo in hoc tēpore reliquiae scdm electionē gr̄ae saluae factae sunt. Quēadmodū enim frumentū, cōtusis, eiectisq̄ paleis purius residet, sic malos reprobos deus, sibi digniores reliquit. Cū autem secundū electionē (inquit) gentiū studiū patefacit, quo sibi sint electionis huiusce dignitatem adepti. Cum nerō gratiae dicit, dei dono id factum prae tendit. Si autē gratia, iā nō ex operibus. Alioqui gratia iā nō est gratia. Maximū sane in modū excusabiles fore hos asserit, qui ex Iudaeis Christi fidē nō exceperint, perinde ac si dicat. Nec enim excusare illud potestis negotia deū & labores exactoz, ab his, qui se & sectentur & colant, quippe qui omnia sit p̄ grām elargitus. Cur ergo salutē respuitis: prāsertim cū id boni possit tā facile uendicari. Volentes itaq̄ omnes salui sunt facti, quos dei ex populo esse constaret. Nequa q̄ ergo populum suum repudiat deus, qui dignus salute sit.

Horadiligenter

Si autē ex operibus, nō ultra est gratia. Quoniā opus nō amplius est opus. Si ex operibus deo grati efficiemur, uacaret gr̄a, si uero gratia uacaret & superuacanea sit, uel opa ipsa tollantur necesse est, ubi enī gratia inerit, nulla requiritur operatio. Et ubi operatio, gratia nulla exigitur.

Quid ergo quod quærēbat Israel. Hoc non est consecutus, electio autē consecuta est. Cum aperuit quid gratia sit, eamq̄ dei donū sine ullis operibus hominū esse monstrasset, asserit demū Israelitas cū iustificacionē conquirerent, nequaquā fuisse hanc consecutos, quia nec recte quessissent. Et ex operibus ipsis, quod fieri non poterat, iustitiā se habituros sperarent. Electio autē, hoc est, qui electi fuissent, illam sunt nacti. Ostendit itaq̄ per hanc electionis appellationē, futurorū bonoz magnitudinē, & dei munere cuncta euenire mortalibus. Est & illud huiusmodi apud nos sermone uernaculo usurpatum, consecutus est ille quod cordi habebat, hoc est, sine labore, oblatum aliquod uelro inuenit.

Israelitas iustificatione nō assecuti sunt.

Quaerit uero excusati sunt, sicut scriptū est, dedit illis deus spiritū cōpunctionis, oculos ut nō uideant, & aures ut non audiant usq̄ in hodiernū diē. Esaiā huiusce cecitatis testē producit, ne sua uideat narrare & propria. Dedit autē deus, id est, fuit permittēq̄ ut spiritū cōpunctionis haberent. Cōpunctionē autē dicit animi habitū quēndā pertinacē ad malū & immutabilē. Hoīz itaq̄ insanabile mentē & in malo constantē, cōpunctionem appellat. Quandoquidem hi & oculos haberent, quibus possent miracula intueri, & aures, quibus domini doctrinam perciperent.

Cōpunctio ad apud Paulum

His tñ utriusq̄ nihil opportune sunt usi, neq̄ hos modo sensus Christo domio, sed ne apostolis quidem accomodarunt. Et David dicit, fiat mensa eoz corā ipsis in laqueū & in captione, & in scandalū & in retributionē illis. Obscurent oculi eoz, ne uideant, & dorsum eoz semper incurra. Qui enī pseuerant in malo nec immutant, extremis supplicijs diuexabuntur. Et mensa eoz, id est, uniuersa fortuna bona & deliciae oēs his ipsis in contrariū cedent. Capiant insuper & cōprehendant, & cunctis sint in capturā perfaciles, in omnēq̄ suā uitā & scandalū habeat, & prae cecitate offendant. Haec autē ex prauis actionibus & peccatis perpeti Iudæos monstrasset & mercede simul expōnit. His enī inquit, & oculi sunt ne uideant obtenebrati, & metis profusus cecutiunt oculi, uel senfibiles quidē & corporei exteriorēsq̄ calamitatibus obscurātur, & illoz incuruātū est dorsum, quippe qui Romanoz seruitute & iugo premunt, a quo nunq̄ soluentur.

Dico ergo, nunquid sic offenderunt ut caderēt? Absit. Cū satis iā eos carpsisset, quēadmodū cōsoletur nunc quærūt, rogatq̄, nū hi deliquerunt ut caderent. Id est, num facinus in sanabile aliquod cōmiserunt? Absit. Offenderunt enī, id est, illusi sunt. Nec tamen adeo, ut profusus acti, prae cipites uideant, uel ita collapsi, ut se, cū uelint, nequeant aliquando atollere. Sunt nāq̄ & hi uel in seculi cōsummatione habituri salutem, ita ut salui fiant, sicuti et in oratione processu asseritur est Paulus.

Sed illoz delicto salus gentibus, ut illos æmulentur. Duo quā dā hic nitiur Paulus, ut Iudæos soletur, & gentiū timorē & insolentiā frenet. Inquitq̄ Iudæorum ex lapsu & diffidentia, nec Christi prae stita fide, salutem obuenerit gentilibus. Erat sane id consequens & res ipsa identidē uidebat exposcere, ut horū Iudaei gentiū prae ueniret salutē. Sed quoniā minus hi paruissent, uocatae sunt gentes, quod multis in locis in euangelio demonstratur. Saluati sunt quidē gentiles ut illos æmulent, id est, gentibus collati honores, cū Iudæos momorderint, ut harum æmulatione sese, ut ad fidem conferant, persuadebunt.

Et Iudaei lapsi ac diffidentia salus obuenerit gentibus

Quod si delictū illoz diuitiae sunt mundi, & diminutio eoz diuitiae gentiū, quanto magis plenitudo eorum. Si cū offendissent (inquit) Iudaei, tam multis peperere salutē, ut ipsis eiectis admittē sint gentes, & illorū peccatū diuitiarum loco gentilibus cesserit, quāto magis plenitudo ipsorū. Id est, cum & ipsi salutem fuerint p̄nitendo adepti, haec quidē eo nunc differit ut Iudaei gratificetur, & solamen his aliquod afferat. Non enim gentiles si fide caruissent, idcirco salui fuissent esse ēti, q̄ offendissent Iudaei.

Tobis enī dico gentibus, quādū quidē ego sum gentiū apostolus. Ministeriū enī meū honorifico, si quo modo ad æmulandū prouocem carnem meam, & saluos faciam aliquos ex illis. Rursum cum Iudaeorū demulcer animos, gentiles coercet, inquitq̄: Ludo uos o gentes duabus de causis. Primum, quia necesse est mihi, ut pote qui uos institutos susceperim, honorificare ministeriū meum, id est uos. Secundum, ut ad æmulationem prouocem carnē meā, hoc est Iudæos, sanguine mihi secundū carnem cōiunctos, & saluos faciam. Nec uniuersos dixit, sed aliquos, tacite etiā illoz duriciam patefacit, & eorundem nōnullos æmulatione quadā inductos & contentione, nec suspicatur gentiles imitatos & suscepturos fidem.

Paulus aplin se gentiū vocat.

Si enī amissio eoz reconciliatio mundi, quae assumptio, nisi uita ex mortuis. Si cū Iudaeis (inquit) succenseret deus, tantis alios donauit bonis, & cū inimicis amicitiam cōciliauit, quibus nō ille largitionibus Iudæos est ornaturus, si illos susceperit. Erit enim tunc ex mortuis uita, id est, bona innumera, id enim prae fert per uitā. Simul etiam nescio quid profundius aperit, uidelicet, quemadmodū a mortuis resurrectio, ut non Iudaeorū gratia futura est, sic nec illorū respectu alijs obuentura est salus, nisi fidem habuerint. Quae cūq̄ autē dicere pro Iudaeis niti, lenta t̄dam gratificatione & figida ad illorum gratiam loquitur, nec secus ac solent medici ægrotantibus plerunq̄ gratificari.

Quod si delibatio sancta est, & massa. Et si radix sancta, & rami. Delibationē & radicē patriarchas appellat, fermentū uero & ramos q̄ illoz persuasum crediderint. Cōsolat itaq̄ infideles Iudæos, & uos inquit credētes, sancti moniā cōparabit. Est enī necesse ut delibationi, id est, fermento & massa perfimilis sit, & radicibus rami. Quod si uos non hanc fueritis similitudinem nacti, & summa erit in uobis & pertinacis nequitiae argumentum.

Patriarche de libatio vocant.

Quod si aliquid ex ramis fracti sunt, tu autem cū oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduersus ramos. Infideles Iudæos ramos appellat contractos, sunt enim sanctiori hac indigni radice redditi. Et recte contracti dixit. Siquidē nunq̄ antea cōstat perdidisse hos deū, uel grauius delinquentes, ut in praesentia sunt perdit. Pro his itaq̄ insertus est inquit gentilis. Non tamē plātatus dixit, sed insertus, ostendēs Iudaeum pro arbore. Quin etiā eadē in arbore, i. patriarchis ipsis, gentiū cōsistere nationē, participēq̄ & radicis esse & qualitatis effectam, i. eiusdem sortitam esse a deo cū illis, & ingenuitatis & gloriae portionem. Haudquaquā ergo in ramos iactabundus ipse insurgas.

Insertus, non plātatus

Quod si gloriaris nō tu radicē portas, sed radicē te. Id sane auulsoz ramos erit officii. Nā radicis

Hista

Gentiles fidei
beneficio Judæis
sunt parati

Gentiles insti-
tutijs & iudicij
quia in Iudeo-
rum honorem
successerint.

Secundum na-
turam, & preter
naturam quod apud
Pauli.

Esaiæ verba a
Paulo citata.

Paulus Israe-
litas cõfirmat.

radicis est sustinere, uides q̄ frigide gratificet Iudæis cõsolari illos dūtaxat studēs. Quin potius
ut gētes se cōtētur, hos cōcitat, aperies qualē sint iacturā perpeffi, quē admodū alijs sua possideant.
Dices ergo, fracti sunt rami, ut ego in serar, bñ propter infidelitatē fracti sunt, tu autē fide stas
Noli altū sapere, sed time. ¶ Ostēdit hoc loco nō p̄pterea fuisse gētes iuductos, q̄ cõmississent
Iudæi, sed fidei grā, quā præ se tulerint illi. Quibus uero in rebus uidēti nationē frenare,
Iudæos magis emendat uenia quauis cõmississe indigna. Interea tamē & Gentilē instituit & Iu-
deo. Inquis igitur tu, q̄ gentilis sis, idē o fuisse gentiles effractus, ut in seraris ipse. Effracti sunt
equidē, se d̄ ipsos infidelitate, nō ut honorē aliquē tibi deberet deus, stetit i em fide. i. p̄ fidem
radici insertus. Itaq; & tibi ne cadas uerendū est, q̄ nō naturæ insertio, sed fidei fit.

Si em deus naturalibus ramis nō pepercit, forte nec tibi parcat. ¶ Illi inquit sanctorū erant
patriarcharū filij, & fuere ob infidelitatē diffracti. Timendū ergo & tibi erit, qui inducitur sis,
& nuper admissus, ne forte & delinquenti tibi non parcat.

Uide ergo bonitatē & seueritatē dei. In eos qdē q̄ ceciderūt seueritatē. In te autē bonitatē dei
si pmanferis in bonitate. Alioq; & tu excideris, & illi si nō pmanferint in incredulitate, inserētur
Potēs est em iteq; inferere illos. ¶ Nō em qd̄ recte egeris aduerte inquit, sed dei bonitatē atten-
de. Nā oīm summa huic in gratia uerfat. Et cura, ut incūbas nō fidei dixit, sed bonitati, hoc est,
aduq; finē ea facito sedulo qd̄ dei sint nō indigna clemētia. Nam si haud ita gesseris, nō aliter ipse
es pēndus. Atq; illi certo sunt inserēdi, si nō in infidelitate p̄stiterint. Neq; em illos prior p̄ce-
dit deus, sed ipi p se sunt ob suā incredulitatē p̄cisi. Dei autē dicit seueritatē, q̄ nil illis peperc-
rit, tā prae labēribus, sed indignos potius iudicari, q̄ primoribus illis & sanctis patribus parti-
cipes esse n̄, uel aliquo cū illis uinculo ne ceterē. Prudētē autē ex his q̄ Iudæo obtigerint, gētilē
p̄terefacit, & Iudæū hortat gētilis exēplo, ut p̄ fidē & ipse inserat, reddiq; illū ob dei potestatē
& sp̄i plenū. Potēs em, inq; est deus insertionē hāc facere, q̄ oia supra humanā spem operatur

Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & cōtra naturā insertus es in bonā oliuā, q̄to magis
hi q̄ scdm naturā inserent suā oliuā. ¶ Si gentilis ipse cū improbus sis, maiores tuos habe-
as oleastro affimiles, a quibus si ob fidē abscessis, & p̄ter naturā fueris bonæ oliuæ. i. patriarchis, in-
sertus, q̄to magis Iudæus q̄ natura id boni possideat, nō ne ad suā oliuā. i. ad suos patres cōfugiet.
Secūdu naturā cū a Paulo dictū inuenieris, pro re decētī & q̄ ut sequat necesse fit accipias. Exem-
pli grā, decuit sane Abraham filij patris sanctitatem sectari, & sanctū fore. Et contra cum præter
naturam dixerit, pro indecētī & alieno fumendum est. Præter naturam est enim, filium qui a
scelerato gentili fit ortus, posse sanctitatem seruare.

Nolo autē uos ignorare fratres mysteriū hoc, ut nō sitis uobis ipsi sapiētes. Quia cæcitas ex
parte cōtigit in Israel, donec plenitudo gentiū intraret, & sic oīs Israel saluus fieret. ¶ Mysteriū
hoc loco illud inquit, qd̄ nō dū uel sciri queat, uel explicari. Quod illud erit? Id scilicet, qd̄ nō pe-
nitens infideles Iudæi futuri sint, sed ex parte illos fit cæcitas. Nā (ut superius diximus) ex eis ple-
riq; q̄s deus præciserit, fidē sunt affecti, & alij rursum sunt credituri. Sunt tñ interea cæcitate hi
capti, donec ex gētibz p̄destinati saluent, tūc demū q̄cūq; crediderit Israelita uidelicet saluū fiet
Sicut scriptū est, ueniet ex Syon q̄ eripiat & auertat impietatē ab Iacob, & hoc illis a me te-
stimētū, cū abstulero p̄ctā eorū. ¶ Esaiā rursum clamitantē inducit, ex Syon proditūq; q̄ habe-
at cōdonandā salutis potestatē, & Israelitas purgādi p̄ctā. At quando hęc dicis futura, nimis
cū illos delicta sustulerim, id est cū per baptisimū uenia dignos reddiderim, quom nondum sunt
consecuti, quippe qui cæcitate laborent, cū hanc tandem omnino sint habituri.

Secundū euangeliū quidē inimici propter uos, secundū electionē autē charissimi propter pa-
tres, sine penitentia em sunt dona & uocatio dei. ¶ Quoniā euāgelio, inquit, ipsi obtēperatis
& estis a deo expti, cōtentiosiores illi effecti sunt, & descuerūt magis & inimicitias acrius uobis
cū exercent. Et quemadmodū istos progenitores ab initio deus elegit, sic nec finet hos pror-
sus ridi sperditū Quippe quos diligit & suscepturus fit demū, si credant.

Sicut em aliquādo & uos nō credidistis deo, nūc autē misericordiā cōsecuti estis, propter illo-
rū incredulitatē, ita & isti non crediderunt in uestrā misericordiā, ut & ipsi misericordiā conse-
quant. ¶ Confirmat Israelitas adhuc demū futuros. Vos quidē gentiles, inquis, & si priores
uocati parere deo nil uoluistis, quo factū est, ut Iudæi acciti sint, & legē acceperint. Deinceps his
rursum excisus, nec Christo obtēperantibus, reuocati uos estis & misericordiā cōsecutiq; & com-
missos remissio p̄ uos impetrata uel his condonabit, quādoquidē & ipsi uos imitati, credituri
sunt tandem. Vnde & eādē quā ipsi iam estis adepti misericordiam, consequentur.

¶ Concludit em dñs oia in incredulitate, ut oīm miserat. ¶ Id est, coarguit hos incredulos, ut
alterna cōtentionē alteros saluos reddat. Prius nāq; ob gentiliū cōtumaciā saluabit Iudæos. Rur-
sum (ut dictū est) Iudæis min⁹ obtēperātibus, gētilis salui sunt facti. His salutē adeptis, amulati-
onē impulsu Iudæi, salutē nouissimis seculis uendicabit, ita ut oēs dei misericordiā assequantur.

¶ Altitudo diuitiarū sapientiæ & scientiæ dei, q̄ incōprehensibilia sunt iudicia eius, & inuesti-
gabiles uitæ eius. ¶ Dei dispositiones reputans secū apostolus, uel quæ a mundi constitutione
fuere unquā, animo uersans. Quemadmodum, si contraria constare contrarijs faciāt, per que al-
terius inobedientiam, alterius obsequiū arguat, miratur, & obstupescit. Nihil diffusius, q̄ nostra
tam optime disposuerit, uel in futurū de Iudæos salute rationem deniq; habitus. Diuitias uero
bonitatem appellat, cuius uel solam altitudinē demiratur, quin de quantitate nil disserēs cō-
ticescat. Diuitiarū uero ideō intulit, quia gentiles ipsos ex fide prædiuites fecerit. Cum bonita-
te prætere dei sapientiam expauescit, mirabundus & stupens, quæ & nostra dispenseret, & gen-
tiles indociles, reddat prudēiores. Et scientiā stupet, quæ quod cuiq; utile fit, facile inter noscit.
Nec eius incomprehensibilia iudicia dixit, sed inscrutabilia. i. quæ scrutari nequeat profus, nec
plane disquiri. Et uitæ, i. dispositiōes, quæ non modo nulla possunt cogitatōe complecti, sed ne
inuestigari quidem, nec ullum uestigium pateat.

fuere unquā, animo uersans. Quemadmodum, si contraria constare contrarijs faciāt, per que al-
terius inobedientiam, alterius obsequiū arguat, miratur, & obstupescit. Nihil diffusius, q̄ nostra
tam optime disposuerit, uel in futurū de Iudæos salute rationem deniq; habitus. Diuitias uero
bonitatem appellat, cuius uel solam altitudinē demiratur, quin de quantitate nil disserēs cō-
ticescat. Diuitiarū uero ideō intulit, quia gentiles ipsos ex fide prædiuites fecerit. Cum bonita-
te prætere dei sapientiam expauescit, mirabundus & stupens, quæ & nostra dispenseret, & gen-
tiles indociles, reddat prudēiores. Et scientiā stupet, quæ quod cuiq; utile fit, facile inter noscit.
Nec eius incomprehensibilia iudicia dixit, sed inscrutabilia. i. quæ scrutari nequeat profus, nec
plane disquiri. Et uitæ, i. dispositiōes, quæ non modo nulla possunt cogitatōe complecti, sed ne
inuestigari quidem, nec ullum uestigium pateat.

¶ Quis em cognouit sensum dñi, aut quis consiliarius eius fuit? Aut q̄s prior dedit illi, ut retri-
bueretur ei. ¶ Solus (inq; quæ sua sunt nouit deus, & præter eū alius nemo. Cūq; & sapiēs sit,
ab alio cōsultore nemine est ad sapientiā eruditus, sed ipse sibi est satis, & bonos oīm fons: qd̄
cumq; largitur nō accepti muneris uicissitudine, nec ulli obnoxius, sed suapte bonitate largitur.
¶ Quis em prior tradidit illi, i. deo, ut ei retribueretur. i. ut dei beneficium tanq̄ remuneratio ali-
qua accepti officij reddita extimetur.

¶ Quoniā ex ipso & per ipm & in ipso facta sunt omnia. ¶ Ipse fons omniū est & origo, qd̄ cum
ex ipso (inq; præterit. Et omniū reꝝ effector, qd̄ per ipm significat, & in se cuncta comple-
ctitur, qd̄ cum in ipm dicit exprimitur. Vniuersi nanq; ab ipso ortum habēt, & p̄ ipm effecta
sunt, & in ipm tanq̄ in fundamentū aliqd̄ iuxta præstat & cōtinent, & uertuntur omnia.

¶ Ipsi gloria in secula seculorū. Amen. ¶ Solet Paulus cum magni aliqd̄ dixerit & gratias age-
re, petoras, quemadmodū & hoc loco facit. Nam postq̄ dei & bonitatē, & sapientiā, scientiāq;
& dispositiōes contēplando obstupuit, gloriā illi & laudē reddit, nosq; facere item instituit, ut
bonis affecti, ingentibus, & uerbis, & optimis uitæ actōibus, grās deo & laude referamus.

¶ Bsecro itaq; uos fratres, p̄ misericordiam dei ut exhibeatis corpora uestra hostiā uiuē
tem, sanctam, deo placentē, rationale obsequiū uestrū. ¶ Postq̄ satis est sermōni do-
matico immoratus, ad moralē p̄cedit. Vbi uero ineffabilem dei erga nos dispositiō-
nem ostendit & bonitatē, hortatur & orat, p̄ dei misericordiā. Proinde hanc media-
tricem proponat, ut huius saltē pudore ducti, nil ipsi agamus qd̄ sit ea indignū. Verum quid ille
orat? Nempe ut præparemus corpa nostra. i. ut illa ad præliū exponamus, dici em sic uulgo solet
Parauit militiā princeps ad bellum acies, & instruit. Vel quia debemus ipsi deo membra hęc no-
stra tanq̄ Imperatori proferre p̄batiōra & fortia. Istiusmodi em sunt q̄ principibus astant, & qui
etiā eadē illa in hostiā uiuā sunt offerenda, ut hifcē castigatis tandē & fere confectis, scdm spi-
ritū uitam ducamus. Enim uero nō Iudæos immolatio deo accepta. Quis em hāc (inquit) a ma-
nibus uestris requisitū. Fidelis uero sacrificiū & rationalis seruitus, magni in modum a deo
repositur. Inquit em, immola deo sacrificium laudis, & illud sacrificiū laudis honorificabit me.

Rationalis autē seruitus non solū quæ ratōe & iure optimo deo impenditur dici pōt, sed etiā que
scdm Chrm ducitur uitæ, cum nullū in nobis, qd̄ absurdius sit uitiū, dominatur. Sed nostra omnia
& ratio ipsa moderatur & æquitas. Et quemadmodum pontifex aliquis maximus sui iuris effi-
citur, cum internam maclat nequitiam. Et siue uerba hic faciat, siue qd̄ agat, deo uidetur assiste-
re. Sic tibi trepidandum assiduo, nec secus ac solet pontifex ille, cum rem agat diuinam & sacris
astat altaribus.

¶ Nolite cōfirmari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus uestri. ¶ Et modū sugge-
rit quo fit rationalis hęc seruitus comparanda, q̄ modus tunc sane p̄ nos adhibebitur, cum nihil
erimus huic seculo ipsi conformes, qd̄ nihil habet, qd̄ aut diu constare possit, aut stabile sit, sed il-
lius cuncta & momentanea sunt, & figuram uel solam asseruant, nec substantiam habentaliq̄
quæ subsistat, & firmior sit. Noli te igitur huic seculo confirmari, nutabundo & labili. i. nolite
sapere quæ seculi sunt, sed mentis uestræ inuocatōe transformamini. Hoc est, inuocate uos ipsos
exempli grā: Es ipse diuturnis criminibus obuolutus, obduxit animū tuū prauis facinoribz, &
uetustioriam effectus est ille, nouum hunc reddito. Castiga & stude ut magis ac magis in uiam
redeat castigatus. Sic proculdubio inuoueris, cum formā hanc tuam ad meliora transfereris.
Aduerte autem eos nos conformari minus debere huic seculo dixisse, quia breue fit illud, & faci-
le dissoluitur, & figuram præ se labilem ferat. Cum uero de uirtute agit, & sp̄s inuocatōe tran-
formamini intulit, ut uirtutem ostendat, nullam habere in se adumbratam figuram, sed formā
ueram & subsistentem, nec illo indigere exteriori ornatu, quemadmodū mundus q̄ se & comit
q̄dem, & figuris q̄ ualidā expolit, ut nos fallat. Debemus itaq; semp in uirtutis effigiem transfor-
mari. Inuocatōe a prauis ad bonum desumpta, & a minor uirtute prouehi ad maiorem.

¶ Ut probetis quæ sit uoluntas dei bona, & bene placens & perfecta. ¶ Cum inuouamini di-
xerit, noui semper effecti, insert etiā cui rei condat istiusmodi mentis inuouatio. Inquitq; ut
præbeatis, id est, ut nōscatis quæ dei uoluntas sit, q̄ enim mentē gesserit ueritate consecratam, is
D geabet

Altitudo diuiti-
tarum dei

Paul⁹ sp̄s peto-
cum gratiarū
actione

CAP. XII

Rationalis ser-
uitus quæ dica-
tur a Paulo

Querēda sp̄s
inuoatio

Cui rei conda-
cat meris inno-
uatio quam po-
stulat Paulus.

ge abest a diuinae uoluntatis cognitōe, quæ sane exigit ut in spū & paupertate uiuaf, & iuctu, & alijs in rebus, quas lege cauit. At q̄ mente & animo innouat, tener haud dubie quid deus uelit. Nec tñ ea cognitōe q̄ & iudæi, q̄ a lege pendebant. Quæ & si p̄ dei tunc uoluntate in legē fit habita, alioqui nec grata fuit neq̄ p̄fecta. Non em̄ ut præcipua lata est illa, sed ob illoz̄ imbecillitatem concessa. Testamentum uero hoc nouū & p̄fectū est, & deo acceptum. Potest sc̄dm̄ Basilium dei uoluntas uel in hunc modū intelligi. Quod multa uult deus, quæ partim quia nobis in beneficiū cedunt, & bonitate sunt plena, bona dicuntur; partim mala, quia inferit malū. Quod p̄fecto tum fit, cum nostris prauis facinoribus irascit̄ deus, tamen si illoz̄ finis optimus fit futurus. Debem⁹ igit̄ bonā hāc dei imitari uolūtātē. Quæ uero fuerit ad malū p̄cliuior, nequāq̄ erat sectanda. Non em̄ ipsi inferendoz̄ maloz̄ sumus ministri, sed potestates illæ puer̄ funguntur hoc munere. Primū itaq̄ aduerte, quæ sit dei uoluntas in bonū. Quæ percepta, qd̄ illis deinceps fit beneplacitum, spectare. Sunt nāq̄ bona pleraq̄ quæ uel t̄p̄is rōne uel personæ nil placeant. Exempli gr̄a Bonum est qd̄m deo offerre incensum. Ozias tñ cum id obtulisset, non placuit. Bonum præ terea fuit, ut dei arcana discipulis crederent, haud tñ erat, cum nodum t̄p̄s adeset, deo id placitum. Non em̄, inq̄t, potestis nunc portare. Cum autē simul & bonū erit & beneplacens, curandum ut perfectum & integrum sit. Quod bonū cum erit hoc modo absolutum, ut res postulat, tribuēdū est. Nō mācū uel imminutū, sed in simplicitate. i. affatim & liberaliter.

Testamētū no
uum quā a lege
differat Basil⁹

2. Para. 26
Jobā. 16

2. Cor. 13

Sapere plusq̄
oportet qd̄ sit
apud Paulum

2. Cor. 13

Fides nra du
plex

2. Cor. 9.
Luc. 7
2. Cor. 17

1. Cor. 12
Ephē. 4

Prophecia

Administratio
donū qd̄ dā spū
ritale dicitur

2. Cor. 13
Dico em̄ per grām quæ data est mihi, om̄i q̄ est inter uos, non plus sapere q̄ oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Præ sua humilitate Apostolus nullibi dignū se dicit, cui fides præferretur. Sed dei clementiā & grām sæpe interserit, quibus oia se consecutum fatei. Non meū aliqd̄ inq̄t, edidit, sed dei ex gratia, & ex suggestu dicta hæc profero. Omnibus autē edico tam priuato q̄ magistratū gerenti, non esse ultra q̄ scire oportet, sapiendū. Et primū qd̄m de humilitate dixerit. A qua & Christus exorsus est, cum inq̄t; Beati pauperes spū. Quod autē Paulus hoc loco sentit, huiusmodi est. Oportet qd̄m sapere, hoc est, excellam habere mentē, sed ad habendam celestium cognitionē, & conculcanda terrena, non ut in proximos superbiamus. Id em̄ foret longe plus sapere q̄ oportet. Sed ut sapiamus ad sobrietatē id est, ad humilitatem. Accipimus em̄ sapiam, non ut ea ad insipientiam, sed ad sobrietatem, hoc est, ad humilitatem utamur. Quod eo dixit, ut arguat q̄ se nō humilem exhibet, desipere, & plane afferri. Qui uero præ se tu lerit humilitatem, mente nunc esse integra, eoq̄ & optime sapere prædicari.

Tunciq̄ sicut deus diuisit mensurā fidei. Cum diceret nobis non ultra sapiendū. Et q̄ ratio ipsa depolcat, sed sobrie sapiendū, differit & quemadmodū sapere debeamus. Et ut sic sapiamus, ut putemus unicuiq̄ deū fuisse mensurā fidei impertitū. Et qm̄ singulis deus fidei mensuram diuisit, non em̄ id tua uirtute, sed dei munere effectū est, qd̄ siue magnū sit illud, siue exigū, deus ipse largitus est. Fides autē hoc loco p̄ dei grā sumēda est, qua illa miracula faciunt. Duplex nāq̄ est fides nra: altera, ut illud; Fides te saluū fecit. Altera, dei est donū, qua fuit miranda, ut illud si habueritis fidem ut coccum sinapis, dicetis moniti huic &c.

Sicut em̄ in uno corpore multa membra habemus, oia autē membra non eundē actum habent, ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autē alter alterius membra. Corporis & membrorum exemplo eoq̄ tollit elationem, q̄ sapere ultra modū conquirunt. Nam quemadmodū unū est corpus, & membra habet diuersa, uarios actus operantia, sic & fideles ipsi unum in Christo sunt corpus, tanq̄ capiti innixi, & pro se quisq̄ ad inuicē alteri membrū. Ita ut non solū q̄ maior est, minoris sit membrū, sed minor maioris. Nolite ergo inuicē superbire, qñquidē & ipsi non secus ac membra, alterna ope indigetis.

Nabentes autē donatōes sc̄dm̄ grām quæ data est nobis, differentes, siue p̄phetiam secundū rōnem fidei. Non em̄ numez̄ uel magnitudinē uel paruitatē expressit eos habere, sed uarietatem, ut uel eo nomine ipso eoq̄ afferuntur reprimat insolentiā. Nec officia dixit & uirtutes, sed donatōes appellat, ut a deo asserat ista concedi. Quin etiā ut segniores ad studiū exciteret, ostendit & ipsos, ut frui his donis liceat, conferre aliqd̄ posse. Vnde, inquit, siue prophetiā secundum proportionē, quæ & si gratiæ sit loco habenda, haud tamen effunditur temere, sed tantum iussit, quantum uas aliquod offerat, qd̄ excipere se sit accommodū. Cuius prophetiā idcirco meminit prius, ut nos commonefaciat, ne cōdonemus uel delinquentes, q̄ id muneris sint consecuti, diceret deus quos mea gratia ipse non spoliarem, tu q̄ es, ut contemptui habeas.

Siue ministeriū in ministrando. Est sane priuatū quoddā dispensandi donū administratio, qualis illa septem diaconoz̄ fuit. Potest tamē pro quouis opere spiritali intelligi. Inferit igit̄ si quis administrationē susceperit, in administratione uidelicet maneat, neq̄ hanc præter aliud quærat, neq̄ in aliū superbiendo insurgat, sed maneat accepto contentus.

Siue qui docet in doctrina. Si generalem quandam administrationem intelligis, accipe etiam huius & species enumeratas. Si priuatam, attende quemadmodū uel huius prius fecerit mentionē. Vel inferior sit, & doctrinam quæ sit longe præstantior secundo loco posuerit, indiffe

differentem in his ordinem præferens, & plane per hæc instructurus, neq̄ intumescendum his esse, nec quoq̄ pacto superbendum, qui alijs præfere quauis gratia uideatur.

Qui exhortatur in exhortationibus. Quin etiam huiusmodi adhortatio doctrinæ quædam est species. Ea quippe dicitur esse doctrina uel simplex, quæ possit de re qualibet disputare abiecta. Exhortatio uero, quæ animum merore uel ira affectum, & continet uerbis & frenat. Qui igitur (inquit) hortatur in hortationibus perferet, hisq̄ & operam impendens, neminem per insolentiam aspernetur.

Qui tribuit in simplicitate, qui præfident in sollicitudine. Cum doctrinam & exhortationem cōmeminisset, quæ animis præfident ad tutelam, nunc de rebus corporeis differit, quæ seculo sunt loco habendæ. Simplicitatem autē abundantiam dicit. Est em̄ necesse abunde largiri. Nulla nāq̄ permanens est uirtus, quæ exercetur remissius. Accedit & uirgines, cum oleum haberent, alioqui quia satis esse non uidebat, fuisse reiectas. Nec minus & præfidentem oportet diligentissimū esse, nec munus sibi iniunctū exequi negligentius. Præfidentem nāq̄ est, cum uerbis, tum proprii corporis adminiculo opem præfere indigentibus. Et quoniā pecunijs uiuandos fore inopes dixit, & eaz̄ non multis sit copia. Esse tamen cum præfidentibus, egenis pro uiribus studiosissime succurrendum iniungit.

2. Cor. 27
Recligentiā
p̄lati.

Qui compatitur in hilaritate. Dixit superius abunde esse & sollicitate tribuendū. Et quoniā am pleriq̄, & si multa impartiantur, inuiti tamen id agunt, m̄c̄stiq̄ conferunt sua, necessarium fore inquit, ut in abundantia largitione nulla in sit tristitia, sed hilaritas potius & tranquillior facies. Est namq̄ lætandū magnopere cum tibi tenui quodā, & perexiguo pretio cœli uendicatis. Aduerte autē hoc largientis esse, & cōmiserantis discrimen, q̄ alter quod ab alio ceperit, in alium confert, alter uero quæ sua sunt tribuit.

Dandum cum
hilaritate

Dilectio sine simulatione. Ostendit quemadmodū perfici possint prædicta, nunc charitatem ait nequaquā debere fucam esse. Tunc em̄ & amorem dicit subsecuturæ, & cuncta factu fore facillima, cum is qui clementior sit, hilarē se in locando beneficio præferat, & diuitias alienis perinde ac sibi ipsi impartiat. Et si præfuerit om̄i studio præsit, quandoquidē proximi gratia non secus ac pro seipso contendat.

Odiens malum. Dixit in charitate, Et quoniā est noxiū quoddā amoris genus, cuiusmodi prædonū uel istiusmodi ad furta conspirantiū beneuolentia, illud inferit. Odientes malū, id est, ex animo malū odio habetote. Cūq̄ pleriq̄ sint q̄ & si re ipsa a prauis abstineant facinorosi, sunt tamē ea perpetrandi cupidiores. Odiū (inquit) aduersus nequitia qd̄ ex corde prode ar a uobis exegerim, ut anima purior sit & interior. Neq̄ cum illud auditis, amate uos inuicē, existimetis uos concitari, ut cōspiretis ad malū, sed uelim (qd̄ est his longe diuersum) alienos uos fieri, nō modo ab actiōibus prauis, sed etiam ab om̄i mentis affectu qui ducat ad malum.

Adherentes bono. Nec fat est mala defugere, sed incumbendū etiā ut bona operemur. Propterea & bono inhærentes dixit, id est, ut animi quodā affectu qd̄ bonū est prosequamini. Nec secus ac deus, cum uirtum semina arctius copularet, uxorinihærebit, subiecit.

Gene. 2

Charitatis fraternitatis inuicē diligētes. Cōmonefeci uos (inquit) ut mutua uos beneuolentia cōplectamini, & merito quidē id erit per uos exequendū, estis nāq̄ fraternitatis uinculo nexi, & una ex uulua & lauacro procreati. Aequū est itaq̄, ut ad inuicē amicitia in eatis, qua uel magis fraternitas hæc innotescat, ut amicitia quā fraternitas parit, gratior sit futura & firmitior.

In honore uos inuicem præuenientes. Differit hoc loco quemadmodum fraternitas hæc charitas diu sit permanens, tum scilicet, cum se fratres honore præuenierint, in eoq̄ exhibendo se, uel officijs alternis anticipent.

Sollicitudine non pigri. Quoniam uidentur pleriq̄ proximū animo duntaxat prosequi, nec tamen manum porrigunt indigentibus uel opem ferunt, studio esse inquit, & diligentia contentum, ut dum alijs præfidentibus, & auxilio sumus.

Non sufficit a/
mare nisi man⁹
porrigat egeri.

Spiritu feruentes. Haud secus ac quispiā roget, quo pacto efficiemur sollicitudine non pigri. Respondet, Si spū erimus feruentiores. Id est, si exciti fuerimus & charitatis ardore incensi. At illud uelim aduertat, qd̄ cū pleriq̄ uirtutis spēs explicasset, demū & spū feruentis intulerit, p̄inde ac si quis fuerit dicta hæc oia cōsecutus, & spūs sit grām habiturus, & ab eo incēsus feruescat.

Domino seruentes. Cum fraternitatis amore tenebris & charitatem simul habueris, & reliqua fueris, quæ superius narrata sunt nactus, tunc deo uideberis inferuire, qui in se excipit qd̄ cumq̄ in fratrem contuleris.

2. Cor. 27
Spes de futuris
ro

Spe gaudentes. Quoniā magna quædam & factu difficilia exegisse uidentur, ait nunc quemadmodum fieri hæc facillime queant, si spe, uidelicet ipsi uiuabimur, etenim uirilem admodum animum reddit spes, & ad obeunda pericula fidetioerem.

In tribulatione patientes. Et quoniā spes de futuris habetur, asserit eum tam in præsentibus hoc seculo, quam in futuro magni aliquid boni uendicaturum, qui ex angustia & pressuræ tolerantia de se periculum fecerit.

Orationi instantes. Magno uel id futurum est adiumento, id est, oratio ipsa ut consequi cuncta possimus quæ sunt superius explicata. Nec quidem simpliciter orantes dixit, sed orationi instantes, ut si nihil initio statim acceperis deprecatus, instanti tamen ad uotum cuncta per-

Eleemosynæ

Necessitatibus sanctorum communicantes. Superius dixit qui in hilaritate cōficias, miseratur, uniuersis plane manum porrexit, & opem tulit. Nunc uero de elemosyna meminit quæ infideles ipsos confertur, quos sanctos appellat, ne solum inquit, istos necessitatibus subueniente, quin uelim & participes sitis, arguens pro mercimonio id haberi oportere, cuius & lucrum commune sit concessurum, siquidem tibi tribuenti argentum, illi contra daturus sunt cœlum, sic sane cum nummis cœlestia commutabis. Nec delictis sanctorum dixit, sed necessitatibus succurrendum, ut orius impetret quod hortatur. Nam quo pacto non inhumani uel immanes potius uideri debent, qui sanctorum non subueniant indigentibus?

Non delictis sed necessitatibus succurrendum.

Hospitalitatem sectantes. Non dixit tractantes, sed sectantes, ut nos instruat, nil expectandum fore, ut nos ad eam pauperes, sed occurrendum potius esse. Insuper & persequendos hos esse, ut Abraham & Loth illum fecisse memoriam proditum est.

Gen. 18. 19.

Benedicite persequentibus uos, benedicite & nolite maledicere. Postquam eos de charitate fraterna & erga proximos amore instruxit, demum quemadmodum nos erga inimicos debeamus habere edidit. Neque id dixit, nolite uel odia exercere uel uindictas, sed quod præstantius est, benedictis prosequimini uobis infensos. Porro qui pro Christo se insectantibus benedixerit, arguit se id lætiori animo ferre, quod eius gratia tolerat, quem colat plurimum. Contra uero qui maledictis se laceffentem insequitur, eo grauius se id ferre quod patitur patet, quia cum nil amet, cuius ob gratiam iniuria laceffit.

Gaudere cum gaudentibus animi eab o inuidia liberi.

Elete cum flentibus, & gaudete cum gaudentibus. Mira est opus animi magnitudine, ut non modo uacemus inuidia, sed etiam ad gaudere possimus, lætitia exultantibus. Per id namque arguitur animus omni prorsus inuidia liber. Siquidem longe est maius gaudentibus congratulari, quam ad eum cum flentibus gemitum. Lachrymas namque natura suggerit, & ad cōmiserandum faciles reddit. Ad misericordiam igitur nos erudit & ut animo simus erga omnes beneuolentissimo, uel in eos ipsos qui nos persequuntur.

Superbia morbo laborabat Roma

Idipsum inuicē consentientes. Rursum de sobrietate & humilitate nunc diserit, & merito quidem. Insuperat enim in urbe regia, ut pote rerū potita, superbia morbus. Sensus autem huiusmodi est. & si magni te ducis, haud tamen qui frater sit, te inferiorē existimabis. Vt enim tenuem illū & humilem putas, sic uelim de te ipse & sentias. Hunc enim in modum omnem disparitatem quibus, nec illū contemnes tamquam tibi sit impar, sed æque hunc ac ipsum te honoribus prosequeris.

Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Quo pacto dicit aliquis, quod paulo ante dictū est, consequi quispiam poterit? Nempe si altior inquit, & superba minime sapuerimus, sed cum humilibus, id est, uilioribus abiectis & contemptibilibus consentiemus, id est, desereamus, & illorum nos sorti annumerabimus.

Dolens soceri consilio inuabat Erod. 13.

Nolite esse prudentes apud uosmetipsos. Hoc est, nolite uel uestræ prudentiæ uel uiribus ita cōfidere, ut existimetis nemine uos indigere consultore, & quæ recta sunt suggerere. Moyses enim, & si de colloquio fruere tur, opus tamen habuit quem consuleret socero.

Nulli malum pro malo reddentes. Si alium quempiam dixeris nequam esse & improbum, cur ipse hinc imitaris, & quæ praua sunt peragis? Nec solum inquit, nil mali credenti intuleris, sed nemini dixit, uel græcus sit ille, uel quiuis alius fuerit.

Prudentes bona coram omnibus hominibus. Non enim ut ad iactantiam uiuamus, hoc intulit, sed ne causam alij præbeamus nos obtrectandi, præsertim cum plurimi sint qui dicta nostra & facta obseruent.

Si fieri potest quod ex uobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Recte dixit si fieri potest. Nam sapere nec quietem ducere possumus, nec pacem seruare, præsertim cum de fide certamen aliquod oritur. Age igitur (inquit) nullam pro uiribus cuius diffidij uel obturbationis occasione obtuleris. Verū si religionē fide uel offensionem uti prospexeris, obstitit uirili & ingenti animo, pro ueritate tutanda decertans. Nec dixerim hominē ipsum odio habes, sed illius sit tibi odiosa impietas, uel potius hunc cōmiseratus curandū per te, & ad sanitatem reuocandū existimato. Sic fiet, ut quod interea fieri uidebatur non posse, factū facillimū sit, & quantum in te fuerit pace sususus, impietate duntaxat oppugnata.

Impios odio non ce hndos, s; impietatem

Leu. 22

Non uosmetipsos uindicantes charissimi, sed date locū iræ. Scriptū est enim, mihi uindictam & ego retribuam, dicit dñs. Cedite inquit iræ, id est, diuinæ, quæ illatas uobis iniurias uindicabit. Nam si poenas de iniuriarum inferentibus sumpturi uos estis, non uobis opem laturus accurret deus. At si illos misse feceritis acerbior in hos uindicabit. Apostolus autem eo hæc cōtuit litacarum literarum testimonio comprobata, ut consoleretur intolerantes, qui nihil magis uoluptati habent cum offenduntur, quam ut contumelias uindicerent.

Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Si sitit, potū da illi. Hoc enim facies carbones ignis cōgeres

geres super caput eius. Plurimum a nobis sapientiæ exigit. Quid ergo (inquit quispiam) num erga laceffentes iniuria, pax erit uenda, quin etiam uel beneficia conferenda esse iniunxerim inquit: quippe q̄ sis in caput illius congesturus carbones. Quod eo intulit, ut eos qui laceffunt & afficiunt iniurijs subleat animi pusillitatem, quibus nihil adeo uidet suauē, quam hostem spectare cruciatum subisse, quasi illud inquit deus, uisne in contumeliosum & laceffentem exercere uindictam: Boni aliquid in eum conferto, tunc acerbior ero tuæ iniuriæ uindex. Vnde & cum acriora tormenta prætenderet fore, dixit ut ardentibus in eū carbones accumulares, & ea propter & illud præ dixit esse diuinæ iræ concedendum.

Ecce gerere carbones in caput inimici, quō sic inuelligendum

Noli uinci a malo, sed uince in bono malo. Hoc loco tacite arguit, non eo esse inimicos citandos, ut acriora illis supplicia inferamus, hoc plane sibi uult cū inquit: Noli uinci a malo, hoc est nihil in quēpiam iniquo & maleuolo animo gesseris, nec hūc tibi imitandū desumpseris, q̄ officere soleat & obesse. Hæc namque tua erit uictoria. Quin potius quous studio nitere beneficio uincere, eūdemque ex improbo reddere probiorē. Quæ autem supra cōmemorauit Apostolus, ut eos qui pusillo sunt animo, ut impatientes demulceat dixit, nūc uero quæ pfectiora sunt explicauit.

Omnia anima potestatis sublimioribus subdita sit. Postquam fati iam auditores morēs instituit, eodemque ut humanos se erga hostes exhibeat cōmonefecit, inducit aliud quoddam instructionis genus, & uniuersos erudit, siue sacerdos sit ille, siue monachus, siue apostolus, ut se principibus subdāt, cuiusmodi subiectioni nil prorsus est dei sublatura cognitionē. Quid idcirco apostolus admonet, ut ostendat euangelij hoies nō ut a deo desciscant instruire, neque ad crudelitatem hos erudire, sed ad gratitudinē potius & fidem.

CAP. XIII.

Non enim est potestas, nisi a deo, quæ autem sunt, a deo ordinata sunt. Quæret aliquis: Quid ais? Num singuli a deo principes instituitur? Non illud assero (inquit) neque de singulis qui hoc principatus munere funguntur nunc mihi est sermo, sed de re ipsa. Nam quod constituta sunt potestates & alij dominentur, alij uero domino imperio pareant, ne consilia omnia differant, diuinæ sapientiæ esse id dixerim opus. Neque enim dixit: non princeps, sed nulla est nisi a deo proficiscat potestas, ita ut de ipso principatus munere, non de principe diserat. Sicuti cū sapiens aliquis dixerit, a deo uxor uero coniungitur, haud sane inquit quicquam cū uxore uel habeat, ex eo sibi uxorem connehere, sed deū hanc copulasse, q̄ & nuptias fecerit. Potestas itaque omnes quascunq; animo & cogitatione uersaueris, a deo sunt instituta, siue patris in filiū, siue in uxorem uiri, uel si quas alias dixeris, siue ceteras omnes, quas esse uel inter bruta animalia constat, quales apium, anserum, & piscium sunt, & huiusmodi.

Non ois priniceps a deo

Potestas ois a deo instituta late patet

Itaque qui resistit potestati, dei ordinationi resistit, qui autem ipsi sibi resistit, damnationem acquirit. Ne forte illud fideles obijcerent, nos ipse reddis abiectiones, qui cū simus regno cœlorum potituri, principibus subdas, ostendit deo esse subiectos q̄ magistratibus parent. Quinetiam quod est horribiliter adijcit, eum uidelicet q̄ his minus paruerit, deo obstitit, q̄ illos instituit. Qui uero obstitit, cū deo, tum hominibus poenas daturū. Quæ sane per illud significat, quod inquit, damnationem sibi acquirunt.

Nam principes non sunt timori boni operis sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonū fac & habebis laudem ex ipsa. Quid trepidas aut quid timore corripis, num tibi recta agenti, mala ingesturus est princeps? Non enim ille formidini futurus est ei, qui uirtuti incūbit. Quin potius si bona egeris, in tui gloriam assidebit, tantūque aberit, ut se tibi formidolosum exhibeat, ut uel laudum tuarū sit præco futurus.

Dei enim minister est tibi in bonū. Princeps enim dei uoluntati obsequitur. Consultat tibi per euangelij deus ut pudicitia & castitate se ceteris, has ipsas & princeps iubet seruare. Auaritia cōmonefacit per legem ut furta defugas, & ille de his præfideat cogniturus. Ita fit, ut si principi illi obtemperaueris, ad optimas actiones tibi uel operam præstet.

Si autem malū feceris time, non enim sine causa gladiū portat. Non enim princeps nobis formidini parit, sed nostra malignitas, qua & principis gladius exercet, id est, principis potestas, quæ poenas exigit. Neque enim temere ille succinctus est ferro, sed ut improbos tormentis afficiat.

Dei enim minister est uindex in iram ei q̄ malū operatur. Cum laudibus princeps uirtutem extulerit, dei uoluntatem exequitur, cum gladio utitur, dei minister est. Cum uero uindex fuerit uirtutis, nequitia insectatur. Plerique enim non dei magis quam principis formidine ducti sese ad uirtutem exercent. Præsul itaque ille, cum animaduertit in improbos ad uirtutis uindictam, dei ministerio fungitur.

Ideoque necessitati subditi estote, non solum propter irā, sed etiā propter cōsciam. Necessē est, inquit, ut subeas iugū, ut nō modo uel dei uel principū irā nil prorsus periclitetur ut cōtumax, nec intolerabili afficiaris supplicio, sed etiam ne conscia carere appareas. Ine ingratius in beneficis arguaris. Maximis enim beneficijs principes ciuitates donant. Per illos namque nostra hæc uita cōstat. Qui si tollant e medio, auferant & cuncta necesse est, uocantibus infirmiores potētibus. Suadet ergo sibi conscia tua, eis honorē ut deferas, q̄ nobis bona hmoi largiunt.

Princeps iustitiam exercet est dei minister.

Princeps q̄ sit
necessarius

Ideo em̄ & tributa p̄statis. Ipse inquit principū istiusmodi in te beneficia testificaris. & probas, cum eis tributū & mercedē dependis. Quod sane perspicuū est, eo te illud p̄soluere, quia & tui curam illi susceperint. Neq; em̄ p̄stidibus ipsis hos, census a principio detulissimus ni nobis fuissent p̄necessarij q̄pe cū ipsi curis uacui, hos habeamus, q; p nobis inuigilant.

Ministri autē dei sunt in hoc ipsum p̄manentes. Fit itaq; uel dei id uoluntate, ut tributa suis ministris pendant. Vult em̄ deus ut pax ipsa & uirtus exerceant, & propulset iniquitates, additq; deo uolente ministri sunt principes & illi parent, cum ministerio isto funguntur, & pro cōmuni hominum statu labores insumunt, in eoq; & p̄stant & conuictur, ut uitam ipsi per quietem ducamus. Si quis uero hoc principatu abutitur, nihil is principi officit, quin suum ille, & moderandi & ministrandi decus tuteatur.

Reddite ergo om̄ibus debita, cui tributū, tributum. Cui uestigal, uestigal: cui timorē, timorem: cui honorē, honorē. Debitū (inquit) tibi quoddā inexcusabile impositū est, quod p̄soluere principibus debeas, gratitudinis scilicet. Redde itaq; uniuersis qbus creditus uestigal: cui p̄ tributo, tributū p̄solue. Nec solū pecunias deberi illis affirmat, quin & timorē, hoc est, pudorē & uerecundiā, & honoris plurimū principibus exhibendū, ita ut cui debeat hic honor, honos reddat. Timor autē duplex est, altero noxij, ex malorū facinorose conscia corripitur, alterq; uicissitudine quadā impertitur, qui mutuo detinetur amore, cuiusmodi timor, honor est qdam p̄cipuus. Qualis ille uidetur cum inquit, nihil deest timentibus eum, & timor dñi permanet in seculum seculi, timor ante hoc loco uenerationē quandam p̄tendit.

Tributa prin-
cipibus esse p̄-
denda.

Timor duplex

Psal. 33. 18

Memini quicq; debetis, nisi ut inuicem diligatis. Soluite (inquit) quæ maiora sunt debita, nunq̄ tamen p̄soluere charitatem uelitis, quin potius sit illa uobis in debitum quoddam perpetuum. Neq; existimes uelini, si hodie proximo te beneuolam p̄stiteris, fuisse te ob id beneuolentiæ uinculo liberatum, ut eūdem mox in crastinū negligas, sed exactissima te proximo cuiq; perpetui amoris esse obnoxium.

Tora legē im-
plet, q̄ proximi
amorem p̄sequit.

Qui em̄ diligit proximū, legē impleuit. Nam nō adulterabis, nō occides, non furaberis, non falsum testimoniu dices, non cōcupisces, & si quod est aliud mandatū, in hoc uerbo instauratur, diliges proximū tuū sicut te ipsum. Totā legē implet q̄ proximū amore p̄sequitur. Itaq; amare hūc debet, cum ex hoc animi affectu, tantū quicq; beneficij uendiceret, ut legē ipsam adimpleat, em̄ uero & mandatorū summā, breuibus explicat. Virtutis namq; ut principū, ita & finis est charitatis. Lex ergo interiorē quadā beneuolentiā exigit, q̄pe quæ istiusmodi iubeat, haud se cus ac te ipsum, proximū colas, Christus uero, quod p̄fectius est, longe magis hunc esse beneuolentiā complectendū iniungit, quem nos ipsi complectimur. Quādoquidem uel animam ipsam amici gratia ponendā commonefacit.

Johan. 17

Dilectio proximi malum non operatur, plenitudo ergo legis est charitas. Duas charitati inesse uirtutis species patefacit, mali uidelicet abstinentiam, cum malum inquit non operatur, & boni operationem cum infert, impletio igitur legis. Quo fit ut integram nobis uirtutem patriat charitas, quæ lege p̄tenditur.

Per charitatē
reliquæ uirtu-
tes constant

Et hoc scientes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere. Debetis (inquit) plurimi facere charitatē, per hanc namq; & reliquæ constant uirtutes, & temporis gratia, quia in proximo est resurrectio, in propinquo & dei iudiciū. Necesse est itaq; ut ab ignauia & torpedinis somno excitemini, promptioresq; sitis & parati ad opera, quæ resurrectione sint non indigna.

Nunc em̄ p̄pinq̄ior est nostra salus, q̄ cū credimus. Quā par erat ut illi in fidei ipsius primordijs, maiore de se diligentia & feruore p̄staret, & deinceps t̄pis p̄cessu refrigererent, dixit magis hoc t̄pe futuro seculo appropinquamus, q̄ potiore quoddā salutis noie expressit. Siq; dem peccatibus illud nō saluti fit, sed exitio futurū. Cū itaq; ad diē illū p̄pinq̄iores accedimus, maiori studio uirtuti est incubendū, q̄ postmodum ex his quæ insequunt ostendit.

Hor seculū hoc
exprimit, dies
futurū iudiciū.

Nox p̄cessit, dies autē appropinquabit. Id est, ad finē nox ipsa declinat, exempli gratia: Concedamus horis duodecim p̄duci noctē, e qbus decē exactis p̄ouectā hanc dicimus, i. p̄p̄modū finē t̄sgressam, breuēq; fore ut finiat: q̄ in aurora iā uergat. Sic sane p̄ noctē hoc seculum exprimit, cū quia in eo pleriq; uersent in tenebris, tum etiā q̄ singulorū sit uita occultior. Dein uero per diē, futurū illud p̄tendit iudiciū, quia in eo sint iusti p̄ndorē habituri & gloriā & quæ adhuc cæcata sunt, & occulta patebūt cūcta. In euāgelio t̄p̄ per diē p̄stans hoc seculū dicim⁹, quia in ea sit bonis opibus studēdū, p̄ noctē uero futurū, q̄a nemini i eo licebit aliqd̄ opari.

Johan. 9

Abijciamus ergo opera tenebrarū, & induamur arma lucis. Opera uocat peccati actiōes, utpote quæ plurimū difficultatis habeāt & negotij, & in maximo sint cū in hac uita, tum in futura, discrimine. Iustitiæ uero arma, quæ uirtutis sunt opera, qbus hūc qdem feciores redduntur & tui, q̄ illa sunt nacti. Ea nāq; armorū sunt loco, & afferūt charitatē. Abijciamus autē tenebrarū opa, cū inquit & lucis arma induamur, & quemadmodū possint delictorū actiōes defugi, & ad uirtutē possumus induci, facilitatē ostendit. Nam ut nobis p̄facile est altero deposito indu-
mento

mento ut alterum induamus, sic leue admodum reiecta nequitia, ut uirtutem sectemur.

Sicut in die honeste ambulemus. Dixerat supra appropinquare diem, nūc imminere hūc indicat, cū honeste inquit in die ut ambulemus. Et quoniam ea apud Romanos gloria plurimi erat, quæ esset a multis delata, pellicit eos & moderatur, per honestatis eiusmodi appellationē. Neq; ambulate dixit, sed ambulemus, ut minus molestā exhortationē hanc reddat. Nihil enim adeo impudētā parit, q̄ praua facinora. Vti cōtra, nulla re magis q̄ uirtute cōparat honestas.

Paul⁹ non p̄-
bet potū, sed ut
ni in teperantiā

Non in comestationibus & ebrietatibus. Non potū prohibet, sed uini potus in teperantiā. Nec uino frui, sed temulentia interdicit, quos em̄ græce cantiones dicunt, quæ post nimia uini luxuria, & potū abundantiā p̄ luxū & incōtinentiā decāta, q̄ etiā p̄p̄p̄ia dicitur.

Non in cubilibus & impudicitijs. Cū ebrietatis mentionē fecisset, nūc & mala quæ hanc subsequitur cōmemorat. Nam uel ex hac uolentia, feuitia & impietas oritur. Hoc autē loco nō legitimū mulierē concubitu prohibet ineundū, sed incestum & adulterium.

Dala; temple
ria.

Non in contentione & emulatione. Sublatis quæ ex concupiscentia prodeunt malis, nūc quæ ab ira nascitur comprimit uitia. Nil enim adeo Venerē ipsam succendit, & iracundiā concitat, q̄ temulentia. Ex emulatione autē contentio oritur. Qui em̄ alteri inuidet, & ad cōuitia deum deuenit. Contentio namq; cum sit sublaturus, ad liuorē unde illa originē sumpsit decurrit. Et qm̄ ex ebrietate & comestationibus incendunt & bella, & domus euertunt plerumq; post illas, contentiones & inuidiæ meminit.

Sed induimini dominū Iesum Christū. Cum nos fordidis uestibus exuisset, ut optimis ornet, non ultra lucis armis non induit, sed quod horribilius est pro ueste Christū largitur. Hoc fit quis fuerit obductus, omnem prorsus est uirtutem adeptus.

Carnis cura,
quō sit brida et
quatenus

Et carnis curam ne feceritis in desiderijs. Nihil sane quo minus carni prouidendū sit impedit, sed illi ne ad uoluptatē & luxum indulgeatur iniungit. Perinde ac si dicat, carnis dūtaxat ad sanitatem, non ad incontinentiā habenda est ratio. Nec em̄ dici prouidentia posset, quæ carni flammā & incendij excitaret, & ignis caminū & gehennā illi succenderet. At unū illud quærendū, ut carnē bona ualitudine habeas. Neq; p̄ter id q̄ppia curæ habendū, ne libidinē nimia carnis indulgentia excites, quin studiū om̄e tuū spiritualibus in rebus impendes.

Cap. XIII

Infirmū autē in fide assumite. Ex ludæis pleriq; uel post Christi fidē susceptā, escas a lege olim interdictas cauebant. Et ita ut a carne suilla his quondā in esum uetita, abstinerēt, nō dum confisi a lege prorsus desciscere, sed cum minus se tolerabiles fore existimarent, si suillam & solam non ederent, cæterarū carnū esu intermissō, oleribus uescabant. Cæteri uero qui p̄fectiores iam essent, nec huiusmodi escā, & si lege interdictā cauerent, cauentibus conuitabant. Veritas itaq; Paulus, ne si potiores illi & stabiliti iam fide, imperfectiores alios minus oportune incescerent, nec decerent, & leniter castigarent, obturbarent potius, & a fide suscepta summoerent, qui aliqd̄ uiderentur proficere. Et rem prudenter pertractat, & alternatim horū partes tutatur. Siq; dem ne conuiciantes audeat obiurgare, q̄ nequiter agant, ne imperfectiores in sua pertinacia confirmet, nec rursum iure illos ab his castigari, ne ad criminandū hos redderet acriores, sed modeste hos admonet. Et uidetur qdem fide iam obfirmatos potius increpare, cū tamen sub sermonis quæ ad hos habet p̄textu, castigationē oēm in infirmiores conuertat. Quod placet ex uerbis qbus ad hoc utitur, potest intelligi. Nam cū infirmos appellat, confestim ualitudine affectos ostendit. Cū uero assumite inquit, hoc est, iuuat, arguit illos cura indigere, & medela non medicari, quod ultimū sane est morbi indicium.

Non in disceptationibus cogitationum. Hoc est, nil altercantes & uarijs suggestionibus perturbemini, quin ægotantem curandum existimate.

Infirmū autē ē
in cibis delectū
Iudaicū fas
cere

Alius em̄ credit manducare se omnia, infirmus autem holus manducat. Comparat cum imperfecto qui sit perfectionem adeptus. Inquitq; Perfectus qdem in fide confusus, indifferenter omnia comedit. Imperfectior uero, utpote q̄ mutabundus sit & instabilis, holus habet in esum. Aequum igitur, ut curetur, q̄ offendatur infirmior.

Is qui māducat, nō māducat nō spernat. Et q̄ non manducat, manducantē non iudicet deus em̄ illū assumpsit. Qui om̄ibus uescabantur tanq̄ in fide p̄fectiores, cæteros aspernabantur. Qui pro ludæorū more a plurimis abstinebāt, & rursum q̄ minus uescerent, eos q̄ om̄ibus uescerentur quæ uitio condēbant. Et qm̄ horū pleriq; erant gentiles, uel horū, inquit, apostolus deum suscepisse uelamē suū, hoc est, suā ineffabilem grām in eos ostendisse. Qui igitur cū eis ultra de lege contendis, Quādoquidem & eos deus iustificauit.

Tu quis es qui iudicas alienū seruum, suo dño stat aut cadit. Perfectiores alloquitur istiusmodi, ut quemadmodū eos a proximi contemptu auertit, sic ne alios iudicet, dehortatur. Vtrunq; em̄ id factabant q̄ magis in fide p̄ficerāt. Nā & minus p̄fectos aspernabantur & iudicabāt. Tacite autē carpit hoc loco qui nondum ad fidei perfectionē euaserit, p̄inde ac si dicat. Neq; em̄ q̄ huius facta iudicāda nō sint, eo iudiciū interdicto, sed q̄ alteri sit in seruitutē ascriptus, hoc est, non tuum sit, sed dei mancipium. Qui & si sit morbo affectus, haud tamen seruitutē euasit, nec

ob id penitus desperandus. Rursum ut hunc consoletur, non profus eū inferi fuisse collapsum, sed siue fter pedibus ait, siue labatur utrunq; in domini, siue lucrum, siue damnnum cedit.

Stabit autem, Potens est enim deus statuere illum. Cum (inquit) a deo hunc obfirmatum iri, labantem arguit, & ita ut consistendum diuina ope indigeat. Quod dicere de his consueuimus, de quibus nulla haberi spes possit.

Neophytis p̄
cebar Paul⁹
indulgebat.

Nam alius iudicat diem inter diem, alius iudicat omnem diem. Erant nonnulli qui & si a carne suilla non abstinere, statutis tamen diebus ab ea cauebant. Alij uero qui illam assiduo hē sitaret, qui tamen abstinentes illos, quod minus ederent, incusabant. De his itaq; mentionem nunc facit, inquit; alius aliter iudicat, ita ut in æquo sit res, haud tamen ob eiusmodi abstinentiam incessendi sunt fratres. Ex his quidem & abstinentibus condescēdere uidetur Apostolus, utpote in quibus recens esset fides plantata.

Unusquisq; in suo sensu abundet. Perinde ac si inquit, cum de dogmatibus agitur, nequam est opus ut nostro sensu ducamur, quin erunt quæ ab alijs acceptimus tenenda, uel si angelus e cælo demissus diuersa denuntiet. Cum uero de ciborum abstinentia contentio oritur uel alijs istiusmodi, si qui sunt ex Neophytis qui delinquant, uel indulgentia egeat, laxanda his erit, non intendenda seueritas.

Qui sapit diem, dño sapit, & qui manducat dño māducat. Qui diem (inquit) obseruat, dñi ob gratiam seruat, quia eum ueretur. Qui uero minus hūc obseruauerit propter dñm, tanq̄ in Christo perfectionem adeptus, omnibus legis obseruationibus euasit superior.

Et qui manducat, domino manducat, gratias enim agit deo, & qui non manducat, domino non manducat, & gratias agit deo. Vnum (inquit) illud perquirimus, si dei respectu gerantur omnia, eidemq; per eos fit aguntur & gratiæ qui abstinent, & qui cibum sumunt, quod sane si mente hac geritur, calumniari poterit nemo. Hæc quidem, ut diximus Neophytorum ob gratiam disserit, & tacite carpit qui Iudaicæ legis instituta sectantur, cum inquit: Et qui non comedit, deo gratias refert, quo enim id pacto ageret, qui adhuc a lege penderet? Solus itaq; qui comedit, deo gratias agit.

Nemo enim uestrū sibi uiuit, & nemo sibi moritur. Siue em̄ uiuimus, deo uiuimus, siue morimur, deo morimur. Dominum (inquit) habemus, cui curæ nos sumus, qui pro diuitijs, uitam hanc nostram ducit, & mortem pro damno. Neq; enim nobis ipsi dūtaxat uiuimus, sed etiam domino. Vitam autem hoc loco intelligit quæ fide constat, & mortem quæ a fide excidit. Nequaquam igitur eos permittitur est deus, qui fuerint infirmiores, subire hunc secundum fidem interitum, uel in fidei huius causam prolabi.

Siue igitur uiuimus, siue morimur, domini sumus. A fidei morte ad naturalem pertransit, qua de nūc disserit, uidelicet siue naturæ uitam hanc uiuimus (inquiens) siue mortē obimus.

In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, ut uiuorum & mortuorum (domini) sumus, rum dominetur. Vel hoc ait tibi ut suadeat, dominū eorū qui imbecilliores sunt suscepturū curam, ut in uitam redeant tandem, quia & sanguinem fuderit & subierit mortem, ut in nobis ius & imperium habeat. Quo ergo pacto non & illis prospiciat qui in eius sint seruitutem reda ti, & quorum causam sit tam multa perpessus? Porro si uita perfunctus solet deus prospicere, quid illis facturus est, qui adhuc in humanis agunt? Hæc uero ideo intulit, ut pudore offundat qui Iudaicos ritus sectetur, suadeatq; uel eum qui adhuc legi intendat, ingratum se Christo prestare, qui pro se mortem obierit.

Iudaicos rit⁹
obseruātes ra-
cite reprehēdit

Tu autē quid iudicas fratrem tuum, comedentem ut gulosum, & tu autem comedens, quare spernis fratrem tuum tanq̄ modicæ fidei? Frater est, non oportet aspernari propriū membrū. Num tu pro ipso redditurus es rationē? Ipse constituet ante tribunal, & ipse pœnas subibit. Vides quemadmodum per hæc quæ ad perfectiores edisserit, perterrefacit Iudaizantem, utpote qui apud tribunal illud horribile subiturus sit cruciatum.

Esā. 45.

Scriptū est enim: V iuo ego dicit dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & om̄is lingua confitebitur deo. Itaq; unusquisq; nostrū pro rationē reddet deo. Quod inquit fore ut tanquā serui apud dominum iudicemur, & Propheta testatur, cum dicit: Omnes mihi genu flecturi sunt, & om̄is lingua, uel eorum qui ante conditam legem fuere mortalium, uel legis tempore confitebitur mihi, id est, factorum redditura est rationem. At cui? Nimis non legi, sed Christo. Quid ergo amplius a lege dependes?

Non amplius ergo inuicē iudicemus, sed hoc iudicate potius ne ponatis offendiculū fratri uel scandalū. Vtriq; inquit, quæ inter uos oborta est, soluite contentionē. Et ita, ut neq; ipse, qui comedit imbecilliorē in censes, nec tu qui a uetitis ecclis abstines fratre quoquo pacto offendas: quia ipse legem obserues. Scandalū autē & offensionis appellatio utrisq; uidet pro mutua qua dam sese offendendi uicissitudine tam uescienti, q̄ abstinenti competere.

Scio & confido in domino Iesu, quia nihil cōmune per ipsum, nisi ei qui existimat, quid iniquitatum commune esse, illi commune est. Postquam commonefecit minus esse offendendum qui-

dum qui infirmioris fit fidei, de cibis etiā statuit, imbecillum erudiēs, ne illos sume reuereatur, nec tanquam immundos abhorreat, inquitq;: Noui & confido non in cogitationibus hīcē humanis, sed in domino, hoc est, edoctus ab eo, & certior factus, quod nihil per se sit iniquitatum, id est, quo ad eius naturam immūdam, sed ad id eorum hominum fieri opinionem immūdam a quibus & solis fordidum habeatur, non cæteris.

Abstī eborū
immūdam

Si em̄ propter cibū frater tuus contristat, iam non secundū charitatē ambulat. Ad perfectiores hoc loquitur, & si nequāq; natura sint inquinata cibaria, oportuit tñ te a carne suilla abstinere, si charitatē eas obseruaturus, uel tristitia frater offensus afficeret, moxq; & ita sublingit.

Noli cibo tuo illum perdere pro quo Christus mortuus. Nec sane edulij gratia fratrem eneces uelim, aut puertas, quia Christo tanto sit studio & curæ habitus, ut huius gratia uel mortem subierit. Nam si te porcinam ille edentem carnē perspexerit, ex mutuo iurgio & astu obstinator fiet, & in discrimine erit, ne Christo relicto, legi profusus inhæreat.

Non ergo blasphemetur bonum nostrum. Hoc est, tu cum perfectionem sis inactus in fide (hanc em̄ & bonū appellat) noli hac tua perfectione abuti. Nec causam præbeas, ut quis hanc de te testetur. Nam cum perfectior sis, si imperfectum perdidideris, id ipsum quod tibi inerat boni obrectatoribus carpēdum expones. Potes etiam id bonum pro dogmate capere, quasi sic sentiat Paulus: Futurum omnino ob uestra dissidia & escarū contentiones hm̄oi, ut execrentur infideles, uestrum id bonum, id est, dogma hoc uestrum.

Perfectū sua q̄
fecerō non ab-
utatur

Non enim est regnum dei esca & potus. Neq; enim ob escam potum uel probatum nobis iri existimemus, nec id quidem cœleste illud in regnum inuenerit. Carpit autem eos qui ob cibatum huiusmodi plurimū sibi laudis uendicarent.

Sed iustitia & pax & gaudium in spiritu sancto. Ad regnum dei aditum iustitia p̄tefacit, id est, uniuersæ uirtutes, inculpabilis uita & pax, quæ proximo sine iurgio exhibetur, & læticia quam parit concordia, om̄is tristitia, quæ proximi ex afflictione oboritur. Et quoniam uel paruis in rebus pax quædam, & gaudium uidetur inesse, in spiritu sancto adiecit. Perinde ac si inquit, de pace equidem & hilaritate, quam in spiritu sancto constat inesse edissero, non aliqua quauis pace uel mundana læticia. Potest & sensu alio quodam profundiori id dictum interpretari, dicitq;: Qui a carne suilla haud quaquam abstinuit, saluti inferre iniuriam, quam ei moriēs Christus iam comparasset. Sic contra qui fratris ob gratiam ab eiusmodi esca se continuerit, iustitiam operatur quæ cœleste clarigitur imperium.

Iustitiae nomē
oes reures cō-
plectit Theos
phy lact⁹.

Qui enim in his seruiert Christo, placet deo, & probatus est hominibus. Ostendit hoc loco inanis gloriæ, & iactantiæ gratia obiurgasse se imperfectos, qui haberentur perfectiores. Qui enim uult, inquit, hominibus esse admirationi, non tantum ipsa uitæ perfectione, quantum ex pacis & reliquarum uirtutum gratia laudem consequetur, quas inter uel eam esse maximam constat, Christo scilicet inseruire & deo placere. Non tamen carnis suillæ abstinentiam

Itaq; quæ pacis sunt sectemur, & quæ ædificationis sunt inuicem (uirtuti & laudi) ducere, custodiamus. Quæ pacis sunt imbecillioris, cuiuspiam causa intulit. Isnanq; erat qui cæteros diuexaret. Quæ uero ad ædificationem spectant, propter perfectiorem aliquem dixit, utpote qui fratrem carpat & turbet. Quin uel utrisq; id crimen impertit, cum ad inuicem inquit, Cuiq; & pacis prius commemorasset, ædificationis deinceps, arguit haud facile posse proximi ædificationem sine pace constare.

Noli propter cibum destruere dei opus. Dei opus, fratris esse salutem affirmat. Non ergo hanc ipse dissolueris, quam Christus proximo comparauit, & cibi præsertim gratia, uelis uidelet ab istiusmodi esu abstinere, ut fratrem sic lucrificas.

Omnia quidem munda sunt, sed malum est homini qui per offendiculū manducat. Cum perfectiorem acius increpasset, ueritus ne infirmior in sua praua conscientia perseueret, rursum hunc in modum debertur. Sunt quidem omnia munda, officiant tamen hæc homini, qui improba conscientia obuertetur. Imperfectus enim suillam immūdam existimans, si hanc degustare cogat, magis incessitur. Necesse est itaq; ut a re prius ædificat munda esse in esum omnia. Bonum est non manducare carnem, & non bibere uinum, neq; in quo frater tuus offenditur aut scandalizatur, aut infirmatur. Tu inquit fratrem manducare cōpellis, quibus ille uti in cibis minus confidit. Ipse uero ea dixerim per te esse uitanda, quæ fratrem offendunt. Nec ideo quod mala hæc uideantur, quippe cum munda sint omnia, sed quod scandalum ex his inferatur infirmo. Scandalizatur enim ut leuis, offenditur autem quia morbo laboret, utpote qui fidei sit per exigua. Ex his itaq; omnibus pellicit firmiorem, ut fratri opituletur qui profus & fragilis sit, & imbecillus.

Est mūda sūt
oia, infirmi m̄
scandalizandi nō
sunt

Qui fidem habes penes te ipsum, habe coram deo. Hic plane explicat qui perfectior uidere iactantiæ gratia suam hanc ostentasse perfectionem, insert igitur. Vis ne te mihi nunc aperire quemadmodum de istiusmodi ecclis & sentias recte, & credas per puras esse: nil mihi dixeris uel alteri cuiq; significandum, sed satis sit tibi uel tacita conscientia tua, & deus ipse, cui tu potes.

Beatus

Beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod probat. Si hominum nemo prospexerit, ipsemet tibi, ad id consequendum facturus es satis, si te ipsum minus condemnes, nec ea in re tua te conscientia criminis arguat, quam uel probaueris uel elegeris consecrandum. Intelligas autem haec de propofitis etis dumtaxat dici.

Qui autem ediscerit si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide. Qui haeret inquit, nec fidentius edit, damnatur. Nec eo quod immundus sit cibus, sed quia diffidit hunc mundum esse, & illum perinde ac si inquinatus esset, libauit.

Omne autem quod non est ex fide peccatum est. Quotiescunq; quispiam uel nihil confidit, uel autumat obsonium aliquod immundum esse, & ita ut deprauiata conscientia illud degustet, prorsus est peccato obnoxius.

Cap. XV.

Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere. Lenit hoc loco & hortatur perfectiores ut alios instituendi secum una onus insumant, quod sane praeredit, cum inquit: Nos qui fortiores sumus. Nec simpliciter infirmos dixit, sed infirmorum imbecillitates. Duplici usus uocabulo, ut ad maiorem hos considerationem alliciat.

Et non nobis placere. Cum diceret oportere nos sustinere, docet quemadmodum fieri id queat, si ea uidelicet quae nostra sunt nil nequiramus.

Unusquisque uestrum proximo suo placeat in bonum, ad edificationem. Ne forte perfectus ille id inquit, ecce ipse ad me quod bonum est attraho, ad edificationem adiuuix: perinde ac si illud inferat, nunc quidem & si quod agis rectius, uerum quia minus sit opportune, ad perditionem potius faciat. Siquidem in tempestiua obiurgatio nihil edificat.

In tempestiua obiurgatio nihil edificat. Psalms.

Et enim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est, impropria impropertium tibi ceciderunt super me. Christum producit in medium, ut arguat nobis eius exemplo uiuendum. Illi namque licebat se a quouis opprobrio & contumelia uindicare, neque ea quae passus est perpeti, si sibi ipsi placere maluisset, hoc est, si quod sua intererat, conquisisset. Sed suo iure repudiato, tum cruciatus, & tormenta potius excepisset, haud sane bonam de se multitudini opinionem iniecit. Quippe quia impotens esse & nullius momenti uideretur, habereturque pro malefico & ductore. Alios inquit saluos facit, seipsum autem saluare non potest. Exprobrantium itaque impropria tibi patri in ueteri testamento obiecta, in me filium reciderunt. Ita fit, ut nil noui mihi obtegit esse uisum.

Mat. 27

Quaecunq; enim scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturae spem habeamus. Haec autem inquit ideo sunt scripta, ut ea fecerim. Hoc loco etiam ad tentationum tolerantiam illos hortatur, cum ait: Vel scripturae ipsius hortatu ualidiores effecti toleremus, tolerandoque ostendamus nobis spem esse uegetam quandam & stabilem. Siquidem qui sustinet, sperare futura bona uidetur, quemadmodum contra qui impatientior est, a spe ipsa excidisse conuincitur.

De patientia & consolationis cur dicatur

Deus autem patientiae & consolationis det uobis id ipsum sapere alterutrum secundum Christum Iesum. Arguit ex sacris literis deum una & tolerantiam & consolationem largiri, eoque ipsum patientiae deum & consolationis appellat, utpote qui harum sit & largitor & causa. Optat itaque & his comprecatur, id ipsum ab eo adiuuicem sapere exhiberi. Illud enim est certioris charitatis indicium, ut quod de se quispiam sapiat, itidem & de proximo sentiat, ad quoniam est alius quidam huius seculi amor, intulit secundum Christum Iesum, hoc est, ut illa sapiatis quae Christo Iesu sunt placita.

Ut unanimes uno ore glorificetis deum, & patrem domini nostri Iesu Christi. Quid nam lucriconsequimur cum unum omnes sentimus & sapimus? Nempe quia deum laudibus ipsi offerimus. Nec ore dumtaxat uno id agimus, sed & animis unis. Hoc enim cum unanimes ait, praetendit. Mox illud seorsum orditur, & patrem domini nostri Iesu Christi, quod si ita perlegas uidelicet ipsius Christi deum et patrem esse, neque potest id absurdum uideri. Est enim secundum humanitatem Christi deus, & pater secundum diuinitatem.

Johan. 13

Propter quod suscipite inuicem, sicut & Christus suscipit uos in honorem dei. Superioribus monitis iterato insisit, & in exemplum Christum inducit. Id sane inquit, cum uobis inuicem opem tuleritis, deo in gloriam cederet. Istiusmodi namque uestra animorum coniunctio deo laudem offert. In hoc enim inquit cogniti sunt omnes, quod ipse me miserum in mundum conuenientis, quemadmodum contra uestra dissidia deo blasphemia pariuunt. Nam & gentiles cum Christianos homines uiderint factionibus inter se concertare, fidem ipsam criminantur & culpant.

Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circuncisionis propter ueritatem, ad confirmandas promissiones patrum. A superioribus quae subsequuntur dependent. Ostendit autem hoc loco Paulus: Christum haud quamquam sibi ipsi gessisse morem, sed nostrum potius gratia omnia tolerasse, Et gentibus suadet, ne in Iudaeos qui credidissent superbe & insolenter se gererent. Constat enim Iudaeos ex diuinis pollicitationibus suis maioribus factis, fuisse salutem affectuos. Gentiles uero misericordia solui & dei benignitate saluos factos, quod ait dicit tale promissum Abraham fuerat praepidit, fore scilicet

Sene. 22. Gentiles ex dei misericordia salui facti.

re scilicet ut eius semen mundum hereditaret. Verum cum omnes qui ex Abraham ortum duxissent fontes essent & peccatis obnoxii, utpote qui fuissent legem praeruaricati, eoque et promissione illa uiderent indigni, uenit Christus & legem impleuit, & circuncisionem insuper in se admisit. Lege itaque adimpleta, circuncisionis & Abraham semen effectus, dei iram dissoluit, effectusque nos ad excipiendas promissiones idoneos. Ob id igitur circuncisionem suscepit, ut uera redderet dei promissa, non ut lege statueret. Quid igitur, heus tu, quod Iudaicos ritus sectaris a lege pendes? Cuius gratia ut a promissionibus excidas, haud sane in paruo uerfaris discrimine.

Christus autem circuncisionem admissit.

Gentes autem super misericordia honorare deum. Qui ex Iudaeis essent oriundi & si uidebant indigni, habuisse tamen constat promissiones. Ipse uero gentilis ex sola dei clementia saluus est redditus. Propterea & merito debes laudem deo enixius deferre & gloria. Haud quaque igitur me inculpandum existimabis, si uos appello & alloquor. Exposcit enim sacerdotale hoc meum officium, ut euangelium praedicem. Qua in re uerbis uos pro cultro. Estis enim uos hostiae loco. Quis ergo sacerdotem insimulabit illatae iniuriae, quae nouacula admouerit ad immolationem iam destinatis?

Sacerdotale officium est age limum praedicare. Psalms. 27. Reg. 22. Saluus factus. Gentes cum Iudaeis creditur.

Sicut scriptum est: Propter hoc confitebor tibi in gentibus domine, & nomini tuo cantabo. Et iterum dicit: Laetamini gentes cum plebe eius. Et iterum: Laudate omnes domini, & magnificate eum omnes populi. Et rursum Esaias ait: Erit radix Iesse, & qui exurget regere gentes, & in eo gentes sperabunt. Testimonijs omnibus his inductis, nititur Paulus demonstrare, futurum omnino ex gentibus homines cum credituris Iudaeis iungant, & unum sentiant omnes, Iudaeos praeterea frenat & comprimit, ne in gentiles superbiant, cum pateat plane prophetas gentiles uocasse. Quin etiam & his qui ex gentibus sunt, psuadet humilitate per se sectanda, arguitque eos tanto plura deo debere, quo & multa astutim acceperint. Siquidem cum essent non populus, unum sunt populo. Confitebor autem in gentibus, sub Christi persona prolatus est, hoc est, praedicato te o pater in gentibus. Erit autem radix Iesse, id est, ex radice Iesse prodibit, qui surget dominari gentibus, hoc est, Deus autem spei, repleat uos omni gaudio & pace in credendo, ut abundetis in spe. Christus, & uirtute spiritus sancti. Precatur his, ut omnia laetitia impleant, qui ex Iudaeis uidelicet erant fideles effecti, pace uero gentiles. Hinc quoque sunt uisus in sensos hos habuisse, qui adhuc a lege pendebant. Vel potius utraque haec nationes odia inter se exercebant. Verum quo pacto hi possunt gaudio repleri & pace? In credendo quidem: Fides uero qua in re uobis est profutura? Nimirum ut in spe abundetis, sperantes futura, & aduersa, & grauiora tolerantes. Ad quod praeterea, & spes nobis conduxerit, si quae ras? Ad consequendam haud dubie spiritus sancti uirtute, quae spem nobis ipsam reddit ualidiorum. Largitur enim & spes ipsa nobis spiritus sancti potentiam, & rursum spes haec a sancto spiritu stabilitur.

Deum inter gentes & Iudaeos

Certus sum autem fratres mei, & ego ipse de uobis, quonia ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere. Cum duriorum habuisset multis in locis orationem, consolatur hos tandem. Nec solum audiui, inquit, sed certior sum uel ipse ego effectus, qui uos obiurgo & criminor, quod estis bonitate referti, hoc est, mente bona, & erga fratres beneuola. Vel integram uirtute ipsam bonitatem appellat. Nec bonitate dixit habetis, sed pleni bonitate estis. Nam nihil prodesset, si essemus bonitatem adepti, nec scire quemadmodum illa utendum sit. Propterea omni scientia subdidit, ut possitis alterutrum monere. Hoc est, non solum uos discere, sed alios commonefacere, & castigare.

Hudacius autem scripsi uobis fratres ex parte, tanquam in memoria uos reducens. Erant Romani id temporis in summo dignitatis fastigio, ideo & elati animi uidebantur & tumidi. Et eos nunc propterea lenit cum inquit, audacius scripsi. Admodum namque istiusmodi uerbis hos frangit. Neque his contentus, sed ex parte adiecit, id est, placide & breuiter. Nec in docentis more id egi, sed in memoria redigentis, hoc est, paululum admonentis.

Romani tumidi, ideo sermo ne blando lenis esset.

Propter gratiam quae data est mihi a deo ut sim minister Christi Iesu, in gentibus sanctificans Euangelium dei. Humili admodum sermone utitur, inquiens: Non enim mihi ipsi honorem ulro arripui, sed deus huic mihi decreuit, qui me ad id operis segregauit. Nec meis pro meritis, sed sua ex gratia. Ad quod autem mihi data est gratia: Certe ut euangelij ministerio fungar & sacerdotij. Nil itaque mihi succenseatis si uos alloquor. Id enim mihi est sacerdotij munus, ut euangelium praedicem, & pro cultro sum sermonem sortitus, & uos hostiae loco. Quis ergo sacerdotem insimulabit qui cultrum adigat, in sacrificium destinatis.

Ut fiat oblatio gentium accepta, & sanctificata in spiritu sancto. Neque eo ad uos scripsi, ut laudem mihi aliqua uentidem, sed cum reliquis gentibus ut saltem & uos consequamini. Hoc pacto gentium ipsorum oblatio omni sit ex parte accepta. Quandoquidem uniuersi deo fructificauerunt, sanctificata in spiritu sancto, hoc est, in puriori quadam & spiritali uita. Neque enim sola ex fide, quin & ex optimis uitae actionibus, sanctitatem quis adipiscitur. Credentes enim, & baptizati accipiunt spiritum. Verum si rectis operibus caruerimus, extinguitur omnis suscepta illa spiritus gratia. Reprimat insuper Romanorum elationem, ne eum dedignentur in praepertorem habere, qui uniuersas gentium deo obulerit nationes.

Sanctitas non ex fide tantum sed ex bonis operibus

Rebo

Habeo igitur gloriam in Christo Iesu ad deum. Postquam se humilem admodum reddidit & abiecit, rursum tamen suum sermonem paulo effert, ne omnino contemptum habeat. Inquit, mea gloria non in me ipso aut in meo studio & industria posita est, sed in Christi gratia. Vixit quibus in rebus gloriam & ipse quaesierim, in his eadem quae dei sunt dixerim. Hoc est, non in uanis his & momentaneis, sed in spiritalibus ipsis mea omnis est gloria.

Non enim a deo aliquid loqui eorum quae per me non efficit Christus, in obedientiam gentium uerbo & factis, in uirtute signorum & prodigiorum, in uirtute spiritus dei. Quoniam euangelij se ministrum uel in omnes gentes asseruit, nunc subdit nihil eadem gloriosius, neque ut iactabundus & insolens praedicat, quod ipse non gesserit. Quin potius nihil ipse confecit, sed deus pro instrumento quodam usus & organo operatus est omnia. Quodcumque enim uel loquor uel sum de caelestibus philosophatus, uel si quid aliud ago, uel si uitam duco caelestem, & miracula factito, deo sunt accensenda, non mihi. Differat autem a prodigio signum, quod signum dici in rebus naturalibus solet, cum nouum aliquid & insolitum editur, ut illud quod Petri socius febricitans statim conualuit. Cum enim febris curatur, naturae officium est. Quod autem mox post tactum febris abscesserit, nouitatem praefert. Prodigium uero in his haud dubie constat, quae praeter naturam uidentur. Videlicet, cum biceps aliquis oritur, uel cum his uisum recuperat, quae cecus sit natus. Et quoniam signa hominum & prodigia daemonum opera quadam plerumque eduntur, in spiritus dei uirtute adiunxit. Vnde quanta sit eius praeterea dicitur dignitas, cuius tantum ualeat spiritus, ut istiusmodi admiratio dignissima faceret.

Prodigiū & signum differunt

Illyricum cōstituit Bulgariā.

Ita ut ab Hierusalem usque ad Illyricum repleuerim euangelium Christi. Perinde ac si inquit uisum dicitur, meorum spectare iudicium. Respice discipulorum meorum multitudinem. Ab Hierosolymis usque ad mare usque ad Illyricum, quod eius est regionis confinium, quae nunc Bulgaria dicitur, non praedicauimus, inquit, sed compleui euangelium. Ut arguat se non inanem habuisse sermonem, sed utilem plurimis & perfectum. Et ne forte existimes cum ab Hierusalem dicit ad Illyricum usque, recta illi fuisse profectum, & in circuitu addidit, hoc est, eas oras, quae in septentrionali sunt plaga, & ad meridiem uergunt uerbo transigi & peragrari.

Sic autem hoc praedicauimus euangelium, non ubi nominatus est Christus, ne supra alienum fundamentum aedificarem. Non solum tot innumeris gentibus euangelium praedicando, quod uisum est persuasi, sed me etiam ad homines contuli, apud quos fuerat Christi nomen inauditum. A deo ipse ab eo usum, ut me alienis discipulis ingeram, uel gloriae gratia, id agam. Itaque neque ideo ad uos iras dedi, quasi a uobis cupiam laudem uendicare, sed ut ministerium meum absolua. Alienum autem fundamentum apostolorum instructione dicit. Neque quod illi essent ab iniuice alieni, uel contraria praedicaret, id dixit, sed mercedis ipsius ratio. Siquidem aliorum apostolorum merita pro susceptis in Christi fide uulganda laboribus, aliena a Paulo uidebantur, quia nihil sibi afferrent mercedis, cum alijs ex euangelio uenirent.

Sed sicut scriptum est: Quibus non est annuntiata de eo uidebitur. Et quod non audierit de eo intelliget. Prophetia hoc loco ostendit adimpleta. Plurimum autem insudat & labore insumit ingentem, quod indociles admodum & rudes elegit instruendos, cui rei Paulus erat intentus.

Propter quod & impediabar plurimum, uenire ad uos. Vel id ipsum epistolae initio dixit, impeditus sum usque adhuc. Nunc uero impediti exponit causam uidelicet quia euangelium praedicando circumfaretur. Vnde ob id, inquit, eadem plurimum impediabar, hoc est, praesertim cupidus uos aedeundi, iter aggrediens interpellatus sum, & detentus.

Nunc uero ulterius locum non habens, in his regionibus, cupiditate habens ueniendi ad uos, ex multis iam praecedentibus annis, cum in Hispania proficisci ceperem, spero quod praeteriens uidebo uos & a uobis deducar illuc, si uobis ex parte fructus fuero. Impediabar, inquit, meus ad uos aduentus, quia inerat animus his in regionibus praedicandi. Nunc uero cum nullum mihi, his ipsis in locis negotium superest, ideo ad uos scribo, & facio de mea praesentis futura praedicatione certiores. Deinde ne forte illi obijcerent, cum nihil habeas ultra ibi negotij, ad nos quos parui existimas quasi ex otio abundanti, non necessitate conferre te cupis, sic infert. Habeo eadem ad uos iam pridem ueniendi cupidinem, eaque iam tandem explere contendo. Vixit rursum gloriae ducatur, a Paulo se tanto opere concupisci, tanquam ex teris praestantiores, & illud intulit. Cum autem in Hispania ipse concessero ad uos proficiscar, & ne illud etiam Romani obiectent. Perinde ac si supacaneum hoc tuum ad nos iter nunc Paulus paras, cum alio fidei concessorus, adiecit: Et a uobis eo traduci, hoc est, uosmet ipsa quae me urget necessitate, ut uel Hispanos conueniam, priores estis ad illos me dimissuri. Non itaque quae uestri parua quae ad apud me ratio constat, sum uos ipse praeteriturus, sed quia sic cogor ut faciam, cumque uel id afferre Romanis molestia uideret, maiorem illos in modum solat, cum inquit, si prius a uobis ex parte fruar. Vnde & summam suam erga Romanos aperit beneuolentiam, ex parte autem dixit, quasi id inquit, nullum posset unquam spiritus uel animi meum explere, uel uestra mihi conuersationis afferre satisfactionem. Pergratum itaque fuerit si uobis aliquo uero, uel in partem aliquam frui.

Pauli beneuolentia in Roma nos.

Nunc igitur proficiscar Hierusalem ministrare sanctis, praebuerit enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctos, qui sunt in Hierusalem. Possicatus fuerat superius se ad Roma

Romanos praetereundo iturus, sed cum esset suam profectioem aliquanto remoraturus, ne illos uideat eludere, & more causam explicat. Sicut quidem inquit, Hierosolymam concessorus, ut sanctis illis ministrum me praebear. Quod eo intulit, ut intelligamus quanta sit & quam clara huius mysterij uirtus. Et Romanos hortatur ad eleemosynam eroganda, quam quidem probatum est ait, hoc est rectum est id Macedoniae & Achaiae uisum. Nec minus et hos incitat, illos ut imitent. Vbi quae Paulus eleemosynam communicatione appellat, utpote quae in communem cedat utilitatem, praebentis uidelicet, qui accipientis. Cum uero aliqua dicit, eleemosyna tenuitatis expressit, ne uideat Romanis auaritia exprorbrare, & paritate. Pauperes autem sanctos, id est fidelium, qui duplici ratione ratione, misericordia complectendi, & quia pauperes, & quia uirtute sunt praediti.

Eleemosyna cur a Paulo obicitur.

Placuit enim eis & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent & in carnalibus ministrare eis. Nihil inquit mirum est, si uisum sanctis necessaria ministrasse. Quippe quae his plurimum debeant. Quo pacto id inquit: Quid ni, cum ex Iudaeis, quibus assero hos esse obnoxios oriundis sit Christus, & bonorum gratiam in mundum concesserit. Ab hisque & apostolos & prophetas & bona reliqua fluxisse constat, quae omni particeps factus est terrarum orbis. Vnde & merito debet gentiles istiusmodi uiris, bona facta carnalia suppeditare. Nec concitare hos dixit, sed ministrare, quippe quae ut ministris constituit. Nec carnalibus suis dixit, cum spiritualia Iudaeis ad iudicasset. Quod de non ultra essent carnalia illa, hoc est bona externa gentium praeterea, quae fide iam excepissent, sed fidelibus constitis. Prociat cum consummatione & assignatione eis fructum hunc. Hoc est in regionem ariarum (coia), condita, tanquam in asyria aliquod & locum tutissimum. Quae enim sic recedunt, dici possunt & obsequata. Fructum autem eo dixit, ut arguat eum maxime lucrifacere, qui aliqui egentibus impertitur.

Proficiscar uos in Hispania. Rursus Hispaniae meminit, ostendens necessarium sibi illuc fore iter suscipiendum. Nec tamen interea urbem praetereundam quasi eos parui estimaret.

Scio autem quoniam ueniens ad uos in abundantia benedictionis Christi ueniens. Hoc est, conspecturus sum uos in oibus bonis, quae secundum euangelium sunt, profecisse. Abundantia autem benedictionis, euangelij bona uenerosa appellat, quae benedictione sunt digna, i. laude, quam per euangelium promeremur. Poteris etiam pro benedictione eleemosynam intelligere, pinde ac si dicat. Inuenturus sum uos cum i. eleemosynis erogandis, tum in praesentia in omnes humanitate ad perfectionis apicem euasisset. Haec autem dicit, ut eos anticipet blandiendo, ut laudum cupidine capti, tales praestare se studeant, ut digni possint haberi, quos & essent omnes, & laudibus prosequantur.

Danlus tribuit Romanis quodam, ut illi eadem assequerentur.

Obleret igitur uos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem spiritus sancti. Haudquaquam fide se dignum existimat, sed mediatorem in praesentia facit. Christum inducit & spiritum sanctum. Patris uero ideo mentionem non facit, ut intelligas, nec filium, nec spiritum sanctum excludi, cum patris tantum meminerit spiritus autem intulit charitatem, quae ad modum enim, inquit, pater & filius dilexit mundum, sic & spiritus.

Et adiuuatis me in orationibus uestris ad deum. Ingentis sane humilitatis indicium, cum se uel horum precibus asserit indigere.

Ut liberer ab infidelibus qui sunt in Iudaea. Non enim dixit ut hos impugnem & superem, sed ut liberer: legem executus diuinam, iubentem orandum esse, ne in tentatione protinus inducamur. Simul etiam patefacit ad ministrandum his esse, qui in medio tori infidelium diuersentur, a quibus & se liberari precatur, uereturque ne fame illi in posterum deperirent.

Darth. xxvi. Darsi. xiiij. Luc. xxi.

Et obsequij mei oblatio accepta fiat in Hierosolyma sanctis. Hoc est, ut a uos libenti oblata excipiat. Vnde & illud comprehendere potest, haud satis esse eleemosynam impertiri, nisi & ultro haec contulerim, sit quilla ex rebus bene partis oblata, non ad iactantiam & gloriam contributa. Sic enim omnis ex ea deperit fructus.

Ut ueniam ad uos in gaudio per uoluntatem dei. Ideo inquit ab his eximi precor, ut quam primam & cum animi uoluptate uos uisum, si modo id fieri dei uoluntate liceat.

Et refrigerer uos uisum. Non ut uos instrua dicit, aut comonefacia, sed ut refrigerer. Hoc est, & uos in me estis ob doctrinam habituri quiete, & ipse in uobis ob aucta fide. Arguit praeterea sese & illos iam dudum certantes & laboribus multis affectos, quiete iam & otio indigere.

Deus autem pacis sit cum uobis. am. Consequitur ubique Paulus auditoribus bene precari, ubi illos instruxit. Commendo autem uobis Phoebe sororem nostram, quae est in ministerio ecclesiae, quae est Celsis. Hanc enim illis, cum esset epistola delatura, commendat, Magnificat etiam sororem appellat, quod plurimum ad auctoritatem facit, nec minus, & cum ecclesiae ministram dicit.

CAP. XVI.

Ut ea suscipiatis domino dignis. Hoc est, ob dominum gratiam hanc honorate. Qui est ob dominum aliquem excipit, uel minimam quaeque magno honore plequit, spernit si scitior sit quam suscipi, longe magis est honorandus. Propterea digne scitis adiecit, uidelicet quae ad modum excipienda sunt scitis.

Et assistatis ei in negotio uiri idiguerit. Hoc est, per uos illi optulaminum & manum portet. Item ipsa quae assistit multis & mihi. Huius primo laudes explicauit, mox ut suscipiat orat. Postremo & laudes repetit, unde quaeque hos coges ut in honore hanc habeat, cuius sit ecclesia ministerio usa, & plerique tulerit opem, & mihi ipsi orbis terrarum praeconi & tanta perpeffo Salutate Prisca & Anxilla adiutores meos in Christo Iesu. Fuere hi quidem mihi adiumento

E in ser-

Paulus ex op/ ficio victrabat nam rezebat te rozia.

in sermone & doctrina, laborum insuper & periculis participes. Nonnulli uero eo adiutores hoc dicunt, quia tentoria texerunt, quorum ex opificio, & ipsi cum Paulo uictrabant.

Qui pro aia mea ceruices suas supposuerunt. Perfecti quidem & hi martyres extiterunt. Quippe quibus Neronis tempore magni omnibus impenderet discrimen.

Quibus non solum ego gratias ago, sed cunctae ecclesiae gentium. Hoc loco istorum in se hospitum litate praetendit. Et ne ad gratiam haec falso uideatur dixisse, & alios testes producit.

Et domesticorum ecclesiam. Tanta erat hi pbitate ibati, ut suam domum & familiam omnem fideles reddiderint. Hos itaque domum ecclesiam dixit, nec solum quia Christi fidee exceperat, sed quia hospitio credentes admittebat. Eorum praeterea domus duci pro ecclesia debet, in qua dei timor inest & uirtus.

Audiant haec qui nuptiis copulant, & intelligant eas non esse ad uirtutem impediendo.

Salutate Epenetum dilectum meum, qui est primitiuus Achaiae in Christo. Per magnam est sane, a Paulo quempiam coli & obseruari. Qui non ad gratiam nouit, sed uero iudicio suam impertiri beneuolentiam. Primitiuus uero ideo dixit, uel quia maiorem reliquit pietatem, eoque & in Christo adiecit. Hoc est, non se pro huius seculi bonis, sed pro his qui sunt Christi, priorem obtulit.

Salutate Mariam, qui multum laborauit in nobis. Ex suscipitis pro ueritate laboribus, mulierem exornat. Non solum in quaerendis suis ipsius gratia uigiliis & humi cubatibus infudauit, sed in nobis apostolorum officio functa laborum insumpsit. Quaret aliquis, cur Paulus feminam hoc loco produxerit, uel ros erudierit ad fidem, cum nullam huiusmodi promittat mulieribus facultatem. Haudquaquam doctrinae apostolus iter dicit sermonem, sed de ne in confesum psideat mulier, uel suggestum cōscēdat, alios instructura, prohibet. Sed priuata ubique instructione maxime probat, sic enim & uxor uirum instituit, & Prisca Apollo edocuit. Nec illam aut multum alios instruxisse, sed laborasse plurimum, ut arguat illam uel in ergandis priuatis pecunijs, & modis alijs fuisse hoc ministerio usam.

Salutate Andronicum & Iuniam, cognatos & coeaptiuos meos, qui sunt nobiles in apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo. Non tantum laudis affert cum Paulo iusta necessitudine & propinquitas sanguinis, quam subita cum Paulo seruitus. Longe enim grauiora tolerabat fideles, qui solent captiui qui coepeditibus uincunt. Magni est sane faciendum, apostoli nomen fuisse sortita & Iunia. Praeterea quae mulier esset, quae praeterea maioris estimandum, & nobiles inter apostolos dici insignes. Sunt enim hi ex rebus gestis & optimis actionibus adepti nobilitatem. Nec Paulum pudet hos profiteri Christi fide suscipienda se praenuisse, quin potius & laudibus effert, quod ad id non anticipatum proflixissimam.

Salutate Ampliam dilectissimam mihi in domino. Stab impatore obseruari & coli, maximifit, quanto magis ab apostolo qui uirtutis gratia & dei respectu homines charitate complectitur.

Salutate Urbanum adiutorem nostrum in Christo. Id quod superiorem illa excedit laudem. Quinimo ab hoc illa originem sumit. Est enim haud dubie ille dilectus, qui fit in tali opere adiutor & socius.

Et Stachium dilectum meum. Hunc pari dignatur laude.

Salutate Apellē probum in Christo. Hoc est, qui nec criminis sit coargui, nec ualla affectus est nota. Nonnulli dicunt Probum hunc appellasse apostolum, quia alter quidam tunc erat Apelles idem nomen sortitus, moribus deprauatus & improbus.

Salutate eos qui sunt in Aristoboli domo. Hos nominatum non explicat, quia forte erant eorum quos supra meminit similes.

Salutate Herodionem cognatum meum, salutate & eos qui sunt in Narcissi domo, qui sunt in domino. Id salutate Tryphenam & Tryphosam, qui laborant in domino. De Maria quidem dixit (est fideles, itaque laboris plurimum insumpserit. De his uero, qui adhuc labori incubant, quod utique summam in laudem cedit, continenter aliquid facitare & infudare negotio.

Salutate Perfidem mihi charissimam, qui multum laborauit in domino. Haec quidem eo habet praestantior, quae Paulo sit charitate complexa, & opera simul pro domino impenderit plurimum. Hoc modo singulos pro dignitate appellat & reddit ad opus diuinum promptiores, & alios, ut imitentur, instigat.

Salutate Rufum dilectum in domino, & matrem eius ac matrem. Duplex id bonum, quod filius & mater irriphebiles sunt. Nec temere suam et matrem haec itulisset, nisi per magnam iesse mulieri illi uirtutem pcalluisset.

Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, & Hermentem, & qui cum eis sunt fratres. Haudquaquam attēdas quod nullam his adiecerit laudem, sed illud aduerte, quod cum ceteris essent inferiores, dignatus est tamen hos sua salute. Quin potius uel hanc in eos cotulit laudem quae fratres appellet.

Salutate Philogum & Luliam Nereum foreorem eius & Olympiam, & reliquos qui cum eis sunt sanctos. Ingenium sane uel horum est laus, quod sanctos nuncupat.

Salutate Iuicem in osculo sancto. Ne altercatio oriat quod uaria quacumque appellatiōe sunt nuncupati, & impari prius laudum genere affecti, hos demum ex osculo sancto pmiscet & pares facit, ne maior inferiorē cōtemnat, uel inferior maiori inuideat, osculo hoc sancto mitigatē oia & coequante.

Salutate uos ecclesiam Christi. Nec solum hos pares & unanimes reddidit, quin etiam & ab ecclesiarum unitate salute transmittit. Nam ecclesiam hoc nomine fideles omnes complectitur. Nil huc illi uel exprimes. Tam multis igitur personis, quod in alijs nusquam seruauit, hac in epistola salutem his impertitur. Quia nondum urbem ad Romanos conspexerat, & plerique quos antea cognouisset, Romam confugerant.

Apurta imp/dimento virtutis non sunt.

Femina apof/stolico fungens officio.

Paulus priuata foeciae instructionem permittit, non publica.

Olympia.

Alias nominum.

Osculo sancti.

rant. Eoque haud iniuria sigillatim illos commemorans, Romanis commendat.

Rogo autem uos fratres ut obsecretis eos qui diffensiones & offendicula praeter doctrinam quam uos didicistis, faciunt. Rursum eos comonefacit, non consiliodo, sed obsecrando, & cum honore non mediocriter appellat. Et tetantius se, ut patefaciat dolo, obseruare inquit, hoc est, diligenter illos caute. Praeedit autem diffensiones, quas mox & scandala subsequunt. Quod uero unitum est ecclesiae corpus, nullum habet aditum scandala, hoc est, haereses. Praeter doctrinam quam uos didicistis (inquit) non quam ipsi docuimus, anticipans eos & arguens excepisse iam se eius doctrinam & credidisse, & permanendum in his esse quae accepissent. Diffensiones uero & scandala, hoc est, haereses ab his induci, qui praeter apostolorum doctrinam & dogma aliquid afferant.

Et declinate ab illis, huiusmodi enim Christo domino nostro non seruiunt, sed suo uentri. Defugite hos, inquit, qui si uel nescij uel errore ducti delinquerent, reduci aliquando possent in uiam & corrigi. Sed quoniam scierunt in id facinus prolabant, uitandi sunt maxime, ludaeos uero hos esse indicat quos acerrime solet gulostatis infimulare. Istiusmodi enim ludaeorum uniuersum est genus. Ex hac igitur uentris inglutie & uitiorum seruitute omnes eruperunt haereses. Aduerte autem eum qui sit uentri & gula addictus, Christo seruire non posse.

Et per dulces sermones & benedictiones seducit corda innocentium. Insidiant (inquit) & blandiuntur. Id enim uerba sua uia pferunt & benedicta. Siquidem uerba beneuolentiae exprimitur, mens uero dolis est plena. Nec sane uos (inquit) seducit & fallit, sed innocentium, id est, simplicium corda.

Tetra autem obiecta in omnem locum diuulgata est. Gaudeo igitur in uobis. Incautos pro seculo alios & imprudētes, non uos inescant & alliciunt. Quandoquidem uestra obedientia, quae a summa mansuetudine oritur, ad omnes peruafit. Quo fit, ut non solum ipse testificari hac possum uobis inesse, sed orbis terrarum uniuersis.

Gaudeo igitur in uobis. Hoc est, uestri gratia, quia decepti non estis, afficior iocunditate. Sed uolo uos sapientes esse in bono, & simplices in malo. Arguit eos circumuentos fuisse non nullos, p simile id sane dicitur, quod dominus ait. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut colubae. Uult autem hos & sapientes in bono & prudentes fieri, hoc est, in propria, tam salutare, quam modum simplices uero in malo. Id ad mala alijs irroganda nil docti, simplex enim & ieger uita, nocet nemini.

Deus autem pacis cōteret Sathā sub pedibus uestris uelociter. Cum essent inter illos non nullos iam ortae diffensiones, pacis inuocat largitor, ut sedet haereses tollatque. Neque subdat titulum, sed quod acrius est, cōterat dixit. Nec eos modo qui diffidia moluntur, sed hos etiam praefectum & ducem commoliat. Hos autem a tpe consolatur, uel uelociter & breui futurum id intulit. Cōterat uero & optantis est & praedicis futura. Futurum siquidem est, ut sathanas ille tradatur in tenebras & deligetur.

Gratia domini nostri Iesu Christi uobiscum. Gratia eis commemorat, ut uel ex his quae iam per gratiam accepit, propiores reddant. Vel ex uirtutis bonis, ad fidem. Si enim uos deus, & si olim hostes & sibi inuenos saluauit, longe nunc magis perditurus est sathanam, qui mala ista interferit.

Salutate uos Timotheus adiutor meus. Hic enim apostolus in euangelio subleuabat. Magne sane id laudis, ut eadem faceret Timotheus, quae & Paulus facitaret.

Et Lucius & Iason & Sosipater cognati mei. Iason iste in actibus apostolorum plurimum uel dicat laudis, ut pote qui uiriliter pericula pro Christo subiret. Cognati autem & propinqui dicuntur, non modo qui carnis necessitudine, sed qui fide & religione nobis sunt iuncti. Ni enim tales praestitissent ut arctissimo uinculo fratribus iungerentur, nullam horum fecisset Paulus mentionem.

Saluto ego uos Tertius qui epistolam scripsit. Id autem non fuit laudis gratia scribit, sed ut uehementiorem uendicet a Romanis in se beneuolentiam, ut pote qui in his literis conscribendis operam his praestitisset.

Salutate uos Gaius hospes meus, & uniuersae ecclesiae. Hoc est qui me hospitio excipit, & quod maioris est gloria, & uniuersam ecclesiam domi recipiebat, quoscumque scilicet se aduentus fideles. Neque enim temere apud hunc Paulus diuertisset, nisi dignum se hospitium comperisset.

Salutate uos Erastus archarius ciuitatis, & Quartus frater. Hoc est, ciuitatis praefectus & moderator. Vnde datur intelligi, neque opes, nec dignitates & magistratus, cuique esse uel ad fidem uel recte uiuendum impediendo.

Gratia domini nostri Iesu Christi sit cum uobis uobis. Amen. Epistola uel inde exorsus est, inquit, gratia uobis & pax & c. cuius & in calce & gratiam subdit, eandemque illis adesse praecatur & operat. Tunc enim nostra agitur uera & certior disciplina, cum non solum uerbis, uerum & precibus sumus discipulis profuturi. Propterea & illud dicebat, nos autem orationi & dispensationi sermonis insistamus, haec nos turbantur, qui nihil ex operibus nostris speramus posse salutis locum alique inuenire, sed quicquid est spiritus, diuinae gratiae & clementiae accensemus, quibus & demonum laqueis superiores euasimus, qui sunt sub pedibus nostris contriti in Christo Iesu, hoc est, Christi potentia, cui gloria in secula. Amen.

Missa est praecedens epistola per Phceben ministram Cechreenensis ecclesiae.

E 2 Argu.

In ecclesia con/codem no sub/ tre scandala.

Genrii add/ crus, deo seru/ re non potest.

Darth. k.

Sathanas in tenebras tradē dus.

Tertius, siue (ut alij) Terentius hanc epistolam scripsit, Paulo dicente.

Act. vi.

ARGVMENTVM IN PRIOREM EPISTOLAM AD CORINTHIOS.

Corinthij qui. Corinthij sunt Achaici. Et hi similiter ab Apostolo audierunt uerbu ueritatis, & subuersi sunt multitudine a falsis apostolis. Quidam a philosophia uerbo eloquentia, alij secta legis Iudaicae inducti sunt. Hos reuocat Apostolus ad ueram fidem, & euangelicam sapientiam, scribens eis ab Epheso per Timotheum discipulum suum.

IN PRIMAM AD CORINTHIOS EPISTOLAM THEOPHYLACTI PROLOGVS.

Corinthus cu plurimu & opibus polleret & sapientia, in Christu credidit. A quo post se suscepta ne descisceret, magno in discrimine uersabat. Siquid cu ditiores pleriq; seorum cōuenticula & cōsociationes iniret, coiretq; & sapietes in unū multi, pcepto ribus sibi ad ea re cōstitutis, Paulo paupertate & incitūa obiectabat. Accedit pterea, qd inter hos quispiā nouerā admiscebat, & idolothytis uescerent nonnulli, & de pecunijs reptundis cu oriret cōrentio, iudices gentiles adiret, comas insup nutrire uiri. Et cu in ecclesijs saepe comessaret, nil cibi egenibus impertiebat. Pecunijs itē & bonis externis plurimū cōfidentes, cu insolecerēt maxie & efferrerēt, resurrectiois iā ratio apd eos claudicabat. Quibus oibus ob exteriorē sapiētia fallabant, q profecto in se cōfidētibus mala oia parit, & prauos facinor; mater est & origo. Scribit itaq; ad Corinthios Paulus, eoz ut uitia corrigat. Et qm in ecclesia ob ortū diffidii eo maius oim uidebat, q ex supbia erat & animi elatioe profectū, huic primū medetur. Apostolus, & seditionē hmōi, cū altiora qdā Corinthj sese instructuros profiterentur, eueritit, & hunc in modum orditur.

Corinthj,

Chrs apostolus uocatus sibi no qserat, Acto. ix. i. Cor. xv.

Paulus uocatus apostolus. Perinde ac si inquit, ne hac ipse mihi dignitatem qua suū, nec propria ulla sapiētia accepi, quippe q olim cū essem ecclesie dei uerfor, ad apostolatus sum demū hoc munus obeundū accitus. Quo ergo pacto & ipsi alios ad fidē instruedi officiū id iuastis.

Iesu Christi. Christus fuit apostolor; instructor, cur uobis ipsis adscribitis morales quosdam in pceptores.

Per uoluntate dei. Haud sane nos ille, ut dignos uocauit & saluos fecit, sed qasie ei placitū est, egit ut libuit. Nūc uero placuit illi, ut ipse uos edocerē, cur aliū pter me uultis magistrum, Nū deo ut obstitendū ducatis, id agatis?

Sosthenes frater. Præ modestia Sosthenem sibi adiungit in comitem. Quod quidē Corinthioz; ut tollat insolentiam, facit, qui ceteros asperrarentur.

Ecclesia quid,

Ecclesie dei quæ est Corinthi. Nō huius illiusue dixit ecclesiam, sed dei. Quid ergo hoies ipsi habetis q uos tuteat; Quod si estis ecclesie nomen sortiti, necessariū est ut iuncti & unanimes sitis, quandoquidem ecclesia, unitas quæ dā & conuentio interpretatur.

Sanctificatis in Chro Iesu. Neq; em in quis hoim, sed in Chro Iesu hac estis sanctimonā cōsecuti. Et baptisimi gratia, nō humanæ sapientie aut diuitiaz, qbus elati insolecitis.

Tocatis sanctis. Quin & hoc ipsum credere haud quāq; nostri est iuris, sed dei potētia & uolūtatis, a quo estis hoc pacto uocati, ut obsequēdo exceperitis simul & fidē. Fit itaq; ut a deo fides hæc sumat initiū. Nā si uos ille nō conuocasset, nequaquā parissetis.

Quom omnibus qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi. Nec uobis solis pax fit huiusmodi, sed uniuersis Christi inuocantibus nomen.

Fideles officio manifestantur ecclesiam

In omni loco nro & ipsoz. Omniū uidelicet, quotq; ubiq; fidelū sunt, meminit. Vt arguat fideles oēs unā esse ecclesiā. Vnde sic eos uidet oburgare, Cur ipsi unius ciuitatis incolæ inter uos dissidetis. Nonnulli uero nro & ipsoz loco ita intelligūt. i. in quo & nos sumus & illi.

Gratia uobis & pax a deo patre nro & in dno Iesu Christo. A deo ea uobis fit gratia, quā olim ipsi cū inimici essemus, iā cōsecuti pace nūc utimur, eandem & uobis ut pæsto fit, cōpreca mur. Nec ultra a pace eiusmodi excidatis optamus, qui factioibus nunc & quibusdā inter uos simultatibus dissidetis. Nunc uero, cur uos hominibus addixistis, illoz; q; & grām inire studetis & placere illis ut pcepto ribus omni studio connitimini;

Gratias ago. Hoc loco nos ad gratitudinē quandā erudit. Cūq; id ipsum per omnē epistola agat, nūc tñ opportunius longe q; alibi gratitudinē recordat. Gratitudo em grām sequitur, gratia uero nec debitu præfert, nec beneficiū arguit uicissitudinem.

Deo meo. Ex summo quodā animi affectu, communem omnium deum suum hic facit. Semp pro uobis in grā dei. Ex his utiq; & Corinthios instruit, ut & ipsi assiduus deo grās agat, & nihil proprijs uel actioibus cōfidat, uel ullis uirtutib; sed in dei grā sit illoz; spes omnia.

Quæ data ē mihi in uobis in Chro Iesu. Hoc est p Christū dūtaxat, nec p aliū quēpiā mihi cōcessa. Quid ergo hoies ipsi attenditis, cū sit in deo & solo sperandum.

Quia

Quia in oibus diuites facti estis in illo. In illo. i. p ipsum, cum cōstet uel opes ipsas, & si pro diuitijs habēdæ nō sint; p unigenitū tñ donari. Cur ipsi omnium ingratisimi homines uobis si ne ullo delectu in pceptores adsciscitis.

In omni uerbo & in omni sciētia. Est nāq; & sine sciētia uerbu, utpote cū qs nullo sensu superuacanea narrat. Est pterea & sine uerbo sciētia, uidelicet cū altiora quispiā cogitatione & mente cōplectitur, caret tamē quo illa explicare queat, sermone. Vos uero, inquit, & sermone habetis, & dei sciētia, ita ut intelligendi & loquendi uobis infit facultas.

Uerbu sine sciētia, sciētia siq; ne uerbo.

Sicut testimoniū Chri cōfirmatū est in uobis. Sicut uerbu uidelicet & sciētia, qbus utriq; ccelestes diuitias cōparastis, cōfirmatū est in uobis testimoniū, hoc est, dei arcanū. Neque em p exteriorē sapiētia arcanoz; dei facti estis participes, sed qbus dignati estis signis ac donis.

Ita ut nihil uobis desit in ulla grā. Quæret aliq; Si pperua erat illa dona adepti, cur eosdē in oratioib; pgressu carnales appellat. Rūderi ad id p, neq; oēs spiritales fuisse, nec scdm carnē uixisse uniuersos. Vnde impfentiaz; uerba hmōi spiritales habuisse apostolū, ad carnales uero q paulo post sublequent. Vnde forte, q fieri poterat, ut in ipsis fidei susceptæ primordijs, cūcta essent hi dona adepti, & demū ut feruor ille refriguit, defides facti, scdm carnē uia transigerent.

Intra 3,

Expectantibus reuelationē dñi nostri Iesu Christi. Hoc loco territat eos, cū meminit secundi & futuri Christi aduentus, quasi id inquit. Si futurus est, ut Chris ipse reuelē, & iudicaturus adueniat, quo pacto alios ipsi estis iā nacti q uobis pæ sunt & dūcent. Ostēdit pterea & cū his donis, alias deposcendas esse uirtutes. Si quidē illa nihil huiusmodi dona iuuabūt, nisi & uita accedat bene tranfacta. Cū aut reuelationem dicit, ostēdit uel hoc tēpore Christum nobis adesse, delitescere tamen interea, quia fide in futuro iudicio fit palām facturus.

Aduentus secū dus Chri cur reuelatio dicit

Qui & confirmabit uos usq; ad finē sine crimine in die aduentus dñi nostri Iesu Christi. Cū cōfirmabit, inquit, ostēdit eos & nutandōs esse & ab alijs circūuentos. Cum uero sine discrimine dicit, illos criminibus subesse demōstrat, Christi aut Iesu eo frequentius hoc loco repetit, q; cæteris epistolis solet, ut Corinthios commonefaciat, per hūc & salutē fuisse adeptos & huius ex nomine, non alterius hominis, Christianos se dici.

Fidelis deus, p quē uocati estis in societate filij eius Iesu Christi dñi nostri. Hoc est, ueridi cus est deus. Itaq; si nihil ille mentit, & nos ad filij sui uocauit societate. i. ut suo in regno cū filio una & uos gloria donec; perspiciū est deū omnino, q; promisi, factūz;. Estis em ipsi uocati, non iniusti aditis, cur ergo insolecitis? Nec secus supbia efferrimini, ac si uestra opa id effeceritis?

Obsecro aut uos fratres p nomē dñi nostri Iesu Chri. Cū acerbiora fuit in hos uerba facturus, prauentis per Christi illos precat, sic inquit. Cū haud satis ipse fletere uos ualeā p̄cibus, ad id peragendū, Chri nomē obtestor & inuoco, a quo & ipsi Chriani estis nomē sortiti. Quo Christi nomine affecto p uosignominia, ab hominibus ducere ma uultis cognomen.

Utid ipsum dicatis oēs, & non sint in uobis schismata. Quid illud est, inquit, quod precor ut oēs unū sentiatūs nō dissidentes. Cum em unū aliquid in plures scinditur partes, uidet quidem in frusta multa & minutiora cōscisum, alioqui quæ potest in multis & detrūcaris inesse utilitas quin & unū illud perdiderint quod integrū fuerat. Apertissime igitur illoz; facta, schismata nūcupat, quo uerbo quemadmodū calamitose cū Corinthijs ageretur, demonstrat.

Sitis aut perfecti in eodē sensu & in eadē sciētia. Quomā supra ut unū loquerent omnes iniunxerat, ne existimarēt uerbo tenus hanc animoz; coniuentionē seruandā, & in eodē sensu adiecit. Hoc est, idē ut sentiatūs. Cūq; & multi in aliqua re unā sunt cōuenturi, in alia minime, & pfecti sitis adixit. Hoc est, oibus in rebus, idē cūctis sit animus. Multi pterea, & si idē uident sentire, animis tñ & mēte dissentit. Quod sane tūc fit, cū fidē unā oēs habemus, charitate tñ lo ge disungimur, quod plane expressit cū in eodem sensu diceret, & eadem sciētia.

Significatū est mihi de uobis fratres ab his qui sunt Cloes. Ne illi q; obijciunt negarēt, te stes producit, eosdēq; nō cōmentitus uideat, ut quos ipse fuisse cōmentus, noie explicat, & qui Cloes sunt inquit. Erat aut Cloes Corinthi domus & familia quæ dā sic appellata. Nec definit fratres hos appellare, quoz; & si perspicua essent illoz; cōmissa, haud tñ eos fraterno noie designatur, nec illoz; exprimit noia, qui sibi Corinthioz; facta renuntiaissent, sed domū integrā & familiam posuit, ne testes productos infensos Corinthijs redderet.

Fratres uocat Paulus Corinthios, licet puarcaros

Quia contentiones sunt inter uos. Mitiore usus uerbo contentiones appellat, quæ sibi sunt de Corinthijs renuntiata. Cum uero illos ultro obiurgat, diffidia obijcit, quæ longe cōtentionibus uidentur deteriora.

Hoc aut dico, qd unusquisq; uestrū dicit Ego qdē sum Pauli, ego aut Apollo. Id qdē non uestrū aliqui dicunt, sed oēs. Ne hæc intulit Paulus, qd eiusmodi uerba iactarent Corinthij, sed ipse in hunc modū sermonē figurat ut arguat sic, Id dicere, Pauli sum, & Apollo sum, noxiū est & criminofum. Lōge magis officiet & crimini dabit, sese hoies alios delegisse q; sectarent.

Factiones uis tandæ, quales sunt corū, q; fra tres uocantur.

Ego aut Cephe. Haud sane ut se præferat postremo meminit Petri, sed ut hunc sibi potius anteponat, quemadmodū Chri fideinceps nomen honoris gratia subdit. In rebus uero

indignis & abiectionibus, seipsum primo commemorat.

Ego autem Christi. Neque enim ob id eos inculcat, quod Christi se afferant sectatores, sed quia non omnes inde fateantur. Vel potius ego sum Christi inulit, uolens id criminis augere & grauius redere: arguere quod Christi ipsum oblarum esse in partem unam, ut pariter omnes saluos faceret, ipsi uero in diuersum se scinderent, prouerentque.

Christus non diuinus.

Diuinus est Christus, non intercisus est Christus: Nū eius diuinus est corpus. Irascētis sunt uerba & indignabūdi. Nōnulli autē, diuinus est Christus, in hunc sensum accipiunt, uidelicet, nū ille mortalibus diuini ecclesiā: Nū partem unam ipse accepit, alteram uobis contulit.

Nūm Paulus crucifixus est pro uobis. Cōfutat eueritū quod erat per hos absurdus gestū. Et propriū nomē producit in mediū, ne uideat liuore ductus, alioq; noia recordari. Nec sane id dixit, nū Paulus uobis creationis dedit originē, sed qd̄ longe præfuit & eius ineffabilē præfere hūanitatē, crucē cōmemorat. Nec illud intulit, nū Paulus p̄ uobis mortē excepit, sed nū crucifixus ē dixit, ut qd̄ turpe & ignominiosum uisum ē mortis gen̄, oñderet Ch̄sm, nō se subisse.

Hut in noie Pauli baptizati estis. Baptizauit haud dubie plures apostolus, sed in Christi noie, nō suo. Id autē eo infert, q̄a uel illud dissidij causam p̄buit, cū uellet singuli ab his sibi nomen desumere, à gbus & baptisimū sumpsisent. Haud enī id q̄ritur, q̄s sit baptisimū ablutus, sed cuius sub noie fuerit quispiā baptizatus. Ch̄s enī, non autē qui baptizat, dimittit peccata.

Gratias ago deo, quia neminē baptizauit, nisi Crispū & Gaiū. Quid inquit baptisimi gratia insolecitis, q̄n quidē ipse ego magis gr̄as agā, q̄a id baptizādi munus haud sēpe obuiuerim. Qd̄ tñ nō ideo infert, ut improbet baptisimi uirtutē, sed illoz ut diluat insolentia, q̄ baptizantiū nomina iactarent, & gloria ducerent, quā baptisimus ipse, non baptisimi ministri afferret.

Ne quis dicat, q̄a in meo noie baptizauit. Neq; enī hāc ideo dixerim, q̄a ita se habeat res, sed uerius ne eo usq; prouehat hāc pestis, ut uel iactare id audeant multi. Nā si uel infimis uiris baptizantibus orta hāc cōtētio est, quo tandē id progressuz est malū, si ipse q̄ sum euāgelij p̄reco baptisimū administrare: Propterea coercedi erūt nōnulli, ne mihi baptizādi id imputet mun̄.

Bapzaui & Stephani domū. Erat uir hic fane egregius & insignis. Quæret nescio quem aliū baptizauerim. A deo inquit baptisimi administratio haud magna mihi est cura, ut nō sapias meminere utrum alium quempiam, præter hos, baptisimo abluerim. Quo ergo pacto in hoc uos efferimini.

Euāgelij prædicatio on̄ grauius est, q̄ baptisimi pronuncia.

Non enim misit me Ch̄s baptizare, sed euāgelizare. Erat quidē euāgelij prædicatio uel sola grauis admodū & operosa, & ferreos aios deposcebat, ne dū quiret apostolus & baptisimū intendere. Nā hois cuiuspiā immutare sententiā, & ad ueritatē traducere, uel à patrijs institutis & legibus, gbus diutius inoleuit, diuertere, & præsertim nō sine summo dissuadentis uitæ discrimine, magni quidē & excelsi animi erat. Paratū uero quēpiā & uolentē ad baptisimū excipere, cuiq; licet, q̄ sacerdotio fungit. Quæret aliq; Nū neminē baptisimi lauacro ینگebat apostolus, q̄a minus esset ad id destinatus. Haud sane fuerat ad id præcipue missus, nō tñ obire id mun̄ p̄hibebatur. Nā qui maioribus esset negotijs deputatus, uel minora exercere iā poterat.

Non in sapiētia uerbi, ut nō euacuetur crux Christi. Sublata illoz qui baptisimi ministros iactarent, superbia, ad eos pertransit, q̄ sese ob exteriorē hanc & humanā sapiētiā magnificarent. Inquit, q̄, & misit me dñs euāgelizare, nō in sapiētia sermonis, hoc est, in orationis ornatu, ne crux imminuta patiat iacturā. Id enī, ut nō euacuet, cū inquit, p̄tendit, id est, ne uacua & inutilis arguat. Nā si in eiusmodi sermonis sapiētia prædicassent apostoli, iure forte obijcerēt hoies, persuasione potius illos & uerboz lenocinio quodā, alios ad ueritatis notionē pellicere, nō eius, quē ipsi prædicant & profiterent, uirtute, quod utiq; i crucifixi euacuationē & damnū cessisset. Nunc uero cū doctrinā mundanā huius ignari, prædicēt Christi, proculdubio arguunt cuncta per eius q̄ cruci affixus est, potentiā geri. Potest & aliter illud euacuet intelligi. Exēpli gratia. Rogabit gentilis aliquis de diuinitate ipsa me quidpiā, quod ab hoie cōprehendi non possit. Si enitar illi quod postulat syllogismis nōnullis, & exterioris sapiētiæ huius rationibus patefacere, haud dubie succumbā deficiens. Nulla enī potest diuinitas ipsa ratione probari. Ita fiet ut imbecillitatē hanc eā Christi ipsius quē prædico accēseant, unde & crux ipsa euacuabit, hoc est, inanis & uacua cōuincetur.

Diuinitas Christi syllogismis probari non potest.

Uerbi enī crucis pereuntibus quidē stultitia est. Cū essent Corinthi nōnulli q̄ crucē illuderent, decēs erat & necessarii, ut hōmō illuoribus, pro sua sapiētia fideles obfiterēt, & crucem hanc tutarent, indignēq; & grauius ferrent, illorū in crucē ludibria. Subdit itaq; Nulla uos ob id subbeat admiratio, perditis enī & min̄ credentibus, q̄ a deo sunt ad salutē cōcessa, stulta uidentur. Sermo uero crucis, prædicationē designat, qua Christi affixi patibulo nomē diuulgabat.

Nobis autē qui salui facti sumus, uirtus dei est. Crux ipsa nō modo dei uirtutē quin & sapiētiā indicat. Uirtutē, q̄a mortē morte dissoluit. Est namq; immēsa potētia & exuberantis uirtutis ut is q̄ ceciderat, referat palmā. Sapiētiā uero, q̄a hac uia perditos saluos effecit.

Esaie. 29. Abdit. i.

Scriptū est enī, Perdā sapiētiā sapiētiā, & prudentiā prudentiā reprobabo. Cū infidelis sapiē

les sapientes perditos diceret, cōfirmat id statim scripturæ testimonio. Illā enī, inquit, tollā deperdāq; à sapientibus sapiētiā, quā ipsi p̄ exteriora hāc iactat. Hoc est, insipientē illā conuincam, & prudentiam prudentiū demam, q̄ sapere qui sibi uidentur.

Ubi sapientes, ubi scriba, ubi cōquisitor huius seculi. Nonne stultū fecit deus sapiētiā huius mundi. Cū explicasset q̄ sacris literis cōtinentur, per specia insuper ex rebus ipsis hāc facit, & gentiles quidē reprehendit, quia usurpare id solent. Vbi est sapiēs, id est, philosophus. Philosophia enī studebat plurimū & sapiētiæ apud eos summa autoritas erat. Iudæos uero coarguit cū dicitur, Vbi nā scriba. Inquisitores autē eos appellat, q̄ opinionationibus quibusdā & inuestigationibus permittunt omnia. Horū nemo salutē attulit nobis præter piscatores, q̄ erroribus nos exemerunt. Fatuū autē reddidit, hoc est inerte & nullius momenti esse coarguit mundi sapiētiā am deus, ut pote quæ inuenire ueritatem nequieuit.

Esaie. 33.

Inquisitores q̄

Nam q̄a in dei sapiētia nō cognouit mūdus p̄ sapiētiā deū, placuit deo p̄ stultitiā p̄dicationis saluos facere credētes. Causam aperit q̄ sit exterior hāc sapiētia stultior reddita. Nā cū ex diuina sapiētia, q̄ ex hac potest machina creatoz cōprehendi, coelū ipsum & terra, & ois hāc cōmū diuinitura sui p̄dicat, & laudibus efferūt cōditore, Deū tñ haud quāq; cognouit mūdus. Hoc ē, q̄ mūdā hāc sapiētiā, quippe qui prauis cupidinibus capiunt, & quodā dicendi lepore, qui huic inesse sapiētiā uidet q̄ oculis cernitur, derinent, quo minus quant deū & ueritatē ipsam personere. Placuit autē deo per eoz prædicationē qui & imperitiores essent, & stulti apud alios haberentur credētibz salutē largiri. Gentiles itaq; & si dei sapiētiā instrūctricē habeant, eā uide licet q̄ in hac tanta rez molitione comprehenditur, dei tñ nullā sunt adepti cognitionē. Quia illi potius intenderent sapiētiā, q̄ uerbis constaret inambus, nec dei esset.

Quonia in dei signa petūt, & Græci sapiētiā q̄rit, nos autē p̄dicam̄ Iesum crucifixū. Nitit Paulus patefacere quēadmodū ex cōtrarijs deus cōtraria fit opatus, inquit. Cū Iudæi ad fidē exhortor, mox ille, ut p̄dicatio certior deprehēdat, signa deposcit. Nos uero Christi affixū patibulo p̄dicam̄, q̄ utiq; mō quo ad exteriorē haud uel facie signoz, nec poterat, q̄a ignominiosum hebet, ullū præ se fert argumētū. Sed imbecillitatē potiū patefacit & impotētiā. Alioqui id ipm patibulū, q̄ in uel in becillū & cōtrariū noscūt, Iudæos ipsos quo ad ipsos petitionē, ad fidē trahit & maximā p̄fert dei uirtutē. Rursum & Græci à nobis sapiētiā q̄rit. Sed his etiā euāgelij p̄dicam̄, q̄ ad uulgi tñ opinionē, uel sanū uidet Christi p̄dicare, q̄ fuerit cruci affixus. Nihilominus uel ex p̄dicatione hōmō persuadent gentiles & credunt. Nōne hoc ergo summā est potentia argumentū, Græcos hoies ex rebus plane contrarijs & longe diuersis, atq; ipsi perquirant, morigeros reddi, & Christo obtemperantes.

Iudæis quidē scandalū, Gētibz autē stultitiā. Iudæis qd̄ scādalo est crucifixus. Offendūt nāq; cū dicit: Quonā pacto q̄ cū publicanis & meretricibus ac p̄donibus ueratus sit, & ad demū fuerit cruci affixus, esse poterit deus. Græci uero mysteriū hoc pro stultitia ducūt, & plane irrident. Quonia fide dūtaxat, nō rationibus uel syllogismis, gbus ipsi nituntur, cōprehenditur, fuisse deū cruci ad iudicatū. Nec præterea id ullo est orationis cultu significatum.

Ipsi aut uocatis Iudæis atq; Græcis, Christi dei uirtutē & dei sapiētiā. Incredulis quidē Iudæis scandalū Ch̄s ē, & infidis Græcis pro stultitia ducitur. Quonia quæ maximū in modū cōquirūt utriq; hoc est sapiētiā, in Christo minus inueniunt. Nec ab utriq; Iudæis scilicet ac Græcis accitis, hoc est, dignis habitis quocarent adeo cōprehenditur. Verū quid quæris Iudæe signa: Ecce Christus dei est uirtus, quæ signoz est operatrix. Tu uero Græce quid inquis: Sapiētiā deposcis: Habes Christum qui patris est sapiētia.

Crucē cur in sapientem Paulus uocauerit.

Quia qd̄ stultū est dei, sapiētius ē hoibus, & qd̄ infirmū est dei, fortius ē hoibus. Crucē appellat insipientē, ut pote q̄ insipies sit uisa, hāc tñ est hoibus sapiētior. Siquidē philosophos constat frigidis & inutilibus rebus uacasse, crucē uero mūdo peperisse salutē, & qd̄ dei est, eo uidet infirmus, q̄a ex impotētia quadā uisus sit cruci eē affixus. Sed id lōge est hoibus fortius. Nec ob id solū, quia quo magis annitentibus multis huius nomen extinguere, eo plurimū pollet & floret, sed quia per hunc qui sit uisus infirmior, fortis dæmon ille uinctus est & coercitus.

Uide uocationē uestrā fr̄s, q̄a nō multi sapientes sc̄m carnē, nō multi potētes, non multi nobiles. Cōtemplamini, inquit, & diligēt inquirite q̄ sunt ad fidē uocati. Cōperietis sane eoz nō multos esse secundū carnē, hoc est, in hac uita sapientes. Nō enī, nullus sapiens, intulit, sed non multi. Erāt enī inter eos q̄ iā credidissent & sapientes, ut Areopagita ille fuit, & Antiphat quidā, & alij q̄ haud quāq; in p̄senti ex noie innotescūt. Quin etiā & potētes & ingenui crediderūt nōnulli, p̄pterea & inter oēs nō multi subiūgit. Aduerte ergo q̄ta fit uis p̄dicadi, ut uel idiotas & itaq; ignaros sapiētissima edocuerit instituta, ut uel exterior hec scia, prius arguat iutilis.

Areopagita

Sed quæ stulta sunt mundi, elegit deus, ut confundat sapientes. Et infirma mundi elegit, ut confundat fortia. Hoc maxime Græcos confundit. Spectabūt enī in foro opificem aliquem longe melius, q̄ ipsos philosophari, imbecillumq; & abiectum, uel eos qui in potentatu sunt & opibus affluunt, humiles reddere & mansuetos.